

ROMANILASTEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN
ROMANIASSA JA UNKARISSA

Arja Ryyänen
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
Huhtikuu 2014

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen ja kauppatieteellinen tiedekunta, yhteiskuntatieteiden laitos
Sosiaalityö

RYYNÄNEN, ARJA: Romanilasten oikeuksien toteutuminen Romaniassa ja Unkarissa.

Pro gradu –tutkielma, 96 sivua

Ohjaajat: professori Riitta Vornanen, yliopistonlehtori Marja Väänänen-Fomin
Huhtikuu 2014

Avainsanat (YSA): romanit, yleissopimus lapsen oikeuksista, ihmisoikeudet, lapsipolitiikka, Romania, Unkari.

Tämä pro gradu-tutkimus käsittelee romanilasten oikeuksien toteutumista Romaniassa ja Unkarissa. Romaneja on arvioitu olevan 10-12 miljoonaa koko Euroopan alueella. He ovat olleet pitkään Itä-Euroopan huono-osaisin ja köyhin vähemmistö, jotka ovat joutuneet kaikkialla syrjinnän ja ennakkoluulojen kohteeksi. Lisäksi romanikulttuurin patriarkaaliset tavat aiheuttavat eriarvoisuutta, joka kohdistuvat erityisesti tyttöihin. Euroopan Unionin yhtenä tehtävänä on varmistaa ihmisoikeuksien toteutuminen ja lapsipolitiikka on yksi menetelmä lasten oikeuksien turvaamiseksi.

Tutkimuksen aineistona on Romanian 2009 ja Unkarin 2006 YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 44 artiklan mukaiset komitean määräaikaisraporttien *Concluding observations* -raportit. Lapsen oikeuksien komitea on toimielin, joka valvoo lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa sen jäsenmaissa. Aineisto on kerätty YK:n Pakolaisjärjestön UNHCR:n internet-sivuilta. Tutkimusmenetelmä on sisällönanalyysi. Tutkimuskysymykset ovat kuinka romanilasten oikeudet ovat toteutuneet Romaniassa ja Unkarissa ja esiintykö eroavaisuuksia valtioiden ja sukupuolten kesken.

Tutkimus kuvaa Lapsen oikeuksien komitean näkemyksen romanilasten tilanteesta Romaniassa ja Unkarissa. Teoreettisena viitekehyksenä on lapsipolitiikka ja lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n - protection, provision, participation - periaatteet. Luokittelen aineiston näiden periaatteiden ja lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti.

Tutkimustuloksissa nousi esille erityisesti koulutukseen ja viranomaistoimintaan liittyvät puutteet. Suurin teema on *koulutus*, jonka mukaan molemmissa maissa romanilapsia on sijoitettu perusteetta erityiskouluihin, romanilasten opetus kärsii huonosta laadusta ja koulunkeskeyttäminen on yleistä. Romanilapsilla on todettu olevan myös rajoittuneet mahdollisuudet osallistua esikouluopetukseen. Toiseksi suurin teema on *viranomaistoiminta*, jonka mukaan Romania ja Unkari on kehittänyt lainsäädäntöä ja menetelmiä parantaakseen romanilasten oikeuksien toteutumista, mutta he eivät ole kyenneet turvaamaan Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaista täytäntöönpanoa. Romanilapsia syrjitään yhä laajalti sekä viranomaisten, että kansalaisten keskuudessa.

Romanilasten oikeuksien toteutumisen kaikista teemoista merkittävä enemmistö kuusi teemaa kuului luokkaan *provision*, jonka mukaan lapsella on oikeus saada osansa yhteiskunnan voimavaroista kuten koulutuksesta, terveydenhuollosta ja sosiaaliturvasta. Tutkimus osoittaa, että romanilapset eivät pääse nauttimaan heille kuuluvista YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaisista lapsen oikeuksista täysimääräisesti. Romanit eivät yksin pysty ratkaisemaan ongelmiaan, vaan tarvitaan poliittisen tason ja viranomaisten välistä kansainvälistä yhteistyötä.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies

Department of Social Sciences

Social Work

RYYNÄNEN, ARJA: Actualization the rights of the roman children in Hungary and Romania.

Master's thesis, 96 pages

Advisors: Professor Riitta Vornanen, lecturer Marja Väänänen-Fomin

April 2014

Keywords: Roma, Romany children, human rights, The convention on the rights of the child, child policy, Hungary, Romania.

This master's thesis describes the rights of the Roma children in Hungary and Romania. There are approximately 10 to 12 million Roma in Europe and they have been socio-economically the most poorest population in every post-socialist country. Roma faces discrimination, prejudice and social exclusion in their daily lives. In addition the patriotic rules in Roma society affects discrimination against girls. The human rights are important issue for European Union policies, including child policies.

The data is comprised of reports connected to UN Committee of the Rights of the Child, *concluding observations* -reports, Romania year 2009 and Hungary 2006. The Committee on the Rights of the Child is the body of independent experts that monitors implementation of the Convention on the Rights of the Child by its State parties. The data has been accumulated from a website of UN Refugee Agency UNHCR. This study was implemented as a qualitative research with the method of content analysis. The research questions are how the rights of the Roma children actualize in Hungary and Romania. Is there difference between countries and equality of the genders.

The study builds on a view of how the Committee of the Rights of the Child perceive the Roma child issue in Hungary and Romania. The reports cover the topics of child policy and the Committee on the Rights of the Child 3P method - protection, provision and participation. The themes of *concluding observations* -reports were categorized as an outcome of the analysis by 3P method of rights of the child.

The study results show two main themes in Romania and Hungary; Theme *Education*, whereby in both countries many Roma children are arbitrarily placed in special institutions and the large amount of Roma Children school dropouts. The quality of education suffers from disparities and access to pre-schools is limited in among Roma population. The second theme is *protection of rights by the government*. The government of Romania and Hungary has developed measurements and acts to improve the rights of the Roma child, but still governments are not succeeded to protect the rights of the Roma children by requirement of the Committee of the Rights of the Child. Roma children face discrimination widespread by the authorities and citizens.

The *provision* occurs the most remarkable 3P method theme, which means that children have the rights to an adequate standard of living, health care, education and services. This study indicates that, Roma children are not able to fully enjoy the rights of the child by UN Committee of the Rights of the Child. Roma need help for improving the rights of the Roma children, it acquires inter-sectoral and international policies.

1 JOHDANTO.....	5
2 ROMANIT EUROOPAN SUURIN VÄHEMMISTÖ.....	8
2.1 Romanien historia 1100-luvulta näihin päiviin.....	8
2.2 Perhe ja yhteisö luovat perustan elämälle	10
2.3 Romanit ja heidän asemansa Euroopassa.....	11
3 ROMANILAPSEN ASEMA JA OIKEUDET ITÄ-EUROOPASSA.....	16
3.1 Oikeus sosiaaliturvaan.....	16
3.2 Oikeus asianmukaiseen koulutukseen.....	16
3.3 Romanilapsi terveydenhuollon asiakkaana.....	19
3.4 Romanilapsi lastensuojelun asiakkaana	21
3.5 Erot sukupuolten kesken	23
4 YLEISET IHMISOIKEUDET	26
4.1 Yleistä ihmisoikeuksista.....	26
4.2 Ihmisoikeuksien lainsäädäntö Euroopan Unionissa.....	28
4.3 Lapsen oikeudet.....	31
4.4 Lapsen oikeuksien valvonta.....	35
4.5 Syrjinnän kieltö.....	37
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	42
5.1 Tutkimuksen kohde ja menetelmä.....	42
5.2 Tutkimuksen aineisto.....	48
5.3 Aineiston analyysi.....	49
5.4 Tutkimuksen luotettavuus.....	59
6 ROMANIAN JA UNKARIN ROMANILASTEN OIKEUDET.....	63
6.1 Tutkimuksessa ilmenneet 3P:n periaatteet.....	63
6.2 Protection - oikeus suojeluun ja huolenpitoon.....	65
6.3 Provision - oikeus saada osansa yhteiskunnan voimavaroista.....	68
6.4 Participation - mahdollisuus osallistua päätöksentekoon.....	73
6.5 Yhteenveto tuloksista.....	74
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	79
8 POHDINTA.....	85
LÄHTEET.....	89

1 JOHDANTO

Euroopan Unionin laajentumisen myötä Euroopan suurimman vähemmistön romanien asema on noussut yleiseurooppalaiseksi keskustelun aiheeksi. (Katukerjääminen ja Viranomaisyhteistoiminta 2008, 24.) Aihe koskettaa myös Suomea, jossa olemme nähneet katukuvassa kerjääviä Itä-Euroopan romaneja, mukaan lukien lapsia. Euroopan Unionissa ja sen toimielimissä on pyritty tekemään pitkäjänteistä työtä romanien inklusion toteutumiseksi. Tutkimuksen mukaan myös sosiaalityön asiantuntijuudella ja tiedottamisella on saatu aikaan positiivisia romanien kotimaassa. (Rom po drom -projektin loppuraportti 2010, 17-19).

Suomi on toiminut Euroopan romaniväestön ihmisoikeuksien edelläkävijänä ja aloitteen tekijänä Euroopan Romanifoorumin perustamisessa. Tapasin vuonna 2009 Zagrebissä Suomen suurlähettilään Ann-Marie Nyroosin, joka on ollut yksi Euroopan Romanifoorumin perustajista. Hän rohkaisi minua tutkimaan romanilasten oikeuksia. Erityisesti hän oli huolissaan romanityttöihin kohdistuvasta kaksoissyrjinnästä.

Nyroosin huoli oli aiheellinen. Asuin tuolloin Kroatiaissa Zagrebissa ja matkustimme paljon muissa Itä-Euroopan maissa. Romanien huono-osaisuus näkyi koko Itä-Euroopan alueella asuinalueina jättömailla tai moottoriteiden varsilla, talot olivat heikkokuntoisia, pihat siivottomia ja niillä oli usein kasoittain metalliromua. Kerjääviä tai jättesäiliöitä kaivavia romaneja näkyi päivittäin, heidän joukossaan myös kouluikäisiä lapsia. Erityisesti romanityttöjen huono-osaisuus korostui; aamuruuhkassa kerjäävät lapset olivat poikkeuksetta tyttöjä, suurten teiden varsilla näkyi nuoria romaniprostituoituja ja kaupungin kaduilla teiniäitejä kerjäämässä vauvan kanssa.

Sain kosketuksen myös ihmisten vihamielisiin asenteisiin. Kun keskustelin paikallisten ihmisten kanssa tutkimusaiheestani, ihmiset osoittivat yleistä halveksuntaa romaneja kohtaan. Heitä pidettiin missä tahansa yleisenä naurun kohteena ja eräs paikallinen mies jopa toivoi että, joku räjäyttäisi romanien asutukset. Tutkielman lähtökohta ja idea ovat näissä kokemuksissa ja keskusteluissa Suurlähettiläs Nyroosin kanssa.

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia lasten oikeuksien toteutumista Romanian ja Unkarin romanilasten keskuudessa. Tutkimusongelmani on miten romanilasten oikeudet ovat toteutuneet Romaniassa ja Unkarissa. Onko jäsenmaiden kesken yhteneväisyyksiä ja onko aineistosta havaittavissa sukupuolten välisiä eroavaisuuksia.

Aineistona on Romanian ja Unkarin YK:n lapsen oikeuksien komitean määräaikaissraporttien viimeisin *Concluding observations* -raportti, joka sisältää komitean objektivisen näkemyksen miten lasten oikeudet ovat toteutuneet jäsenmaassa. Tutkimusmenetelmäni on sisällönanalyysi. Olen rajannut aineistoksi tuoreimmat raportit, Romanian on vuodelta 2009 ja Unkarin vuodelta 2006. Teoreettisena viitekehyksenä on lapsipolitiikka ja lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n *protection, provision, participation* -periaatteet.

Luokittelen aineiston 3P:n periaatteiden ja siihen kuuluvien lapsen oikeuksien sopimuksen artiklojen mukaisesti. Analyysillä aineistosta saadaan esille lapsuuteen liittyviä osa-alueita ja se osoittaa millaisena nämä suomalaiselle lapselle itsestään selvät tekijät toteutuvat romanialaisen ja unkarilaisen romanilapsen elämässä.

Olen valinnut tutkimusmaiksi Romanian ja Unkarin maantieteellisen yhtenäisyyden ja suurten romaniyhteisöjen vuoksi. Myös maiden romaneja koskevaa tietoa ja tutkimuksia oli hyvin saatavilla. Valintaa tukee myös se, että Romaniassa ja Unkarilla on yhteinen maaraja ja keskinäinen suhde on ollut merkityksellinen. Molempien valtioiden väestötilastointiin liittyy yhdistävä tekijä, virallinen väestölaskenta ei kerro romanien koko määrää ja romanit ovat usein ilmoitettu kuuluvaksi johonkin toiseen vähemmistöryhmään; Romaniassa unkarilaisiksi ja Unkarissa romanialaisiksi. Romanian virallisen väestölaskennan mukaan romaneja on noin 1,5 miljoonaa (2011), Unkarissa 600.000-800.000 (2001). (Maatiedosto Unkari 2013. Maatiedosto Romania 2013.)

Aiempiä tutkimuksia, joiden teoreettisena viitekehyksenä on lapsen oikeuksien sopimus ja sen 3P:n periaatteet on tehty Suomessa muutama koskien lapsen osallisuutta ja lapsivaikutusten arviointia esim. Alila (2011) ja Taskinen (2006). Romanilapsia koskevat kansainväliset tutkimukset ovat lisääntyneet viimeisten vuosien aikana ja useita tutkimuksia löytyy myös lapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta (esim. Butler

ja Gheorghiu 2010, Roth ja Moisa 2011). Suomenkielinen tutkimuskirjallisuus koskee ensisijassa Suomen romaneja.

Tutkimukseni kuuluu kansainvälisen sosiaalityön tieteen alaan ja koskee lapsipoliittisia kysymyksiä. Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa siitä miten romanilasten heille kuuluvat lapsen oikeudet toteutuvat ja pohtia kansainvälisen sosiaalityön näkökulmasta menetelmiä mitä asialle voisi tehdä.

Aihe on tärkeä sillä ihmisoikeudet ja lapsen oikeudet ovat oleellinen osa Euroopan Unionin jäsenmaiden kansallista lainsäädäntöä ja koskee niin Suomea, Romaniaa kuin Unkaria (Kari et al 2008, 43-45). Myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa lapsipoliittiset tekijät, lapsen asema ja oikeudet ovat nousseet tärkeiksi alueiksi. Kiilin (2006) mukaan, lapsen asemaa voidaan tarkastella myös laajemmassa näkökulmassa, lapsen oikeuden periaatteiden näkökulmasta. Tällöin lapsuus voidaan nähdä rakentuvan sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen olosuhteiden tuloksena sekä lapsen itsensä rakentamana, perinteisen vanhemman kasvatuksen kohteen sijaan. (Emt., 2006, 24.)

Lähdekirjallisuutena olen käyttänyt eurooppalaista, amerikkalaista ja kroatialaista kirjallisuutta sekä Euroopan Unionin ja sen toimielinten sekä Suomen valtion virallisia asiakirjoja. Olen myös käyttänyt Unicefin selvityksiä ja tutkimuksia romanilasten olosuhteista. Lähdekirjallisuus on pääosin englanninkielistä, lukuun ottamatta tiettyjä suomenkielelle käännettyjä Euroopan Unionin, Parlamentin ja Komission sekä Suomen valtion virallisia asiakirjoja.

2 ROMANIT – EUROOPAN SUURIN VÄHEMMISTÖ

2.1 Romanien historia 1100-luvulta näihin päiviin

Romanien historia on vuosisatoja vanha ja saanut paljon vaikutteita Lähi-idästä, jota kautta romanit vaelsivat Eurooppaan, Balkanille noin 1000-1100-luvulla. Samaan aikaan syntyi romanikieli. Ottomaanien voitettua Balkan 1300-1400-luvulla, romaanit alkoivat hajaantua ympäri Länsi- ja Itä-Eurooppaa matkustaen ja eläen hevosvaunuisa. Romanien hajaantuessa Eurooppaan, heidän juurensa uskottiin olevan Egyptissä, josta he saivat nimen gypsy (mustalainen). Iso-Britanniassa heitä kutsutaan myös kiertolaisiksi (traveller). He kutsuvat itseään Romaneiksi. Romanikielen sanasto ja kieliopin rakenne osoittavat, että he ovat kotoisin Pohjois-Intiasta. Nykyisin romanit ovat asettuneet asumaan ympäri Eurooppaa, Lähi-itään, Pohjois-Afrikkaan, Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan ja Australiaan. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 345-346.)

Euroopan teollistuminen 1800-1900-luvuilla muutti romanien elämäntyylin. Romanit asettuivat asumaan kaupunkien läheisyyteen ja monet pysyvästi. Syrjintää esiintyi jo tuolloin, missä tahansa romanit liikkuivat, he kohtasivat epäluuloisuutta ja vihamielisyyttä. Joissakin maissa kuten Espanjassa ja Unkarissa heidän pakotettiin asumaan siirtokuntiin. Vihamielisimpiä olivat natsit, jotka teloittivat Euroopan alueella arviolta 500.000 romania. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 346.)

Romanien elämä vaikeutui toisen maailman sodan jälkeen. Sosialistissa maissa vaeltelu oli kielletty sopimattomana käytöksenä, joka ei sopinut keskusjohtoiseen politiikkaan. Länsi-Euroopassa ei ole ollut vastaavia pakotteita, mutta maankäytön tehostuminen maataloutta, teollisuutta ja asutusta varten on vähentänyt romanien asuinpaikkojen määrää. Britanniassa yritettiin perustaa romaneille virallisia asuinalueita, joka kuitenkin kaatui siihen, että paikalliset asukkaat vastustivat hanketta peläten rikollisuuden lisääntyvän asuinalueellaan. Samaan aikaan romanit siirtyivät asumaan nykyaikaisiin asuntovaunuihin. Erityisesti Itä-Euroopassa romanien syrjintä on jatkunut sosialismin hajottua aina näihin päiviin saakka. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 346.)

Euroopan eri maissa 1400-luvun loppupuolelta lähtien on hyvin dokumentoitu romanien läsnäoloa, heitä syrjiviä ja heidän syrjäytymistään edistäviä toimia sekä heidän vainoa. Euroopan romanien historiaa on leimannut vaino ja jatkuva syrjintä vuosisatojen ajan, mikä on ymmärrettävästi usein aiheuttanut monien romanien traumatisoitumisen. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

Romani on indoeurooppalainen kieli, jota puhutaan Euroopan romaniyhteisöissä. Monissa yhteisöissä romani on äidinkieli. Poikkeuksen muodostavat ne maat, esimerkiksi Espanja, joissa romanin kieli on ollut kielletty. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.) Muutoin romanit eivät ole yhtenäinen kansa vaan heillä on erilainen historiallinen tausta, uskonnollisia eroavaisuuksia ja kulttuureita. (Lisätietoa Romaneista Euroopassa.)

Merkittävää on se, että Romanit ovat asuneet Euroopan alueella 800 vuoden ajan ilman kotimaata ja kyenneet säilyttämään kulttuurinsa erityispiirteet. Heidän vaeltelunsa ja vahva yhteisöllisyys ovat todennäköisin syy etteivät he ole integroituneet ympäröivään kulttuuriin. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 346.) Romanien on täytynyt luoda omat sääntönsä ja koodinsa säilyttääkseen kansansa eheänä kotimaan ja turvallisen yhteiskunnan puuttuessa (Crowe 2007, 296).

Romaneilla on puhtaussääntöjä, jotka liittyy ravintoon, vartaloon, vuorovaikutukseen eri sukupuolten kesken ja jopa keskusteluun. Puhtaus-käsite on erityisen tärkeä romaniyhteisössä. Romanit leimaavat heihin kuulumattomat epäpuhtaksi, koska he ovat tietämättömiä näistä säännöistä. Nämä säännöt rajoittavat kanssakäymistä romanien ja kantaväestön välillä. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 346-347.)

Romanien omien kansalaisjärjestöjen mukaan romanien elintapoihin ja kulttuuriin liitetty kerjääminen perustuu muun muassa pitkälle 1800-luvun loppuun jatkuneeseen maaorjuuteen. Tuohon aikaan romaneilla ei ollut mitään oikeuksia, he eivät saaneet työstään palkkaa ja näistä tekijöistä johtuen kerjääminen jäi heidän ainoaksi elinkeinoksi. (Katukerjääminen ja Viranomais-yhteistoiminta 2008, 19.) Romanit ovat toimineet vuosisatoja hevoskauppiaina, metallityöntekijöinä, muusikkoina, viihdyttäjinä, parantajina, ennustajina tai kerjääjinä. He välttelivät palkkatyötä, koska kokivat sen

vähentävän heidän itsenäisyyttään. Toisen maailman sodan jälkeen hevoskauppa on jatkunut vain murto-osan elinkeinona. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 345-346.)

2.2 Perhe ja yhteisö luovat perustan romanien elämälle

Perhe on romaneille tärkeä. Romanit suhtautuvat avioliittoon vakavasti. Avioliitto yhdistää perheitä ja luo tasapainoa romanisukujen kesken. Yhteisö luo kahdenkeskinäiset sopimukset yhteisön uuden jäsenen kanssa. Niillä on myös poliittinen vaikutus romaniyhteisössä. (Liégeois 1986, 67).

Järjestetyt avioliitot ovat yleisiä romanikulttuurissa. Avioliitot sovitaan hyvin varhain, usein jo 13-16-vuotiaina sukujen kesken ja järjestetyn avioliiton tavoitteena on luoda uusia tai vahvistaa vanhoja sukujen suhteita. Toisinaan taas avioliitoista neuvotellaan pitkään ja morsiamesta voidaan maksaa hinta tämän isälle. Avioituvan tytön on oltava neitsyt ja hänen odotetaan tulevan raskaaksi mahdollisimman pian avioliiton jälkeen. (Liégeois 1986, 67. Rom po drom -projektin loppuraportti 14.6.2010, 16-17.)

Unicefin vuonna 2006 tehdyn selvityksen mukaan Romanian romaneista 74 prosenttia tulee äidiksi 15-19-vuotiaana. Varhainen perheen perustaminen haittaa romanityttöjen mahdollisuutta koulunkäyntiin ja osallistumiseen omaan ja perheensä elatukseen. (Butler & Gheorghiu 2010, 238.)

Joissakin romaniyhteisössä on hyväksyttävää, että nuoret karkaavat avioituakseen ja yleensä nuoria rohkaistaan avioitumaan sukulaistensa kesken. Toisinaan nuoret karkaavat ja hakevat sen jälkeen suostumuksen avioliitolleen perheeltään. Tämä saattaa aiheuttaa riitaa perheiden kesken. Eri sukujen keskinäisten avioliittojen takia rajat eri sukujen kesken ovat joustavat siitakin huolimatta, että romanikulttuuri on muutoin ankara ja joustamaton. Romanien avioliitoissa on erityistä, että ne ovat harvoin virallisia ja rekisteröityjä. (Liégeois 1986, 67-68.)

Romaninaisten asema on länsimaalaisen näkemyksen mukaan heikko. Naiset kokevat syrjintää sekä romaniyhteisössä, että muun väestön osalta. Romaninaisen olemassaolon tärkein tehtävä on palvella perhettä, avioitua, synnyttää lapsia ja huolehtia sekä

miehen ja muiden sukulaisten tarpeista. (Rom po drom -projektin loppuraportti 2010, 16-17.)

Ensimmäisen lapsen syntymä luo perustan perheelle. Lapset kasvavat ydinperheessä yhteisön suojassa. Lapset kasvatetaan yhteisöllisesti, joka suo lapsille fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta, sekä mahdollisuuden virikkeisiin. Poika osallistuu lapsesta lukien täysipainoisesti yhteisön sosiaaliseen elämään, tämä on sekä pojan oikeus, että velvollisuus. Tyttö kasvaa naiseksi, jonka olennaisena tehtävänä on taata yhteisön puhtaus ja järjestys. Sukulaiset auttavat ja neuvovat lasten kasvatuksessa sekä nuoremmat huolehtivat vanhuksista. (Liégeois 1986, 68.) Monet romanit asuvat yhteisössä, koska sukulaisten läheisyys luo turvallisuutta ja yhteenkuuluvaisuutta. Toisaalta irrottautuminen romaniyhteisössä asumisesta on vaikeaa taloudellisten syiden takia. (Barany 2002, 163.)

2.3 Romanit ja heidän asemansa Euroopassa

Romaniväestö on Euroopan suurin vähemmistöryhmä ja heitä arvioidaan elävän 10-12 miljoonaa asukasta. Tarkkaa tilastotietoa romanien lukumäärästä on vaikea saada, sillä rekisteröinti on puutteellista ja lisäksi romanien asuinpaikan tiheä vaihtuminen aiheuttaa haasteita tilastoinnille. Henkilötodistusten puutteen takia, osa romaneista jää tilastoinnin ulkopuolelle. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 8. Lisätietoa Romaneista Euroopassa.) Länsi-Euroopan suurimmat romaniyhteisöt ovat Ranskassa ja Espanjassa. Saksan romanien määrä on lisääntymässä nopeasti johtuen Itä-Euroopan romanien maahanmuutosta. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 346.)

Romanien syntyvyys on Unkarissa ja Slovakiassa keskimäärin 4.2 lasta pariskuntaa kohden, kun vastaavasti valtaväestön keskuudessa syntyvyys on 1.5 lasta. Tällä syntyvyydellä on arvioitu Romanien saavuttavan valtaväestön aseman vuonna 2060 (Barany 2002, 163). Saman suuntainen kasvuennuste on myös muissa Itä-Euroopan maissa. Romanian, Bulgarian ja entisen Jugoslavian tasavallan alueen romaniväestön syntyvyys on korkea ja romaniväestöstä 46 prosenttia on arvioitu olevan lapsia. (Breaking the Cycle of Exclusion 2007, 15.)

Romanit elävät keskimäärin valtaväestöä huonommissa olosuhteissa, johon vaikuttaa pitkälle se, ettei heillä on rajoittuneet mahdollisuudet osallistua koulutus- ja sosiaalipalvelujärjestelmään. Vailla henkilöllisyystodistusta elävien romanien on vaikea päästä osalliseksi yhteiskunnan palveluista. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 8.)

Tutkimusten mukaan Euroopassa ilmenee päivittäin romaneihin kohdistuvaa yhteiskunnallista ja institutionaalista syrjintää. Euroopan Unionin lainsäädännön mukaan syrjintä on kiellettyä ja romaneilla on Euroopan unionin kansalaisina tiettyjä oikeuksia ratifioitun Lissabonin perussopimuksen nojalla. Romaneihin kohdistuva syrjintä täyttää joissakin tapauksissa jopa institutionaalisen syrjinnän tunnusmerkistön. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.) Ruthin ja Moisan 2011 mukaan, romaneihin kohdistuvassa syrjinnässä on samoja rasistisia piirteitä kuin aikoinaan Yhdysvaltojen afro-amerikkalaisiin kohdistuneessa syrjinnässä (Emt., 510).

Romanit ovat vaatineet hallituksilta virallista vähemmistöstatusta ja heidän kielen, historian ja kulttuurisen perinteen tunnustamista. Viranomaiset ovat olleet haluttomia myöntää romaneille vähemmistöstatusta. Euroopan Unioni on painostanut jäsenmaitaan muuttamaan kansallista lainsäädäntöä romanien aseman parantamiseksi. (Crowe 2007, 296-297.)

Entisten sosialististen maiden romanit ovat kokeneet ihmisoikeuksia rikkovia toimenpiteitä monen sukupolven ajan. Edellisen sukupolven aikana, maiden liittyttyä sosialismiin, romaneja pakkosiirrettiin maaseudun kylistä kolhooseihin ja betonilähiöihin. Tilanne ei juuri parantunut sosialismin hajottua ja romanien asuinalueille on edelleen tyypillistä puuttumaton kunnallistekniikka, hökkelimäiset asumukset ja asuinalueiden sijainti jätemaa-alueilla pitkien etäisyyksien päästä kunnallisista palveluista. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 19.)

Romaniassa romanit ovat edelleen laajamittaisen ja avoimen syrjinnän kohteena niin tiedotusvälineiden, virkamiesten kuin tavallisten kansalaistenkin taholta. Virkavallan ote on aktivoitunut, mutta esimerkiksi syytökset poliisiväkivallasta etenkin pidätysten

yhteydessä ovat edelleen yleisiä. Romaniväestön huono asema on todellinen ongelma muun muassa Romaniassa. (Maatiedosto Romania 2013.)

Monessa tapauksessa Romanit haluavat peitellä etnistä taustaansa. Slovakian romanilapsista vain 5,6 prosenttia kertoi etnisen taustansa 1990-luvulla tehdyssä mielipidetutkimuksessa. Slovakian ja Romanian romaneista vain kuudesosa oli rekisteröity romaneiksi. Romanian kaupungeista Hargithassa ja Covasnassa yli 70% romaneista kertoi olevansa taustaltaan unkarilainen vuonna 1992. Samana vuonna Bulgariassa valtaosa turkin kieltä puhuvista romaneista kertoi olevansa turkkilaisia. Monet romanit tunnustautuvat kuuluvansa johonkin muuhun etniseen ryhmään kuuluvaksi paetakseen romaniväestöön kohdistuvaa syrjintää. Monessa tapauksessa romanimiehet avioituvat ei-romaninaisen kanssa ja muuttavat sukunimensä, jotta heidän lapsensa saisivat valkoista rotua edustavan nimen ja helpomman elämän. Olosuhteet ovat pakottaneet monen Itä-Euroopan romanin hylkäämään romanikielen ja -kulttuurin välttääkseen romaniväestöön kohdistuvaa julkista syrjintää ja he ovat säilyttäneet etnisen kulttuurinsa erityispiirteet ainoastaan yksityiselämässään. (Barany 2002, 158-159.)

Myös Länsi-Euroopassa asuvat romanit saavat osakseen syrjivää kohtelua. Arvion mukaan Ranskassa asuu 0.5-1.2 miljoonaa romanian. Suuri osa heistä kuuluu kiertolaisiin. Ranskassa romanit ovat ryhmä, jonka hyvinvoinnista juuri kukaan ei ole kiinnostunut. Romanit saavat asettua leirintäalueille vain muutamaksi päiväksi, jonka jälkeen heidät ajetaan pois. Kaupungeissa asuville romaneille osoitetut leiripaikat ovat usein kaatopaikan vieressä, eikä puhdasta vettä tai sähköä ole saatavilla. Romaneille ei myydyä maata tai asuntoja. Romaneihin kohdistuu rasistista kohtelua niin tavan kansalaisten kuin poliisienkin taholta (Romanien arjesta on romantiikka kaukana 2007.) Italiassa taas romanit tulkitaan kiertolaisiksi. Heidän asioitaan käsitellään maahanmuuttohallinnon alaisessa kiertolaisasiain virastossa. Suurin osa asuu fyysisesti erillään valtaväestöstä, slummeissa ja kaatopaikoilla. Romanit valtaavat hylättyjä taloja tai leiriytyvät tienvarsille, joista heidät kuitenkin usein häädetään. (Romanien arjesta on romantiikka kaukana 2007.)

Osa Euroopan romaneista pärjää hyvin, mutta huolestuttavan suuri enemmistö on köyhiä. Yli puolet Itä-Euroopan romaneista elää alle sadalla eurolla kuukaudessa. (Breaking the Cycle of Exclusion 2007, 20.) Unicefin raportin mukaan muun muassa

Romanian romaniväestön aikuisista oli lukutaidottomia jopa 40 prosenttia vuonna 2002. Romaneista peruskoulun päätti 27 prosenttia vuonna 2006 ja samaan aikaan vailla ammatillista pätevyyttä oli 98 prosenttia romaneista. (Butler & Gheorghiu 2010, 238.)

YK:n kehitysohjelman UNDP:n tutkimuksen mukaan Romanian työttömyys on huomattavan korkeaa verrattuna valtaväestöön (United Nations Development Program. 2002, 33). Vuonna 2007 romanien työttömyysaste oli 60 prosenttia, kun samaan aikaan muun väestön työttömyysaste oli 7.2 prosenttia. (ERRC 2007, 34.) Romanian eliniänodote on monissa Itä-Euroopan maissa pääväestöä alhaisempi. Romanian elämänlaadun parantamiseen ei riitä pelkät taloudelliset panostukset, vaan tarvitaan myös poliittista päätöksentekoa. (How do Croatian Roma live 2005, 241.)

Yhteiskunnallisten muutosten lisäksi romaneilla itsellään on vastuu muutoksestaan. Romaniväestön koulutus on tärkeä osa muutosta. Nuoret ja koulutetut romanijohtajat ovat avain muutokseen romaniyhteisön sisällä. Muutos on vaikea ja kaksitahoinen. Toinen vaikeus on romanien kohtaamat ennakkoluulot missä tahansa he liikkuvatkin ja toinen on romanien kohdistama epäluuloisuus ei-romaneja kohtaan. Muutokseen tarvitaan kansallista ja kansainvälistä lainsäädäntöä sekä romaniväestön koulutusta. Uuden romanisukupolven koulutus on ainoa vaihtoehto köyhyyden kehän poistamiseksi ja muutokset tulevat viemään aikaa. (Crowe 2007, 297-298.)

Romanien väestörakenteen kehityssuuntaukset ovat erilaiset kuin Euroopan valtaväestön, syntyvyys kasvaa kun valtaväestöllä se taas laskee. Romanian osuus väestöstä kasvaa pitkällä aikavälillä, korkeasta lapsikuolleisuudesta ja alhaisesta eliniänodotteesta huolimatta, mikä on suuri haaste Euroopan Unionin jäsenvaltioille. Suuri ja yhä kasvava määrä heikosti koulutettuja ja heikon ammattitaidon omaavia romaneja jarruttavat talouskehitystä ja rasittavat sosiaaliturvajärjestelmiä. Sen vuoksi tarvitaan koulutus- ja työllisyyspolitiikkaa ja -strategioita, joissa otetaan huomioon romanien perinteet ja heidän elämänsä yhteiskunnallis-taloudelliset olosuhteet. Kun romaneille tarjotaan koulutusmahdollisuuksia ja he myös käyttävät niitä, romanit voivat antaa aktiivisen panoksensa yhteiskuntaan, johon he myös kuuluvat. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

Euroopan Unionin tavoitteena on pyrkiä auttamaan romaneja pääsemään uhrin roolista ja muuttamaan aktiivisiksi toimijoiksi, jotka ovat valmiita ja kykeneviä ottamaan aktiivisen ja vastuullisen roolin yhteiskunnassa erityisesti heihin itseensä liittyvillä politiikanaloilla (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009). Monissa maissa on tehty kansalliset toimintaohjelmat romanien olojen parantamiseksi. Itä-Euroopan maat ovat tehneet 10-vuotiset kansalliset toimintasuunnitelmat parantaakseen romanien asemaa maassaan. Lisäksi Bulgaria, Romania ja Kroatia ovat tehneet romaneille omat kansalliset ohjelmansa. (Suomen UNICEFin kannanotto 2008.) Myös Euroopan Unioni on myös käynnistänyt monia hankkeita. Siitä huolimatta, paljon on vielä tehtävissä romanien olojen kehittämiseksi. (Lisätietoa romaneista Euroopassa.)

Euroopan romanifoorumi on huomattava askel eteenpäin romanien aseman parantamisessa. Foorumi tekee yhteistyötä Euroopan neuvoston ja muiden kansainvälisten järjestöjen, hallitusten ja alueviranomaisten kanssa. Se vahvistaa myös Euroopan neuvoston asemaa. Foorumin tarkoitus on antaa romaneille mahdollisuus osallistua heitä itseään koskevaan päätöksentekoon Euroopan tasolla sekä edistää romanien ihmisoikeuksien toteutumista. Tavoitteena on syrjinnän ja rasismien vähentäminen sekä koulutuksen, työllisyyden ja terveydenhoidon kohentaminen. (Ulkoasiainministeriö, Tiedote 2004.)

3 ROMANILAPSEN ASEMA JA OIKEUDET ITÄ-EUROOPASSA

3.1 Oikeus sosiaaliturvaan

Romanilapsella on yhtäläinen oikeus sosiaaliturvaan. Itä-Euroopan romanilapset ovat kuitenkin useissa Unicefin tutkimuksissa osoittautuneet voivan erittäin huonosti valtaväestöön nähden. He kärsivät usein köyhyydestä ja terveydenhuollon sekä koulutuksen puutteesta. (Suomen Unicefin kannanotto 2008.) Ongelmia on todettu aiheuttavan henkilötodistuksen puute, vanhempien haluttomuus lähettää lapsensa - varsinkin tyttärensä - kouluun, syrjintä ja heikkotasoinen opetus (Euroopan talous- ja sosiaali-komitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009).

Romanilasten oikeutta nauttia sosiaaliturvasta lisää henkilötodistuksen puute. Jos romaniperheellä ei ole pysyvää asuinpaikkaa, vanhemmat ja heidän lapsensa eivät saa henkilöllisyystodistusta. Henkilöllisyystodistus puuttuu myös niiltä lapsilta, joiden äidit eivät ole ilmoittaneet henkilöllisyyttään lapsen synnyttyä sairaalassa tai äidillä ei ole henkilötodistusta. Tällöin lapsi ei saa syntymätodistusta, joka estää lapsen oman henkilötodistuksen hankkimisen. Osa romaneista ei ymmärrä henkilötodistuksen merkitystä, eivätkä osaa hakea sitä. Todistuksen hankkiminen on myös hankalaa ja kallista. Ilman henkilötodistusta romanilapsi ei pysty saamaan kansalaisuutta, eikä pääse osalliseksi sosiaaliturvaan. Romanian romaneista 45.6 prosenttia on ilman syntymätodistusta. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 19-20, 24.)

3.2 Oikeus asianmukaiseen koulutukseen

Mahdollisuus koulunkäyntiin ja jatko-opintoihin on ratkaisevaa romanien elinolojen parantamiseksi. Koulutus on keskeinen väline sosiaalisen syrjäytymisen, hyväksikäytön ja rikollisuuden torjunnassa ja olennainen tekijä romaneja vuosisadat kiusanneen köyhyyden katkaisemiseksi. (Crowe 2007, 298. Romaneja koskeva unionin strategia 2008.)

Henkilötodistuksen puute, kiertävä elämäntapa ja vakinaisen asuinpaikan puute estää romanilasta pääsemästä koulutukseen. Romanian romanilapsista 15 prosenttia ei aloi-

ta lainkaan koulunkäyntiä ja koulunsa aloittaneiden keskeyttämisprosentti on 4-6 kertaa suurempi kuin valtaväestön lapsilla. Arvioiden mukaan Romaniassa syntyvistä lapsista romaneja on 25 prosenttia, mikä tarkoittaa, että muutaman vuoden kuluttua suurin osa kouluikäisistä on romanilapsia. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistyö 2008, 20.)

Arviot romanilasten koulunkäynnistä vaihtelevat. Romaneissa on paljon luokalle jääneitä ja koulunsa keskeyttäjiä. Ero pääväestön koulunkäyntiin on merkittävä, 16 prosentista aina 50 prosenttiin maasta riippuen. Ongelma ei niinkään ole koulun aloittaminen, vaan sen keskeyttäminen. (Lisätietoa romaneista Euroopassa.) Romaniassa 80 prosenttia romanilapsista ei osallistu koulunkäyntiin, vaan sen sijaan he tekevät koti töitä (Butler & Gheorghiu 2010, 238).

Useiden jäsenvaltioiden koulujärjestelmissä harjoitetaan rotuerottelua, jolloin romanilapsia opetetaan joko erillisissä luokissa, joissa opetuksen taso on alhaisempi tai kehitysvammaisille tarkoitetuissa luokissa. (Romaneja koskeva unionin strategia 2008.)

ERRC:n raportin mukaan romanilapsia sijoitetaan romanilapsille tarkoitettuun luokkaan tai kouluun, erilleen valtaväestöstä. Romanilasten sijoituksia kehitysvammaisille tarkoitettuihin erityiskouluihin on perusteltu sillä, että romanilasten ei nähdä olevan samalla kehitystasolla muiden ikätoveriensä kanssa. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistyö 2008, 21.)

Romanilasten aloittaessa koulun, romanilasten ja valtaväestön lähtötasossa on havaittu mittavia eroja. Melkein kaikissa Euroopan Unionin maissa on puutetta korkealaatuisista päivähoitopalveluista ja vain harva romanilapsi pääsee osalliseksi niihin. Suuri kansallinen haaste on kuitenkin koulutuksen laatu ja sen sopivuus romanivähemmistölle, koska heillä on heikommat kouluvalmiudet päivähoiton tai esiopetuksen puutteen takia. Syrjäytymistä lisää heikko peruskoulutuksen laatu Itä-Euroopassa, joka haittaa jatkokoulutukseen pääsemistä, vain yksi prosentti romaneista siirtyy jatkokoulutukseen. Koulutus on ollut Itä-Euroopassa romaniväestön syrjäyttävä enemmän kuin mahdollisuuksien luoja. (Suomen UNICEFin kannanotto 2008. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.) Useimmiten romanilapset päätyvät avustaviin töihin kuten heidän vanhempansakin (UNICEF 2007, 54). Romanien keskuudessa lukutaidottomuus on huomattava.

tavasti yleisempää kuin valtaväestön keskuudessa. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 21.)

Romanilasten syrjäytymistä aiheuttaa romanien asuinalueiden maantieteellinen sijainti erillään valtaväestöstä. Lisäksi romaniyhteisöihin kuulumattomat vanhemmat siirtävät usein lapsensa pois kouluista, joissa romanilasten osuus luokan oppilaista kasvaa liian suureksi, mikä puolestaan johtaa siihen, että syntyy erillisiä romanilasten kouluja tai luokkia. Nämä koulut eivät useasta syystä täytä vaadittuja normeja, mikä taas johtaa siihen, että kyvykkäätkin romanilapset ohjataan erityiskouluihin. Erityiskoulu paikka rajoittaa romanilapsen mahdollisuutta jatko-opintoihin. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

Erityinen ongelma on romanilasten sijoittaminen oppimisvaikeuksista kärsiville lapsille tarkoitettuihin erityiskouluihin. Sijoittaminen perustuu usein syrjivään sisään-pääsykokeeseen, mutta joskus myös väärin kannustimiin. Erityisoppilaat ovat oikeutettuja ilmaisiin koulukuljetuksiin tai -aterioihin. Perusteettoman erityiskouluihin sijoittamisen käytäntö on räikeä perusoikeusrikkomus. Lisäksi yksi syy koulunkäymättömyyteen on romanien köyhyys, koska vanhemmat joko eivät voi tai eivät halua maksaa koulunkäynnistä johtuvia kustannuksia tai he laittavat lapsensa tekemään työtä eli joko auttamaan perheen elatuksen hankkimisessa tai kaitsemaan nuorempia sisarusiaan. Tämä pätee erityisesti tyttöihin. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi yleiseurooppalaisen lausunnon marraskuussa 2007, jossa se totesi, että romanilasten erottaminen muista oppilaista on syrjintää, joka rikkoo perusihmisoikeuksia vastaan ja on ihmisoikeusjulistuksen 14. artiklan vastaista. Päätös koski romanilasten syrjintää Tšekissä, mutta sitä pidetään urauurtavana päätöksenä Euroopan romanien oikeuksien suojelussa. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008, 26.)

Euroopan parlamentti on ottanut kantaa romanilapsen koulunkäynnin kehittämiseksi. Sen mukaan romanilasten on ehdottomasti opittava lukemaan ja kirjoittamaan ja asetanut tavoitteeksi romanien esikouluopetuksen kehittämisen, romanien erottelun pois-

tamisen perusopetuksesta, romanien ammattikoulutuksen ja yliopisto-opiskelujen pariin pääsyn tehostamisen, soveliaiden apurahajärjestelmien laatiminen, jotta nuoria romaneja opetettaisiin korkeimpien standardien mukaisesti tavoitteena romaniyhteisön johtohahmojen uuden sukupolven kasvattaminen. (Romaneja koskeva unionin strategia 2008.)

Romanien koulutukseen liittyvät kysymykset ovat olleet laajasti esillä koulutuksen asiantuntijoiden, ihmisoikeusaktivistien ja poliitikkojen puheissa muun muassa Romaniassa. Kansainväliset raportit todistavat kuitenkin että, että romanilasten mahdollisuudet koulunkäyntiin ovat yhä rajalliset. Ainoastaan asiallinen koulutus on romanilapsen avain sukupolvia kiusanneen köyhyyden katkaisemiseksi ja työpaikan saamiseksi aikuisiällä. (Roth & Moisa 2011, 518-519.)

3.3 Romanilapsi terveydenhuollon asiakkaana

Laajan kansainvälisen romanien terveystutkimuksen *Revisiting the evidence on health and health care disparities among the Roma: a systematic review 2003–2012* mukaan tiiviisti asutetut asuinalueet, puutteellinen hygienia, puhtaan veden ja rokotusten puute ovat terveysriskejä romanilapsille. Romanit kohtaavat syrjintää myös terveydenhuollossa, joka haittaa oikeutta saada heille kuuluvia terveyspalveluita. Romaneilla on kaksi kertaa heikompi terveydentila kuin muulla väestöllä ja eliniän odote muita matalampi. (Cook et al. 2013, 886.) Romanilapset jäävät usein vaille terveydenhuoltoa henkilötodistuksen puutteen takia (Roth & Moisa 2013, 510).

Useissa tutkimuksissa nousee esille puutteita romanien äitiyshuollossa ja raskausajan riskien valistamisessa. Synnytyksen terveydenhoitopalvelut ovat vähäisiä ja kättilöiden sekä kotisairaanhoidajien palvelut ovat rajallisia. Romanilapsi syntyy alipainoisina kaksi kertaa todennäköisemmin kuin valtaväestön lapset. Matalaan syntymäpainoon vaikuttaa raskausajan tupakointi ja alkoholinkäyttö sekä äidin heikko ravitsemus. Tutkimuksen mukaan 53 prosenttia post-sosialististen maiden romaninaisista on kärsinyt nälästä raskausaikana. Vastaava luku valtaväestön naisilla on 9 prosenttia. Romaniäidit myös imettävät lapsiaan muita äitejä vähemmän. (Breaking the Cycle of

Exclusion 2007, 41-42. Cook et al. 2013, 900, 906. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

Pääsy synnytyssairaalaan riippuu pitkälle perheen matkustus- tai taloudellisista mahdollisuuksista, koska romanien asuinalueet sijaitsevat kaukana sairaaloista ja henkilötodistuksen puute voi estää pääsyn terveydenhuoltoon. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.) Usein romaninaisen tai tytön ainoa mahdollisuus saada terveydenhuoltoa on äärimmäinen hätätilanne tai synnytys (Romaninaisten tilanne Euroopan unionissa 2005).

Romanilasten alipaino ja ravintoaineiden puute on todettu aiheuttavan vakavan riskin alle kolmevuotiaiden kasvulle ja kehitykselle. Romanilasten todetaan olevan läpi lapsuutensa alipainoisia valtaväestön lapsiin nähden ja ripulisairaudet ovat kolminkertaiset pääväestöön nähden. (Breaking the Cycle of Exclusion 2007, 41-42.) Sen lisäksi romanit kärsivät muuta väestöä enemmän kroonisista sairauksista sekä hygienian ja rokotusten puutteesta aiheutuvista sairauksista (Cook et al. 2013, 905).

Romanilasten alipaino ja ravintoaineiden puute jatkuu aina nuoruusikään asti. Romaninuorilla esiintyy myös muuta väestöä enemmän tupakointia ja fyysisen liikunnan vähäisyyttä. He kokevat elämänsä toivottomaksi muita nuoria enemmän, mutta sen toisaalta he kokevat myös saavan muita nuoria enemmän tukea vanhemmiltaan. Tutkimusten mukaan muun muassa Unkarin romaninuorilla on muihin nuoriin nähden heikompi terveydentila, he tupakoivat 2-5 kertaa enemmän, mutta muilta osin alkoholin käytössä ei ole eroja muihin nuoriin nähden, lukuun ottamatta romanityttöjä, joiden alkoholin ja huumeiden käyttö on todettu olevan huolestuttavan runsasta muuhun väestöön nähden. (Cook et al. 2013, 897, 905.)

Romaniväestön terveydenhoitoa koskevien epäkohtien parantaminen edellyttää romanien erityisten tarpeiden tunnistamista ja romanijärjestöjen mukaan ottamista kehittämään heitä koskevaa terveydenhuoltoa. Terveysteen liittyvien epäkohtien kohentuminen edellyttää samalla muuta väestöä koskevien ihmisoikeuksien parantumista ja romanien oikeutta päästä yhteiskunnan täysiarvoiseksi jäseneksi muun muassa koulutukseen ja sosiaaliturvaan. Tämä edellyttää myös kokonaisvaltaisia poliittisia toimenpiteitä romanien olosuhteiden parantamiseksi. (Cook & al. 2013, 897, 907-908.)

3.4 Romanilapsi lastensuojelun asiakkaana

Romanian ja Unkarin romaniperheiden lastensuojelupalveluita koskevien raporttien mukaan romaniperheet kokevat, ettei sosiaalityöntekijät auta ratkaisemaan heidän ongelmiaan. Sosiaalityöntekijät tarjoavat vaihtoehtoja perheille, mutta vähäosaiset perheet jäävät selviytymään omillaan. Lisäksi ennaltaehkäisevissä palveluissa on puutteita ja sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät ovat liian suuret, mikä haittaa palvelujen saatavuutta. (ERRC 2011, 8.)

Lastensuojelun sosiaalityön johtamisessa on raportoitu puutteita. Sosiaalityöntekijöillä ei ole esimerkiksi selviä ohjeita ja kuvauksia siitä, mitkä olosuhteet ovat vaaraksi lapsen terveille kasvuille ja kehitykselle. Tämä aiheuttaa sen, että työntekijät tekevät subjektiivisia tulkintoja ja vääriä päätöksiä lastensuojelutoimenpiteistä, millä on kielteinen vaikutus romanilasten ja perheiden elämään. (ERRC 2011, 8.)

Romaniperheet ovat raporttien mukaan kohdanneet syrjintää ja ennakkoluuloja joidenkin lastensuojelun työntekijöiden osalta, mikä osaltaan haittaa luottamuksellisen asiakassuhteen luomista työntekijöihin. Sosiaalityöntekijöillä on ollut käsityksiä, että romaniperheet ovat haluttomia kasvattaa tai kouluttaa omia lapsiaan. Romaniperheet ovat kokeneet sosiaalityöntekijöiden huomautukset huonoista asuinolosuhteista, epäpuhtaudesta, koulupoissaoloista ja varhaisista raskauksista syyttelynä ja heitä on myös syytetty haluttomuudesta työntekoon. Sosiaalityöntekijöiden kielteiset asenteet romaniperheitä kohtaan eivät ole auttanut romanilasten tilannetta. (ERRC 2011, 8.)

Romanien lastensuojelun sijoitusten perusteina on raportoitu muun muassa köyhyys, työttömyys, ylivelkaisuus, puutteelliset asuinolosuhteet, lapsen koulupoissaolot, yksinhuoltajuus, ennakoimaton raskaus ja muuttoliike. Vain harvoissa tapauksissa syyksi on kirjattu lapsen pahoinpitely tai hyväksikäyttö. Sen sijaan köyhyys ja aineellisten olosuhteiden puutteet on todettu olevat riski hyvälle vanhemmuudelle ja ne ovat yleisimmän syyt lapsen sijoitukseen kodin ulkopuolelle. (ERRC 2011, 8.) Alueen kansalaisjärjestöt ovat pyrkineet tarjoamaan palveluita julkisen lastensuojelun rinnalla muun muassa tarjoamalla avoimuus- ja avoimuus- ja vaihtoehtoja lapsen sijoitukselle (Family matters 2005).

Romanian lastensuojelun sijaishuollossa on romanilapsia 28 prosenttia kaikista sijoitetuista lapsista. Romanilasten ylimitoituksesta lastensuojelussa kertoo se, että tilastojen mukaan romaneja on 9 prosenttia koko väestöstä. Unkarin lastensuojelusijoituksista 65.9 prosenttia koskee romanilapsia, kun samaan aikaan vain 7 prosenttia väestöstä on romanitaustaisia. Kuitenkin Romanian valtion lastensuojelutilastot puoltavat sitä tosi asiaa, että Romania sijoittaa romanilapsia sijaishuoltoon moninkertaisesti enemmän verrattuna muihin Itä-Euroopan maihin, mukaan lukien Unkari (ERRC 2011, 7).

Romania ja Unkari ovat ratifioineet YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja molempien valtioiden lainsäädäntö sisältää lapsen suojeluun liittyviä tekijöitä mukaan lukien lapsen edun kunnioittamisen lakisääteisenä yksityiskohtana. Romaniassa tuomioistuin päättää lapsen tilapäisestä tai pysyvästä sijoituksesta lapsen edun mukaisena toimenpiteenä. Unkarissa sen sijaan lapsi voidaan sijoittaa tilapäisesti tai pitkäaikaisesti huostaanotosta vastaavan viranomaisen päätöksellä, ainoastaan tuomioistuimen päätös tarvitaan kun kyse on pysyvästä sijoituksesta. Tämä on ongelmallista, koska monen lapsen sijoitus kestää kuitenkin koko lapsuuden ajan huostaanotosta vastaavan viranomaisen tilapäiseksi tai pitkäaikaiseksi tarkoitetun päätöksen nojalla. (ERRC 2011, 7.)

Romanilasten oikeuksien toteutuminen Romaniassa on tutkimusten mukaan kaksijakoinen. USAID:n mukaan Romania on pystynyt vähentämään lasten sijoituksia merkittävästi ja kehittynyt Itä-Euroopan mallivaltioksi lasten hyvinvointipolitiikassa ja käytännöissä. Samaan aikaan Unicefin raportti vuodelta 2006 kertoo, että yleisesti lasten suojelu kärsii heikosta hallinnollista, korruptiosta, koulutuksen puutteesta ja köyhyydestä. Romania kärsii heikosta läpinäkyvyydestä, eikä liittyminen Euroopan Unioniin ole kyennyt parantamaan olosuhteita merkittävästi. Lapsen oikeuksien komitea sen rohkaisuista huolimatta ei ole kyennyt painostamaan Romaniaa parantamaan romanilasten oikeuksia. (Butler & Gheorghiu 2010, 237.)

Romanilasten osuus Unkarin lastensuojelusta on ollut pitkään ja hälyttävästi yliedustettu muuhun väestöön nähden. Unkarin lastensuojelun sijoitusten syiden taustalla on usein perheen köyhyys. Unkarin työ- ja sosiaaliministeriön mukaan kahdeksan kymmenestä lastensuojelusijoituksesta tehdään köyhyyden takia ja tilastojen mukaan avo-

huollossa on tunnistettu merkittävimmäksi lasten hyvinvoinnin esteeksi huonot asuinolosuhteet. Romanilapset elävät tutkimusten mukaan muuta väestöä heikommissa olosuhteissa ja vanhempien työllistymistä haittaa syrjivät asenteet. Näissä olosuhteissa, romanivanhemmat ovat usein halukkaita antamaan lapsensa sijoitukseen. Lisäksi laajalle levinneet syrjivät asenteen ja ennakkoluulot Unkarin lastensuojeluviranomaisen keskuudessa voivat myös vaikuttaa siihen, että romanilapsen huostaanoton kynnyks on matala. (ERRC 2007, 36).

Romanilapsia on sijoitettu 2.5 kertaa enemmän koko Unkarin alueella keskimääräisesti kuin muun väestön lapsia. Romanilasten sijoitusten määrät kuitenkin laskevat heidän iän karttuessa. Erään ERRC:n lastenkoteja koskevan tutkimuksen mukaan lastenkodin lapsista 40 prosenttia oli romaneja, 18.33 prosenttia puoliromaneja, 8.33 prosenttia kertoi omaavan romanitausta ja 33.3 prosenttia kuului muuhun väestöön. Otoksen määrä oli 120 lasta. Tutkimus antaa viitettä siitä, kuinka edustettuja romanilapsen ovat Unkarin lastensuojelussa ja samaan aikaan romanien osuus koko Unkarin lapsiväestöstä on noin 13 prosenttia. (ERRC 2007, 37-39.)

Sijoitettujen romanilasten tutkiminen on ollut vaikeaa, sillä sijaishuoltopaikan edustajat ovat halunneet valvoa romanilasten tapaamisia. Näin ollen näillä tutkimustulokset eivät ole valideja. (ERRC 2007, 37.) Sijaishuollon päättymisen jälkeen aikuistuvilla romanilapsilla on moninkertainen riski köyhyyteen ja syrjäytymiseen. Heillä ei ole sukuverkoston tuomaa tukea eikä jälkihuollon palveluita. (ERRC 2011, 9.)

3.5 Erot sukupuolten kesken

Romaniyhteisössä pojilla ja tytöillä on eri tehtävät. Romanipoika osallistuu lapsesta lukien täysipainoisesti yhteisön sosiaaliseen elämään, tämä on sekä pojan oikeus, että velvollisuus. Tytön olennaisena tehtävänä on kasvaa naiseksi ja taata yhteisön ja kodin puhtaus ja järjestys. (Liégeois 1986, 68.)

Romanikulttuurissa koulutuksen arvostus on matala ja jos perheen lapsi osallistuu koulun käyntiin, se on yleensä pojan tehtävä. Tyttöjen koulutusta ei juuri arvosteta, vaan tyttöjen ensisijainen tehtävä on osallistua kodin- ja lastenhoitoon tai perheen ela-

tuksen hankkimiseen. Tyttöjen kouluttamattomuus lisää moninkertaisesti tyttöjen riskiä syrjäytymiseen. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

Jos romanityttö pääsee kouluun, tilastojen mukaan moni ei kuitenkaan suorita oppivelvollisuuttaan loppuun saakka. Aikuisena heidän työttömyysasteensa on monin paikoin moninkertainen muuhun naispuoliseen väestöön verrattuna. Euroopan Parlamentti on vaatinut jäsenvaltioita puuttumaan tyttöjen koulunkäyntiin ja laatimaan lait laadukkaan koulutuksen takaamiseksi tytöille ja naisille. (Romaninaisten tilanne Euroopan Unionissa 2005.)

Järjestetyt avioliitot estävät romanityttöjä nauttimasta lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisia oikeuksia. Lapsiavioliitot ovat yleisiä, jo 13–16-vuotias tyttö voi avioitua ja hänestä voidaan maksaa myötäjäisiä tämän isälle. Avioituvan tytön on oltava neitsyt ja hänen odotetaan tulevan raskaaksi mahdollisimman pian avioliiton jälkeen. Romanit ovat uskonnollisia ja lapsia odotetaan tulevan *niin paljon kun Jumala suo*. (Liégeois 1986, 67. Rom po drom -projektin loppuraportti 2010, 16-17.) Romanityttöjen oikeuksien toteutumista estää myös puutteellinen perhesuunnittelu ja heihin kohdistuva perheväkivalta (Romaninaisten tilanne Euroopan Unionissa 2005).

Vuonna 2002 julkaistun YK:n kehitysohjelma UNDP:n raportin *Avoiding Dependency trap* mukaan romaninaiset ovat nousseet yhdeksi suurimmista ihmiskaupan uhri-ryhmistä Euroopassa. Suurin riskiryhmä ovat 14-25-vuotiaat naiset, jotka etsivät työtä ulkomailta. Uhrin uskovat lähtevänsä tarjoilijaksi, lasten- tai kodinhoitajaksi, mutta myös lapsia ja vammaisia lapsia kuljetetaan kerjäämään tai työskentelemään varkaina. (Romaninaisten tilanne Euroopan Unionissa 2005.)

Romaninaiset ja -tytöt kohtaavat moninkertaista syrjintää, sekä yhteisön sisällä että sen ulkopuolella. Syrjintää ruokkivat laajalle levinneet mustalaisvastaisuutena tunnetut stereotyyppit ja romanien patriarkaaliset traditiot. Romanikulttuurille tyypillisten traditioiden seurauksena romanitytöt ja -naiset eivät pysty päättämään heitä koskevista asioista ja he estyneitä käyttämään perustavaa laatua olevia ihmisoikeuksiaan. Romaniyhteisön sisäänrakennetun syrjinnän vuoksi monista köyhistä, aliravituista ja kouluttamattomista romanitytöistä tulee köyhiä, aliravittuja äitejä, jotka saavat alipai-

noisia vauvoja. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009. Romaninaisten tilanne Euroopan Unionissa 2005.)

Tutkimusten mukaan romanityttöjen odotettavissa oleva elinikä on joillakin alueilla lyhyempi kuin valtaväestön. Euroopan Parlamentin mukaan romaninaiset ovat nykyisin yksi jäsenvaltioiden uhatuimmista ryhmistä ja yksilöistä. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009. Romaninaisten tilanne Euroopan Unionissa 2005.) Euroopan Parlamentti on myös ottanut kantaa romanien patriarkaalisiin toimintatapoihin ja kehottanut romaniyhteisöä kunnioittamaan erityisesti naisten ja lasten ihmisoikeuksia, välttämään järjestettyjä avioliittoja, perinteisiä käytäntöjä ja kerjäämispakkoa, joka kohdistuu erityisesti lapsiin ja naisiin. (Romaneja koskeva unionin strategia 2008.)

4 YLEISET IHMISOIKEUDET

4.1 Yleistä ihmisoikeuksista

Ihmisoikeudet nousevat keskeiseen asemaan, kun puhutaan hyvinvointivaltion kansalaisten ihmisarvosta ja hyvinvointiin liittyvistä kysymyksistä. Ihmisoikeuksien tehtävä on suojella ihmisarvoa ja hyvinvoinnin toteutumista. Ihmisoikeudet voivat näytellä merkittävää roolia yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Aaltola 2010, 38.)

Ihmisoikeuksista puhutaan usein silloin, kun niiden ei katsota toteutuvan. Ihmisoikeuksiin liittyy paradoksi: mikäli ne toteutuvat, käsitteen merkitys vähenee ja mikäli ne jäävät toteutumatta, kysymys ihmisoikeuksista nousee esille. Keskustelu ihmisoikeuksista nousee esille viimeisenä keinona, kun muut poliittiset tai moraaliset käytännöt eivät ole onnistuneet. Ihmisoikeuskeskustelun avulla voidaan nostaa esille vallitsevia poliittisia ja laillisia käytäntöjä sekä osoittaa yhteiskunnallisia epäkohtia. (Aaltola 2010, 38.) Ihmisoikeuksista on keskustelut vakavasti vasta lyhyen aikaa ja sen lyhyt historia näkyy myös lainsäädännössä ja hallintotoimissa muun muassa lapsioikeudessa (Hakalehto-Wainio & Nieminen 2013, 13).

Hyvinvointivaltioissa ihmisoikeuksia koskeva keskustelu liittyy toistuvasti julkishallinnon velvollisuuksiin: monet ihmisoikeudet osoittavat valtiolle ja kunnille velvollisuuksia ja poliittinen kädenvääntö koskettaa usein näiden velvollisuuksien luonnetta. Ihmisoikeuksille on oleellista, että ne ovat tasavertaisia, universaaleja ja pysyviä. Ihmisoikeudet pätevät kaikkialla, kulttuurista ja valtiosta riippumatta, mutta ne eivät välttämättä toteudu käytännössä. (Aaltola 2010, 38.)

Ihmisoikeuden käsitteellä on kaksi merkitystä. Ihmisoikeuksia ovat lailliset oikeudet eli lakiin merkityt oikeudet. Moraaliset oikeudet ovat moraalisesti perustellut oikeudet. (Aaltonen 2010, 38.) Moraaliset oikeudet voidaan määritellä ihmisten yhteisiksi käsityksiksi siitä, mihin asioihin kaikki ihmiset ovat oikeutettuja huolimatta iästä, rodusta, sukupuolesta, väristä, syntyperästä, omaisuudesta, yhteiskunnallisesta asemasta, poliittisesta tai muusta mielipiteestä. (Ife 2001, 8.)

Ihmisoikeuksista puhutaan myös KP- ja TSS-oikeuksina, esimerkiksi YK:lla on sekä KP- että TSS-oikeuksia koskevat sopimukset. KP-oikeudet - kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet - viittaavat vapausoikeuksiin, joita ovat muun muassa oikeus elämään, vapautteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Niihin ei sisälly vaatimuksia vaan ne ovat negatiivisia oikeuksia, kunhan toisen oikeuksien toteutumiseen ei aiheuta haittaa omalla toiminnallaan. KP-oikeuksien perustana on autonomia eli itsemääräämisoikeus. (Aaltola 2010, 39, 40. Levin 1983, 16.)

TSS-oikeudet eli taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet viittaavat hyvinvointiin ja niistä käytetään myös nimeä hyvinvointioikeus (welfare right). TSS-oikeudet ovat positiivisia oikeuksia, jotka viittaavat positiivisiin velvollisuuksiin eli velvollisuuteen tehdä tai toimia esimerkiksi oikeus koulutukseen, terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan. TSS-oikeuksien mukaan yksilöllä on oikeus elämään, jossa hänen perustarpeensa on tyydytetty ja hänellä on mahdollisuus hyvään elämään. Kansallisen ja kansainvälisen politiikan ja lainsäädännön tekijät tunnustavat molemmat oikeudelliset käsitteet toimintansa perustana. (Aaltola 2010, 39-40.)

Ihmisoikeuksilla on etusija muihin oikeuksiin nähden. Ne eivät kuitenkaan ole muuttumattomia oikeuksia, vaan sellaisina, joista käydään jatkuvaa keskustelua (Ife 2001, 6, 8). Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle ja kaikille pitää ihmisoikeutena taata tasapuolisesti olosuhteet, joissa he voivat elää sellaisissa taloudellisissa ja poliittisissa oloissa, joissa he voivat kehittää taipumuksiaan ja kykyjään niin pitkälle kuin suinkin (Ife 2001, 8. Miles 1994, 17.)

Kun puhutaan ihmisoikeuksista Yhdistyneillä Kansakunnilla (YK) on keskeinen rooli, jonka toiminta perustuu 16. kesäkuuta 1945 allekirjoitettuun Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjaan. (Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuksien Yleismaailmallinen Julistus 1948.) Peruskirja on sopimus ja laillisesti sitova asiakirja, ja sen määräyksillä on kansainvälisen oikeuden voima. YK:n jäsenvaltioiden on pyrittävä täyttämään peruskirjan mukaiset velvoitteensa, joita ovat muun muassa ihmisoikeuksien kunnioittaminen, noudattaminen ja edistäminen sekä yhteistyön tekeminen YK:n ja muiden jäsenmaiden kanssa. Peruskirja ei kuitenkaan yksilöi ihmisoikeuksia, eikä se määrittele erityisiä menetelmiä ihmisoikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltioissa. (Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirja 1956.)

YK:n ihmisoikeussopimukset ovat kansainvälisten ihmisoikeuksien tärkein turva. Peruskirjan mukaan YK:n perustavaa laatua oleva päämäärä on ”pelastaa tulevat sukupolvet sodan vitsaukselta” ja ”uudelleen vakuuttaa uskovamme ihmisen perusoikeuksiin, ihmisyksilön arvoon ja merkitykseen, miesten ja naisten sekä kansakuntien, suurten ja pienten, yhtäläisiin oikeuksiin.” (YK:n Ihmisoikeuksien Yleismaailmallinen Julistus.)

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistus hyväksyttiin vuonna 1948. Julistuksella pyritään edistämään ja suojaamaan ihmisarvoa kaikkialla maailmassa. Siihen pohjautuvat useat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, jotka puolestaan toimivat perustana useiden maiden perustuslakeihin. (YK:n Ihmisoikeuksien Yleismaailmallinen Julistus). Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus kunnioittaa Ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989, 5).

4.2 Ihmisoikeuksien lainsäädäntö Euroopan Unionissa

Euroopan Unioni on vuonna 1952 perustettu 28 maan unioni, jonka yksi perustavoite on ihmisoikeuksien edistäminen. Euroopan Unionin perustajiksi katsotaan Alankomaat, Belgia, Ranska, Luxemburg, Saksan liittotasavalta ja Italia. Suomi liittyi Unioniin vuonna 1995. Euroopan Unioni laajeni vuonna 2004 laajasti itään, jolloin siihen liittyi useita post-sosialistisia valtioita mukaan lukien Unkari. Romania liittyi Euroopan Unioniin vuonna 2007. (EU Lyhyesti 2013, 1-2.)

Euroopan Unioni pitää kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia tärkeinä ja kansallisten, alueellisten sekä maailmanlaajuisten politiikkojen perustana. Jokaisen yksilön ihmisarvon suojeleminen on Euroopan Unionin päämäärä ja se korostaa erityisesti naisten ja lasten oikeuksien täydellistä kunnioittamista. (Tiedote EU 12 1998.)

Euroopan Unionin toimintaa määrittää vuonna 2009 voimaan tullut Lissabonin sopimus, jonka mukaan Unionin päämääränä on edistää rauhaa, omia arvojaan ja kansojensa hyvinvointia. Lisäksi Unionin tehtävänä on tarjota kansalaisilleen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue sekä vapaa liikkuvuus. Unioni pyrkii toiminnallaan

Euroopan kestävään kehitykseen, jonka perustana ovat tasapainoinen talouskasvu ja hintatason vakaus, täystyöllisyys ja korkeatasoinen ympäristönsuojelu. Sen tehtävänä on myös ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä ja syrjintää sekä edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja sosiaalista suojelua, naisten ja miesten tasa-arvoa ja lapsen oikeuksien suojelua. Euroopan Unioni kunnioittaa kulttuuriensa ja kieltensä rikkautta ja monenkirjavuutta ja se rakentaa sosiaalipolitiikkansa Unionin oman ja kansallisen lainsäädännön seurauksena. (Lissabonin sopimus. Kari et al. 2008, 164-165, 176.)

Euroopan Unionin lainsäädännöstä päättää Euroopan parlamentti, johon Unionin kansalaiset valitsevat jäsenet *mepit* suorilla vaaleilla. Sen lisäksi Euroopan Unionin neuvosto on toinen Unionin tärkeistä lakia säätävistä elimistä. Euroopan Unionin tuomioistuimen tehtävänä on sen sijaan valvoa, että Unionin lainsäädäntöä tulkitaan ja sovelletaan yhdenmukaisesti kaikissa jäsenmaissa. Se myös varmistaa, että unionin jäsenvaltiot ja toimielimet hoitavat lain-mukaiset tehtävänsä. Euroopan Unionin tuomioistuimella on toimivalta ratkaista riitoja, joiden asianosaisina ovat jäsenvaltiot, Euroopan Unionin toimielimet, yritykset ja yksityishenkilöt. (EU Lyhyesti 2013, 6-8.)

Euroopan Unionin toimielinten lisäksi Euroopan neuvosto käsittelee Euroopan ihmisoikeuskysymyksiä. Euroopan neuvosto (EN) on Euroopan vanhin ja laajin poliittinen yhteistyö- ja ihmisoikeusjärjestö, joka koostuu nykyisin 47 jäsenvaltiosta. Euroopan Neuvoston tavoitteena on muun muassa edistää oikeusvaltioperiaatetta, demokratiaa, ihmisoikeuksia ja yhteiskunnallista kehitystä. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi Euroopan Neuvosto on hyväksynyt Euroopan ihmisoikeussopimuksen. Se oli ensimmäinen ihmisoikeussopimus, joka perustui YK:n antamaan ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen. (Euroopan neuvoston synty ja kehitys 2007. Euroopan syrjinnän vastaisen oikeuden käsikirja 2011, 12.)

Euroopan neuvosto huomioi toiminnassaan myös lapsen oikeuksien sopimuksen ja toteuttaa lapsen oikeuksiin liittyvää sääntelyä ja kannanottoja, muun muassa Euroopan neuvoston strategia lasten oikeuksista pohjautuu lapsen oikeuksien sopimukseen. Nämä ovat tärkeä osa lapsioikeuden kokonaisuutta. (Hakalehto-Wainio 2013, 21.)

Euroopan Ihmisoikeussopimuksen mukaan sopimusvaltiot takaavat sopimuksessa luetellut ihmisoikeudet omille kansalaisilleen ja muille lainkäyttövaltaansa alueella oleskeleville. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo sopimuksen täytäntöönpanoa ja

käsittelee jäsenvaltioita vastaan nostettuja kanteita. (Euroopan syrjinnän vastaisen oikeuden käsikirja 2011, 12.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt myös lukuisia romanien syrjintää koskeneita kanteista, joista kenties kuuluisin on D.H. and others v. the Czech Republic-tapaus. Lukuisia määrä romanilapsia oli sijoitettu Tsekissä vuosina 1996-1999 perusteetta erityiskouluihin, joissa he saivat olennaisesti huonompaa koulutusta kuin peruskouluissa. Erityiskoulupaikka rajasi myös jatko-opintomahdollisuuksia. Romani-lapset oli kokeneet, että heitä oli syrjitty koulutuksen osalta rodun, ihonvärin, kansalliseen vähemmistöön kuulumisen ja etnisen alkuperän perusteella. Tsekissä romanilasten määrä erityiskouluissa oli tilastollisesti erittäin suuri, mikä johtui vuosia jatkuneesta rodullisesta eristämisestä ja romaneja kohtaan tunnetuista ennakkoluuloista. Romanilapsille oli tehty psykologiset testit, mutta ne perustuivat tsekin kieleen ja Tsekin kulttuuriseen ympäristöön. Tämä vääristi tuloksia ja useimmilla lapsilla ei ollut laisinkaan oppimisvaikeuksia. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että tapauksessa oli rikottu EIS 14 artiklaa yhdessä 1 lisäpöytäkirjan 2 artiklan kanssa. (D.H. and others v. the Czech Republic-tapaus 2007.)

Euroopan parlamentti huomioi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöt mukaan lukien D.H. and others v. the Czech Republic-tapauksen romaneja koskevissa lausumissa. Lisäksi se huomioi kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan sisällön, josta sen 24. artikla sisältää lapsen oikeuksien sopimuksen keskeiset periaatteet. Artikla velvoittaa asettamaan lapsen edun ensisijalle viranomaistoiminnassa, turvaamaan lapselle välttämättömän suojelun ja huolenpidon sekä ottamaan lapsen mielipiteen huomioon häntä koskevassa asioissa. (Hakalehto-Wainio 2013, 21. EurLex 2009.)

Romaniväestöä koskeviin oikeuskäytäntöihin vaikuttaa myös syrjinnän kieltoa koskevat direktiivit ja muun muassa päätöslauselma rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta annetun neuvoston direktiivi 2000/43/EY ja päätöslauselmat romanien tilanteesta Euroopan unionissa, romaninaisten tilanteesta Euroopan unionissa ja romaneja koskevasta Euroopan unionin strategiasta. (EurLex 2009.)

4.3 Lapsen oikeudet

Lapsen oikeuksista on kysymys jokaiselle lapselle kuuluvista, ihmisoikeussopimukseen ja kansallisiin lakeihin perustuvista oikeuksista. Julkishallinnolliset juridiset velvoitteet vastaavat näihin oikeuksiin. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on laajin lapsioikeudellinen sopimus, jonka mukaan lapsi on kansainvälisen oikeuden subjekti. Lapsen oikeuksien kehityksellä on myös yhteys yleisten ihmisoikeuksien kehitykseen ja se on vaikuttanut lapsen oikeudellisen aseman hahmottamiseen sekä lapsen oikeuksia koskeviin oppeihin eri puolilla maailmaa. (Hakalehto-Wainio & Nieminen 2013, 13-14.) Lapsen oikeuksien tarkastelun peruslähtökohtana on aikuisten ja lasten yhdenvertaisuus, jossa perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat kaikille ketään syrjimättä (Hakalehto-Wainio 2013, 25).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut lapsen oikeuksien sopimuksen sisältävän ne määritelmät, joiden lapsen ihmisoikeuksia on tarkasteltava. (Hakalehto-Wainio 2013, 21). Sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja se sisältää neljä periaatetta; syrjinnän kieltö, lapsen etu, oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehitykseen sekä lapsen osallistuminen. Sopimuksessa edellytetään lainsäädöllisiä, hallinnollisia tai muita toimenpiteitä lapsen oikeuksien turvaamiseksi kaikissa sen jäsenmaissa. (Tigerstedt-Tähtelä 2000, 47-48.)

Lapsen oikeuksien yleissopimus on kaikkien aikojen laajimmin ratifioitu sopimus. Yleissopimus ja muut siihen pohjautuvat lapsen oikeuksia koskevat kansainväliset ja alueelliset normit luovat vahvan pohjan sille, että kaikilla lapsilla on ihmisoikeudet vailla syrjintää. Sopimusten avulla voidaan lisätä ja seurata lapsen oikeuksien toteutumista. (EU:n suuntaviivat lapsen oikeuksien edistämiseksi ja suojaamiseksi.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen tavoitteena on poistaa lapsiin kohdistuva epäoikeudenmukainen ja huono kohtelu. Sopimus sisältää vaatimuksia lasten hyvästä ja arvostavasta kohtelusta lapsen kaikissa elinympäristöissä. Sopimus linjaa miten lapsia tulee kohdella yhteiskunnassa ja miten heillä on oikeus osallistua ja toimia. Lisäksi se velvoittaa valtioita levittämään tietoa lapsen oikeuksista ja huolehtia sopimuksen mukaisten lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta lainsäädännössä, hallinnossa ja lainkäytössä. Sopimus sisältää samoja oikeuksia kuin muut ihmisoikeussopimukset, mukaan

lukien kansalais- ja poliittiset oikeudet (KP-oikeudet) ja taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet (TSS-oikeudet). Sopimuksessa lasta tarkastellaan kokonaisvaltaisena ja erityislaatuksena kehittyvänä ihmisenä. (Hakalehto-Wainio 2013, 18-19.)

Romania ratifioi Yleissopimuksen oikeuksien sopimuksen vuonna 1990 ja ensimmäinen raportti esiteltiin Lapsen oikeuksien komiteassa vuonna 1994 (Convention The Rights of the Child 2002, 5). Unkari ratifioi vuonna 1991 ja ensimmäinen raportti esiteltiin komiteassa vuonna 1996 (Convention The Rights of the Child 1996, 5).

Euroopan Unionin perusoikeuskirjan lapsen oikeuksia koskevan 24 artiklan taustalla on YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeuksien esiin nostaminen 2000-luvun alussa oli ennen näkemätöntä Euroopan Unionin toiminnassa. (Perusoikeudet EU:ssa 2001, 202-203.) YK:n Lapsen oikeuksien sopimusta on sovellettava sopimuksen jäsenvaltion kaikkiin lapsiin, huolimatta statuksesta. Tämä koskee kaikkia valtion asukkaita, pakolaisia, maahanmuuttajia, laittomia maahanmuuttajia tai vierailijoita. (Suomen UNICEFin kannanotto 2008.)

Euroopan Komission mukaan lasten oikeuksien turvaaminen on yksi sen tärkeimmistä tavoitteista. EU:n jäsenvaltiot ovat ratifioineet Lapsen oikeuksien sopimuksen ja Lapsen oikeuksien sopimuksen määräyksiä ja periaatteita tullaan pitämään ohjenuorana EU:n lapsipolitiikassa ja kaikissa lapsiin vaikuttavissa toimenpiteissä. ”Tavoitteena lasten oikeuksia koskeva EU:n strategia”- tiedonanto luotiin vuonna 2006 luotiin perustaksi lapsen oikeuksien edistämiseksi ja suojelulle EU:n sisäisissä ja ulkoisissa politiikoissa. Tiedonannossa komissio perusti rakenteita, jotka vahvistavat EU:n toimielinten valmiuksia puuttua lapsen oikeuksia koskeviin kysymyksiin myös kansallisella tasolla. (Lapsen oikeuksia koskeva EU:n toimintasuunnitelma 2011, 3.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen tarkoitus on antaa suuntaviivat sille, mikä on hyväksi lapsen kehitykselle ja sopimuksen johtava periaate on lapsen etu. Sopimuksen mukaan kaikissa lapsia koskevissa julkisissa tai yksityisissä toimi- ja hallintoelinten toiminna on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen edun huomioiminen on tärkeää, sillä lasten hyvästä kehityksestä riippuu koko yhteiskunnan tulevaisuus. (Taskinen 2006, 6.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 1-41 artiklat ovat sopimuksen ydin, joissa määritellään lapsen oikeudet. Artiklat 42-45 määrittelevät lapsen oikeuksien komitean toimintaa ja 46-54 sopimukseen liittymiseen ja siitä irtisanomiseen liittyviä tekijöitä. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989.)

TAULUKKO 1. Lapsen oikeuksien sopimuksen 1-41 artiklat

Artikla 1 Määritelmä lapsuudesta	Artikla 15 Oikeus järjestäytyä ja toimia yhdistyksissä	Artikla 29 Koulutuksen tarkoitus
Artikla 2 Syrjimättömyys	Artikla 16 Oikeus yksityisyyteen ja perhe-elämään	Artikla 30 Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen lapset
Artikla 3 Lapsen etu	Artikla 17 Tiedotusvälineiden rooli	Artikla 31 Lepo- ja vapaa-aika
Artikla 4 Oikeuksien toteutus	Artikla 18 Kasvatus ja kehitys	Artikla 32 Suojelu taloudelliselta hyväksikäytöltä
Artikla 5 Vanhempien vastuu kasvattuksesta	Artikla 19 Suojelu hyväksikäytöltä	Artikla 33 Suojelu huumeilta
Artikla 6 Oikeus elämään	Artikla 20 Erityinen suojelu ja tuki	Artikla 34 Suojelu seksuaaliselta hyväksikäytöltä
Artikla 7 Oikeus nimeen ja kansallisuuteen	Artikla 21 Adoptio	Artikla 35 Lapsikaupan estäminen
Artikla 8 Oikeus identiteettiin	Artikla 22 Pakolaislapset	Artikla 36 Suojelu muilta hyväksikäytön muodoilta
Artikla 9 Vanhemmista erottaminen	Artikla 23 Vammaiset lapset	Artikla 37 Suojelu kidutukselta ja kuolemantuomiolta
Artikla 10 Perheen jälleenyhdistäminen	Artikla 24 Terveysten- ja sairaanhoito	Artikla 38 Suojelu aseellisista selkkausista
Artikla 11 Lasten laittomat kuljetukset maasta	Artikla 25 Sijoitettujen lasten tarkistaminen	Artikla 39 Kuntoutus ja toipuminen
Artikla 12 Oikeus mielipiteeseen ja tulla kuulluksi	Artikla 26 Sosiaaliturva	Artikla 40 Rikosprosessi ja kriminaalihuolto
Artikla 13 Oikeus mielipiteiden ilmaisuun ja tiedonsaantiin	Artikla 27 Elintaso	Artikla 41 Suhde muihin lapsiasiastuksiin ja -lakeihin
Artikla 14 Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus	Artikla 28 Oikeus koulutukseen	

Lapsen oikeuksien sopimuksen johtavien periaatteiden mukaan lapsen etu tulee olla ensisijainen kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa (artikla 3.1) ja lasta tulee iän ja kehitystason mukaisesti kuulla häntä koskevissa asioissa (artiklat 12 ja 16). Sopimus edellyttää, että siinä turvatut oikeudet toteutetaan mahdollisimman täysimääräisesti kunkin jäsenvaltioiden taloudelliset mahdollisuudet huomioiden (artikla 4). (Selvitys YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimusta koskevasta tiedotuksesta Suomessa 2004, 5.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöä voidaan luokitella, jotta sen sisältö saadaan näkymään paremmin. Sisältö voidaan jakaa kolmen kovan P:n periaatteen mukaisesti, joita ovat *protection*; lapsen tulee saada osakseen suojelua ja huolenpitoa, *provision*; lapsen tulee saada oma osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista ja *parti-*

icipation, joka tarkoittaa että lapselle tulee ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti taata mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja tuoda näkemyksensä päätöksentekoon. (Kiili 2006, 17. Lurie 2003, 2. Taskinen 2006, 6.)

Sekä Kiili 2006 ja Taskinen 2006 eivät nimeä tutkimuksissaan 3P:n periaatteita kenenkään erityisen tutkijan mukaan. Lurien (2003) mukaan ohjelman taustalla on UNICEF ja Nigel Cantewell DCI:n (Defence for Children International) edustajat, jotka kehittivät 3P:n ohjelman kuvaamaan Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöä. (Emt., 1.) Lurie (2003) viittaa myös Nigel Cantewellin vuonna 1993 julkaisemaan *Monitoring the Convention through the Idea of the 3PS* artikkeliin, jonka mukaan 3P on luotu muun muassa nostamaan esille lapsen oikeuksia. (Emt., 2.)

Lurie (2006) on luokitellut Lapsen oikeuksien sopimuksen artikloita koskemaan vain *protection-* ja *participation-*luokkia:

Protection- luokkaan kuuluvat Lurien mukaan artikkelit 19, 20, 32, 33, 34, 35, 36 ja 37. *Participation-* luokkaan kuuluvat sen sijaan artikkelit 12, 13, 14, 15, 17 ja 31. Jäljelle jäävät 1-41 artikkelit kuuluvat *provision-*luokkaan tai luokkaan *muut*.

TAULUKKO 2. 3P:n luokittelu Unicefin mukaan

	PROTECTION	PROVISION	PARTICIPATION
ARTIKLAT	4	2, 6	4
	11, 19	13, 14	12, 13, 14, 15, 16, 17
	20, 21, 22	24, 27, 28	
	33, 34, 35, 36, 37, 38, 39	37	
	40, 41		

Unicef on luokitellut 3P:n siten, että *protection* sisältää artikkelit 4, 11, 19, 20, 21, 22, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40 ja 41. *Provision* sisältää artikkelit 2, 6, 13, 14, 24, 27, 28 ja 37. *Participation* sisältää artikkelit 4, 12, 13, 14, 15, 16 ja 17. Luokitteluun eivät sisälly kaikki lapsen oikeuksien artikkelit, koska niiden ensisijainen sisältö ei kosketa ”3P”:n luokittelua. Muita luokkia mukaan lukien osa edellä mainituista on käytetty

mm. komitean *survival and development rights* luokittelussa, jossa on kysymys oikeudesta elämään ja täysimääräisestä mahdollisuudesta kasvuun ja kehitykseen.

(Unicef, Human Rights Provision 2005. Unicef, Protection rights 2005. Unicef, Participation rights 2005.)

Lurien (2006) ja Unicefin luokittelussa on eroavaisuuksia. Esimerkiksi Lurie katsoo 31. artiklan kuuluvan *participation*-luokkaan, mutta Unicefin luokittelussa sen ei katsota kuuluvan ollenkaan 3P:n periaatteisiin. Unicefin luokittelussakin on tulkinnan varaa, sillä useampi artikla voi kuulua useampaan luokkaan. Näitä ovat 4. artikla oikeuksien toteutus, 13. artikla oikeus mielipiteiden ilmaisuun ja tiedonsaantiin ja 37. artikla suojele kidutukselta ja kuolemantuomiolta.

4.4 Lapsen oikeuksien valvonta

Lapsen oikeuksien toteutumista valvoo YK:n Lapsen oikeuksien komitea, joka koostuu kahdeksasta, eri taustat omaavasta kansainvälisestä asiantuntijasta. Komitean mukaan lapsuus tulee nähdä ainutlaatuisena ajanjaksona, jolloin lapsi kehittyy ja jona aika toteutuneet lapsen oikeuksien loukkaukset voivat johtaa elämänpituisiin ylisukupolvisiin seurauksiin. Tästä syystä lapset ovat ryhmä, jonka oikeuksien toteuttamiseen ja kunnioittamiseen tulisi erityisesti painostaa. (Hakalehto-Wainio 2013, 27, 45).

Lapsen oikeuksien valvonnassa myös YK:n toimielimillä, erityisjärjestöillä, Unicefilla ja muilla on oikeus olla edustettuina sopimuksen toimialaan kuuluvien määräysten täytäntöönpanon arvioinnissa. Lapsen oikeuksien sopimusten 44 artiklan mukaan, jokainen sopimuksen ratifioinut jäsenmaa on sitoutunut antamaan säännöllisesti määräaikaishetimitin maansa lasten oikeuksien tilanteesta ja sen lisäksi erityisjärjestöillä, UNICEF:illa sekä muilla YK:n toimielimillä on oikeus olla edustettuina omaan toimialaan kuuluvien kysymysten täytäntöönpanossa ja raportoinnissa. Näillä toimielimillä on merkittävä vaikutus määräaikaishetimitin sisällön tuottamiseen. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. ja 45. artikla.)

Määräaikaishetimitin sopimusvaltio kertoo suorittamistaan toimenpiteistä ja niiden toimeenpanosta sekä lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten oikeuksien nauttimi-

sessä tapahtuneista edistymisistä. Ensimmäinen raportti toimitetaan kaksi vuotta sopimuksen ratifioinnista ja sen jälkeen joka viides vuosi. Jäsenvaltiot toimittavat raportit eri aikaan. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. artikla.)

Lapsen oikeuksien komitea voi myös tarvittaessa pyytää edellä mainittuja toimielimiä ja muita katsomiaan toimivaltaisia yhteisöjä antamaan asiantuntija-apua täytäntöönpanoa koskevissa kysymyksissä ja antamaan raportteja omalla toimialallaan. Lisäksi erityisjärjestöt, UNICEF ja muut YK:n toimielimet voivat tarvittaessa antaa teknistä opastusta tai apua yhdessä komitean omien huomioiden ja ehdotusten kanssa. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 45. artikla.)

Määräaikaisraportit käsitellään istunnossa, johon voi liittyä myös lisäselvityspyyntöjä jäsenmaalta ja sen alueella toimivilta sopivaksi katsomiltaan toimielimiltä. Prosessin lopuksi lapsen oikeuksien komitea antaa vastauksensa määräaikaisraportteihin *Concluding Observation* -raportin muodossa, johon on kirjattu komitean toteamat, huolenaiheet ja suositukset lapsen oikeuksien toteutumisesta. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. ja 45. artikla.)

Raporteissa on osoitettava niitä mahdollisia tekijöitä ja vaikeuksia, jotka vaikuttavat Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen. Raporteissa on myös oltava riittävästi tietoja, jotta komitea voi saada kattavan käsityksen miten lapsen oikeudet toteutuvat. Sopimusvaltiota voivat avustaa valtiossa toimivat lapsiasiajärjestöt. Komitealla on oikeus pyytää jäsenmaalta lisätietoja. Sopimusvaltion tulee julkaista raportti laaja-alaisesti maassaan. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. artikla.)

Komitealla on oikeus suositella YK:n Yleiskokoukselle, että se pyytäisi pääsihteeriä suorittamaan komitean puolesta tutkimuksia lapsen oikeuksiin liittyvissä erityiskysymyksissä. Komitea voi lisäksi tehdä ehdotuksia ja yleisiä suosituksia, jotka perustuvat Lapsen oikeuksien sopimuksen 44 ja 45 artiklan mukaisesti saatuihin tietoihin. Nämä ehdotukset ja yleiset suositukset toimitetaan kaikille asianosaisille sopimusvaltioille ja niistä sekä sopimusvaltioiden mahdollisista huomioista ilmoitetaan yleiskokoukselle. (Lapsen oikeuksien sopimus, 45. artikla.)

YK:n yleiskokouksen lasten erityisistunnossa vuonna 2002 vahvistettiin lisää kansainvälisiä sitoumuksia lasten oikeuksien lisäämiseksi. *A World Fit For Children* -toimintasuunnitelman myötä valtioiden päämiehet sitoutuivat edistämään lasten oikeuksia kaikkialla maailmassa ja panemaan täytäntöön sovitut tavoitteet, strategiat ja toimet. (EU:n suuntaviivat lapsen oikeuksien edistämiseksi ja suojaamiseksi.) *A World Fit For Children* -toimintasuunnitelmassa korostetaan, että kaikissa lapsia koskevissa yhteiskunnan toimenpiteissä ja päätöksissä on otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksien sopimuksen toteuttaminen edellyttää myös, että päätöksentekijöillä on riittävää asiantuntijuutta päätöksen vaikutuksesta lapsiin. (Taskinen 2006, 4.)

YK:n Lapsen oikeuksien komitea toimii lapsipoliittisena moottorina, jolla on toimivaltaa painostaa jäsenmaitaan huomioimaan lapsen edun toiminnassaan ja päätöksenteossään (Alila 2011, 11. Lapsen oikeuksien sopimus, 45 artikla). Lapsen oikeuksien komitea suosittelee myös erillisen lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä, kun jäsenvaltio laatii uutta lainsäädäntöä tai määräyksiä, toimeenpanee uusia toimintaohjelmia tai ohjeita, kun laaditaan talousarviota kansallisella tai paikallisella tasolla tai kun toteutetaan organisatorisia tai hallinnollisia muutoksia yhteiskunnan eri tasoilla (Taskinen 2006, 4. Alila 2011, 6).

Lapsen oikeuksien komitean vaikutusmahdollisuuksia on myös arvosteltu. Muuan muassa Butler & Gheorghiu (2010) ovat arvioineet että, komitean kehotuksista huolimatta sen vaikutusmahdollisuudet ovat olleet heikkoja Romanian romanilasten oikeuksien toteutumiseksi. (Emt., 245.)

4.5 Syrjinnän kieltö

Kaikki ovat tasavertaisia lain edessä ja oikeutetut erotuksetta yhtäläiseen lain suojaan. Kaikilla on oikeus tasavertaiseen suojaan tätä julistusta loukkaavaa syrjintää vastaan sekä kaikkea sellaiseen syrjintään tähtäävää yllytystä vastaan (Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 7. Artikla).

Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artikla nojaa Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistukseen, jonka mukaan lapsilla on oikeus olla syrjimättä ilman min-

käänlaista lapsen, hänen vanhempiensa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 2.artikla.)

Syrjinnästä puhutaan ihmisoikeuksien toteutumisen vastakohtana, kun vallitsevissa poliittisissa ja laillisissa käytännöissä on epäkohtia. (Aaltola 2010, 38.) Syrjintää ei hyväksytä Euroopan Unionissa, vaan Unionin tehtävänä on ehkäistä syrjintää sekä edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja sosiaalista suojelua, naisten ja miesten tasa-arvoa ja lapsen oikeuksien suojelua (Kari et al. 2008, 164-165).

Euroopan Unionin toiminnan periaatteet ovat määritelty vuonna 2007 säädetyssä Lisabonin sopimuksessa, jonka mukaan Unioni noudattaa kaikessa toiminnassaan kansalaistensa yhdenvertaisuuden periaatetta, jonka mukaan sen toimielimet, elimet ja laitokset kohtelevat kansalaisia yhdenvertaisesti (Lissabonin sopimus. II osasto, 8. artikla).

Unionissa on korostunut syrjinnän kiellon periaate ja toimenpiteet kaikenlaisen syrjinnän torjumiseksi. Myös Euroopan Unionin perusoikeuskirjan 18 artiklan mukaan kaikki kansalaisuuteen perustuva syrjintä on kiellettyä. Perusoikeuskirjan mukaisesti Euroopan Unionin neuvosto voi saatuaan hyväksynnän Euroopan parlamentin hyväksynnän toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. (Euroopan Unioni 2010, 56.)

Euroopan Unionissa säädettyihin direktiiveihin sisältyy erityispiirre. Niissä kielletään sekä suora, että epäsuora sukupuoleen perustuva syrjintä. Direktiiveihin sisältyy käännettyä todistustaakkaa koskeva määräys, joka tarkoittaa, että syrjinnän kohteeksi joutuneen tehtävä ei ole itse todistaa kokemuksiaan, vaan syrjinnästä epäillyn on osoitettava esimerkiksi tuomioistuimessa, että syrjintää ei ole tapahtunut. Vaatimukset ovat perinteiseen yhteiskuntajärjestykseen nähden useissa maissa hyvin pitkälle meneviä, koska kyseessä on rotuun, uskontoon, vammaisuuteen, ikään ja sukupuoliseen suuntautuneisuuteen liittyvästä syrjinnän kiellosta. (Kari et al 2008, 43-45.)

Euroopan Unionin jäsenmaat ovat kuitenkin olleet huolestuneita direktiivien vaatimusten sisällöstä erityisesti uusissa post-sosialistissa jäsenmaissa, joissa yhteiskunnalliset olosuhteet ja perinteet ovat usein erilaisia kuin direktiivien vaatimassa maailmassa. Erilaisten kansallisten vähemmistöjen, erityisesti romanien asema on vaikea ja haasteellisuutta aiheuttaa kansallisen toimintatavan yhteen sovittaminen direktiivien edellyttämän tasa-arvo- ja syrjimättömyysvaatimuksen kanssa. (Kari et al 2008, 43-45.)

Kun puhutaan syrjinnästä siihen liitetään yleisesti tunnettu käsite *rasismi*. Rasismiin yhdistetään yleensä kaksi ideologiaa, nationalismi ja seksismi. Yhteys riippuu merkityksellistämisen prosessista ja siihen perustuvasta suosimisen ja syrjäyttämisen prosesseista. Seksismin tunnusmerkkejä ovat biologisten sukupuolituntomerkkien tunnistaminen absoluuttisiksi eroiksi, sukupuoli on sosiaalinen konstruktio, jolla naiset ja miehet representoidaan erilaisiksi persoonallisuuskategorioiksi. Synnynnäiset eroavuudet ja erityisesti naisen biologinen kyky synnyttää lapsia, selitetään oikeuttavan naisia alistavan kohtelun. Rasismin ja seksismin yhteys selitetään seurauksena sille, miten ymmärrämme luokkasuhteet. (Miles 1994, 129.)

Rasismin käsitteen historia nojaa tuhansien vuosien taakse yksilöiden ja ihmisryhmien kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen tuotannon, kaupan ja sodankäynnin vaikutuksesta syntyneessä muuttoliikkeessä. Tämän vuorovaikutuksen tuloksena syntyivät mielikuvat ja uskomukset, representaatiot eli ennakkoluulot toisista ihmisistä. Ne syntyivät selittämään ihmisten ulkomuotoa ja käyttäytymistä ja samalla hahmotettiin strategiaa kanssakäymiselle ja suhtautumiselle muihin ihmisiin. (Miles 1994, 25.)

Unesco julkaisi vuonna 1967 julkilausuman, jonka mukaan rasismi on epäsosiaalista uskomuksia ja tekoja, jotka pohjautuvat väärälle käsitykselle siitä, että ryhmien välinen syrjintä on biologisesti oikeutettavissa. Rasismiksi määriteltiin kaikki ne prosessit, jotka tarkoituksellisesti tai tarkoittamatta johtavat jonkun alistetun ryhmän jatkuvaan syrjintään. Tätä pidetään myös institutionaalisen rasismin määritelmänä. Rasismiksi on määritelty lisäksi kaikki ne toiminnot ja käytännöt, joiden pyrkimyksenä on suojata hallitsevan ryhmän etuja tai säilyttää alistetun ryhmän eriarvoinen asema tai

syventää sitä. Näissä tapauksissa hallitseva tai alistettu ryhmä osoitetaan yleensä viittaamalla ihonväriin. (Miles 1994, 78.)

Rasismi voidaan nähdä myös poliittisena kysymyksenä. Vain harva yhteisö tunnustautuu nykyisin rasistiseksi, koska siihen suhtaudutaan tuomitsevasti. Uskomukset on tieteellisesti osoitettu vääriksi ja ne voivat johtaa moraalisesti kestäättömään käyttäytymiseen. Esimerkiksi noin yhdeksän miljoonan juutalaisen ja romanin murhaaminen Saksan fasistihallituksen johdolla vuosina 1933-1945 pyrittiin oikeuttamaan rasismin avulla. (Miles 1994, 14-15.)

Vähemmistöihin kohdistuva väkivalta on todettu lisääntyneen Euroopassa 1990-luvulta alkaen, toiminnalle on haettu oikeutusta väittämällä, että uhrit ovat tavalla tai toisella alempiarvoisia. Nämä ekspliiittiset rasismin ilmaisut omaavat pitkät juuret. Rasismien vastustajien kasvavasta määrästä huolimatta, yhä laajempi organisaatioiden ja instituutioiden piiri, julkinen sektori mukaan luettuna, on aktiivisesti ja passiivisesti syrjinyt vähemmistöryhmiä. (Miles 1994, 15.)

Myös Itä-Euroopan tilanne on ollut huolestuttava kahden viimeisen vuosikymmenen aikana. Sosialismin hajoaminen 1990-luvulla ja sen jälkeiset talousjärjestelmän muutokset sekä demokraattiset, ideologiset, poliittiset ja sosiaaliset muutokset ovat vaikuttaneet rasistiseen käytökseen. Väkivaltaisuudet kohdistuivat yhtä lailla pitkään alueella asuviin vähemmistöihin kuin turvapaikan hakijoihin ja maahanmuuttajiin. Vihamielisyyden perustana saattoi olla ihonväri, uskonto, etninen, kulttuurinen tai kansallinen tausta. (Björgö et al 1993, 1.)

Rasistisen käytöksen taustalla on usein ajatus siitä, että yhteinen kieli, kuvitellut mielikuvat patrioottisesta kansakunnasta ja rakkaudesta luovat yhteenkuuluvuutta. Kieli muodostuu kansoja yhdistäväksi ja eristäväksi tekijäksi. Näillä romanttisilla mielikuvilla perustellaan rasistiset teot, samaa kieltä tai kulttuuria tunnustamattomien alempiarvoisuus. (Anderson 2007, 211, 218.)

Rasismi on ongelma kaikille niille, jotka elävät yhteiskunnassa, jossa esiintyy rasismia ja sen syrjimiskäytäntöjä. Rasismi on suhdeilmiö ja kaikki, jotka todistavat sitä, ovat osallisia sen tunnustamisessa, selittämisessä, tuomitsemisessa ja eliminoinnissa.

(Miles 1994, 24.) Rasismi on myös ristiriitainen ilmiö, sillä se mikä on hyödyllistä yhden ryhmän etujen kannalta, voi olla epähyödyllistä toiselle ryhmälle. Rasismi on ristiriitaista myös siksi, että ne olosuhteet, jotka tekevät rasismin edulliseksi jollekin luokalle tai sen osalle, ovat harvoin pysyviä, muuttuvat olosuhteet voivat aiheuttaa luokkien välisen jännitteen muutoksen. Näin olleen rasismin vaikutus on aina historiallinen, pelkkä abstrakti teorisointi ei riitä, vaan sitä voi ymmärtää vain historiallisella analyysillä. (Miles 1994, 145.)

Rasismin ristiriitainen ilmiö koskettaa myös nykyistä Eurooppaa. Sen suurin vähemmistö romanit kokee päivittäin institutionaalista syrjintää. Romanian väestörakenteen kehityssuuntaukset ovat erilaiset kuin valtaväestön, syntyvyys kasvaa kun valtaväestöllä se taas laskee. Romanian osuus väestöstä kasvaa pitkällä aikavälillä korkeasta lapsikuolleisuudesta ja alhaisesta eliniänodotteesta huolimatta. Tämä on suuri haaste Euroopan Unionin jäsenvaltioille, joka osaltaan jarruttaa Euroopan Unionin talouskehitystä ja rasittaa sosiaaliturvajärjestelmiä. Romanian oikeuksien turvaaminen ja syrjinnän ehkäisy on koko Euroopan Unionin kansalaisten etu. (Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen kohde ja menetelmä

Tutkielmassa on tarkoitus kuvata sitä, miten YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen oikeudet toteutuvat romanilasten elämässä Romaniassa ja Unkarissa. Aineistona on YK:n lapsen oikeuksien komitean puolueeton näkökulma ja komitean kunkin jäsenmaan viimeisin *Concluding Observation* -raportti. Romaniassa kyse on 3. ja 4. määräaikaisraportista ja Unkarilla on 2. määräaikaisraportti. Tutkimusongelmani on miten romanilasten oikeudet ovat toteutuneet Romaniassa ja Unkarissa. Onko jäsenmaiden kesken yhteneväisyyksiä ja onko aineistosta havaittavissa sukupuolten välisiä eroavaisuuksia.

Hypoteesina on, että aineistosta nousee esille koulutukseen liittyvät tekijät ja sen lisäksi romanilapsen sukupuolella on merkitystä Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisessa. Oletuksena on myös, että Romanian ja Unkarin romanilasten Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumiseen liittyvät tekijät ovat samansuuntaisia.

Alkuperäinen tarkoitukseni oli tutkia romanityttöjen oikeuksien toteutumista suurlähtetillä Ann-Marie Nyroosin ehdotuksen mukaisesti. Kun aloitin tutkimuksen tekemisen vuonna 2010, huomasin että aiheeseen liittyvää aineistoa ja kirjallisuutta ei ollut juurikaan saatavilla. Tämän jälkeen päädyin tutkimaan romanilasten oikeuksien toteutumista ilman sukupuolista rajaamista ja valitsin aineistoksi viisi post-sosialistista valtiota; Tsekin, Slovakian, Unkarin, Bulgarian ja Romanian. Tutkimusongelminä olivat miten romanilasten oikeudet ovat toteutuneet tutkimusmaissa. Onko jäsenmaiden kesken yhteneväisyyksiä ja onko aineistosta havaittavissa sukupuolten välisiä eroavaisuuksia. Onko aineistossa havaittavissa kronologisia muutoksia. Aineistoksi olin valinnut YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen *Concluding Observation* -raportit.

Kun olin hakenut sähköisen aineiston, romanilapsia koskevan sisällön runsaslukuisuus yllätti minut. Tämän seurauksena päädyin rajaamaan tutkimusmaita. Päätöksen jälkeen, päädyin tutkimaan Unkarin ja Romanian romanilasten oikeuksia. Valintaani tuki Romanian ja Unkarin yhteinen maaraja, yhtenäisyyksiä ja merkityksellinen keskinäinen suhde muun muassa molemmissa maissa on suuret romanivähemmistöt ja

romanit ovat usein ilmoitettu kuuluvaksi johonkin toiseen vähemmistöryhmään. (Maatiedosto Unkari 2001. Maatiedosto Romania 2013.)

Olen käyttänyt tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä 3P:n metodia, joka luokittelee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kolmeen eri luokkaan - *protection, provision ja participation*. Taskinen (2006) on käyttänyt tutkimuksensa viitekehyksenä samaa metodia. Lurie (2003) on tutkimuksessaan luokitellut 3P:tä ja myös Unicef, jonka toimialaan YK:n lapsen oikeuksien sopimus kuuluu. Luokitteluissa on eroavaisuuksia Unicefin ja Lurien kesken, kuten alaluvussa 4.3 *Lapsen oikeudet* osoitettiin.

Aiempiä tutkimuksia, joiden teoreettisena viitekehyksenä on lapsen oikeuksien sopimus ja sen 3P:n periaatteet *protection, provision ja participation* ovat tehneet Suomessa mm. Alila Kirsi (2011), Lapsivaikutuksen arviointi – kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia, Kiili Johanna (2006) Lasten osallistumisen voimavarat ja Taskinen Sirpa (2006) Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi. Näiden tutkimusten sisältö koskee osallisuutta ja lapsivaikutusten arviointia.

Tutkimuksen tekoaikana viimeisen viiden vuoden aikana romanilapsia koskevien kansainvälisten tieteellisten artikkelien ja tutkimusten määrä on kasvanut huomattavasti. Erityisesti Balkanin alueen, erityisesti Romanian romanilasten oikeuksien toteutumista ja olosuhteita selittävät tutkimukset ovat lisääntyneet, esimerkiksi Butlerin ja Gheorghiu (2010) tutkimus romanilasten oikeuksien toteutumiseen liittyvistä epäkohdista ja Rothin (2011) tutkimus Romanian romanilasten oikeudesta koulunkäyntiin eurooppalaisen lapsipolitiikan ja kansallisten käytäntöjen näkökulmasta.

Butlerin ja Gheorghiu (2010) tutkimus käsittelee romanilasten oikeuksien toteutumista Romaniassa Galatin alueella. Tutkijat ovat haastatelleet tutkimukseen viranomaisia mukaan lukien sosiaalityöntekijöitä. Tutkimus kertoo lasten huonoista elinolosuhteista, jossa lapset elävät jopa ilman sähköä ja heillä ei ole mahdollisuutta omaan kotiin tai sosiaaliturvaan henkilöllisyystodistuksen puutteen takia. Sosiaalityöntekijät eivät yksin pysty auttamaan lapsia, vaan siihen tarvitaan viranomaisyhteistyötä. Tutkimuksen mukaan liittyminen Euroopan Unioniin, lapsen oikeuksien komitean painostus ja Romanian koulu-uudistus ei ole onnistunut turvaamaan romanilasten oikeuksia ja erityisesti oikeutta koulunkäyntiin. (Mt., 240-245.)

Roth ja Moisa (2011) ovat tutkineet Romanian romanilasten oikeutta koulutukseen eurooppalaisen lapsipolitiikan ja kansallisten käytäntöjen näkökulmasta. Unkarissa on huomioitu Euroopan Unionin *Agenda for the Rights of the Child*, jonka mukaan he ovat kehittäneet syrjäytymistä ehkäisevän ohjelman romanilapsille. Ohjelmaa ei ole Romaniassa. Tutkijoiden mukaan romanilasten koulutukseen liittyvät kysymykset esiintyvät ihmisoikeusaktivistien, poliitikkojen ja asiantuntijoiden julkisena keskustelun aiheena Romaniassa. (Emt., 509-510)

Rothin ja Moisan (2011) mukaan romanilapsia koskevasta julkisesta keskustelusta huolimatta, heidän koulunkäynnissä ei ole tapahtunut käytännön tasolla merkittäviä muutoksia. Tutkijoiden mukaan lukuisat kansainväliset tutkimukset kertovat että, romanilasten koulunkäynnin parantaminen tarvitsee paikallisten viranomaisten toimintaa tasa-arvoisen koulunkäynnin, myönteisen oppimisympäristön turvaamiseksi ja syrjinnän poistamiseksi. Tutkijoiden mukaan romanilasten koulunkäynnin parantaminen vaatii moniammatillista, kansainvälisesti vertailevaa ja laajaa toimintaa, jossa tavoitteena on ehkäistä syrjintää ja tuottaa pitkäkestoisia positiivisia vaikutuksia romanilasten koulunkäyntiin koko Euroopan alueella. (Emt., 509-519.)

Romanilapsia koskevien kansainvälisten tieteellisten artikkelien ja tutkimusten määrän kasvu kertoo aiheen tärkeydestä eurooppalaisessa lapsipolitiikassa. Kansainvälisessä ja eurooppalaisessa kansallisessa lapsipolitiikassa ei voi olla puhumatta lapsen oikeuksien sopimuksesta, koska se toimii kaiken lapsipoliittisen politiikan perustana. Kaikilla lapsilla katsomatta ihonväriin, etniseen taustaan tai kansallisuuteen tulisi olla tasapuoliset oikeudet nauttia näistä oikeuksista. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989.)

Tutkimukseni lähtöasetelmassa on yhtäläisyyksiä laadullisen tutkimuksen kivijalassa, vieraita kulttuureita tutkivan antropologian historiassa, jolloin myös laadullisen tutkimuksen menetelmät syntyivät. Alasuutarin (2001) mukaan laadullisen tutkimuksen menetelmät ovat relevantti menetelmä, kun pyrittiin ymmärtämään vierasta yhteiskuntaa, ilman käytettävissä olevia valmiita ja toimivia kategorioita ja luokituksia. Hän mukaansa ensin tulee löytää nämä kategoriat. (Emt., 231.) Tutkimuksessani olen teoreettisen viitekehyksen avulla luokitellut aineistoa ja pyrkinyt hahmottamaan ja ymmärtämään yhteiskunnan sekä olosuhteet, joissa Romanian ja Unkarin romanilapset elävät. Tavoitteenani on ollut tehdä vieraasta kohteesta ymmärrettävää.

Laadullista tutkimusta on käytetty myös nyky-yhteiskuntia tutkivassa sosiologiassa, joissa laadullisia menetelmiä on käytetty aineistossa, joissa jo olemassa olevat luokitukset ja kategoriat eivät ole pitäneet. Esimerkkejä ovat 1920-30-lukujen Yhdysvaltojen siirtolaisuuteen ja siirtolaiskortteleihin liittyvien ilmiöiden ja ongelmien tutkiminen, joita ei kyetty selittämään olemassa olevien mallien ja normien avulla. (Alasuutari 2001, 232). Tutkimuksessani on vastaavaa asetelmaa, jossa pyrin ”ottamaan haltuun” eurooppalaisia uudella tavalla koskettavan romanilasten huono-osaisuuden ilmiön ja ongelmat, sekä niiden taustalla olevat tekijät Romanian ja Unkarin romanilasten näkökulmasta.

Euroopan suurimman vähemmistön romanien asia on koko Euroopan asia. Tutkimuksen mukaan sosiaalityön asiantuntijuudella ja tiedonsaannilla on saatu aikaan positiivisia muutoksia Euroopan romanien olosuhteissa. (Rom po drom –projektin loppuraportti 2010, 17-19). Romanilasten oikeuksien tutkiminen on tärkeää, sillä ihmisoikeudet ja lapsen oikeudet ovat oleellinen osa Euroopan Unionin jäsenmaiden kansallista lainsäädäntöä (Kari et al 2008, 43-45). Myös yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa lapsipoliittiset tekijät, lapsen asema ja oikeudet ovat nousseet tärkeiksi alueiksi. Lapsen asemaa voidaan tarkastella myös laajemmassa näkökulmassa, lapsen oikeuden periaatteiden näkökulmasta, jolloin lapsuus voidaan nähdä rakentuvan sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen olosuhteiden tuloksena. (Kiili 2006, 24.)

Tutkimuksen tarkoituksena on antaa kokonaiskuva siitä, millaisena romaniväestön lapsen oikeudet toteutuvat Romaniassa ja Unkarissa ja millaisia 3P:n periaatteen erityiskysymyksiä aineistosta nousee. Vain tutkimalla ja ymmärtämällä tutkimuskohdetta voimme havaita mitä romanilasten olosuhteille voisi tehdä lapsipolitiikan ja kansainvälisen sosiaalityön menetelmillä.

Tutkimuksen teoreettinen tausta on aihealueesta johtuen tieteiden välinen. Työni teoreettinen pohja nojautuu pääosin lapsipolitiikkaan ja sosiologiaan. Romanikulttuurin tausta ja rasismiin liittyvien teorian ja tutkimusten esittäminen on oleellista romanilapsen olosuhteiden ymmärtämiseksi. Tavoitteena on tulosten tarkastelun yhteydessä arvioida, miten toimivia teorialiivat koko tutkimuksen näkökulmasta.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on esittää aineiston perusteella tarkkoja kuvauksia tutkittavasta ilmiöstä eli romanilasten oikeuksien toteutumisesta Romaniassa ja Unkarissa. Tutkimusongelma on miten romanilapsen oikeudet toteutuvat Unkarissa ja Romaniassa YK:n lapsen oikeuksien komitean *Concluding Observation* -raporttien mukaan ja onko valtioiden kesken yhtenäisiä tai eroavia tekijöitä ja löytyykö oikeuksien toteutumisessa sukupuolisia eroja. (Hirsjärvi et al 2009, 138-139.)

Tutkimukseni on laadullinen, jonka yleisenä tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään käsiteltävää ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Laadulliselle tutkimukselle on myös ominaista induktiivinen päättely, jossa havainnoissa pyritään siirtymään yksityisistä havainnoista yleisempiin merkityksiin. (Hirsjärvi et al. 2009, 161, 266.)

Laadullisen tutkimuksen aineisto on pala tutkittavaa maailmaa ja näyte tutkittavan kohteen kielestä ja kulttuurista (Alasuutari 2001, 88). Tutkimuksessa tuotettu tieto ei ole puhdasta objektiivista tietoa kuten määrällisessä tutkimuksessa, vaan kaikki tieto on subjektiivista, jonka tutkija on päättänyt oman ymmärryksen varassa tutkimusasetelmasta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 19). Tutkijan tulee siis olla tietoinen arvolähtökohdista, koska arvot muovaavat sitä, miten ymmärrämme tutkimamme ilmiön. Tämän tiedostaminen on tärkeää, kun olen tutkijana ymmärtänyt tutkimusmaiden tilannetta. Myös tutkimuksen aineistona olevat raportit sisältävät subjektiivisen näkökulman, ne ovat Lapsen oikeuksien komitean tulkintaa tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. (Hirsjärvi et al 2009, 161.)

Tutkimukseni arvolähtökohdilla on merkitys, sillä tutkittavan kohteen selittäminen perustuu olemassa oleviin arvoihin, jotka osaltaan peilaavat kohteen, romanilasten kieleen ja kulttuuriin. Romanilasten oikeuksien toteutumisessa on oleellista vuorovaikutus ympäristön kanssa. Tähän prosessiin liittyy oikeudenmukaisuuden arvokäsitys, joka tulee tunnistaa kohteen ymmärtämiseksi. (Helkama 1998, 23.) Tutkimuksen tehtäväksi muodostuu pyrkimys tuottaa ilmiö selitettäväksi eli ymmärrettäväksi. Tarkoituksena on tuottaa tutkittava ilmiö ymmärrettäväksi tekemällä luokitteluja, käsitteellisiä välineitä ja selityksiä. (Alasuutari 2001, 233, 237.)

Tutkimuksen metodina on sisällönanalyysi, joka on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmistä. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan sisällön analyysia voi

pitää yksittäisenä metodina mutta myöskin väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. Se antaa mahdollisuuden tehdä monenlaisista tutkimusta ja käyttää kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysia teoreettisena kehyksenä. (Emt., 93)

Tuomen ja Sarajärven (2011) mukaan perinteinen sisällön analyysin työtapana on kerätä aineisto vaihtoehtoisesti aineisto voi olla myös valmis, kuten tutkimuksessani. Tutkimuksen aineistoa käsitellään, pelkistetään, kerätään tai muokataan sanoiksi, termeiksi ja lyhyiksi ilmaisuiksi, aineiston jokainen osa erikseen. Tämän jälkeen kaikki edelliset kerätään yhteen ja pelkistetyt ilmaisut listataan, ryhmitellään ja niistä muodostetaan alaluokkia. Mikäli on tarvetta ryhmitellään vielä eteenpäin ja yhdistetään alaluokat muodostamalla yläluokat niistä. (Emt., 119.) Sisällönanalyysin toteutusta esitellään tuonnempana luvussa.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen valinnassa oli haasteita, sillä vastaavia tutkimuksia ei ollut tehty. Lopulta päädyin kolmen kovan P:n (3P) viitekehykseen ja luokitellut lapsen oikeuksien sopimuksen artiklat viitekehyksen mukaisiin ryhmiin *protection, provision ja participation*.

Tutkimukseni on teoriaohjaava analyysi, jossa vertaan syntyneitä ryhmiä tai luokkia teoriaan, tässä yhteydessä siis lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n malliin. Tuomen & Sarajärven (2011) mukaan syntyneitä ryhmiä muokataan muovataan teorian eli tutkimukseni kohdalla lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n periaatteen mukaiseksi tai mahdollisesti 3P:n periaate on muodostanut yhdistäviä ryhmiä tai luokkia. Vertailun tuloksena on syntynyt olemassa olevaan malliin eli 3P:n periaatteisiin perustuva näkemys tutkittavasta ilmiöstä, joka tutkimukseni kohdalla tarkoittaa, että olemassa olevan teorian 3P:n mallin pohjalta on muodostettu yhdistäviä luokkia, jotka selittävät teoriaa lapsen oikeuksien toteutumisesta jäsenmaassa. Tutkijoiden mukaan on myös mahdollista, että joudutaan luomaan vielä yksi ylimääräinen ryhmä tai luokka; muut, mikäli aineisto ei kokonaisuudessaan selity teorian mallilla. (Emt., 119.)

Laadulliselle tutkimukselle on myös luontaista, että tietyiltä osin se nojaa aikaisempaan tutkimukseen tai tekijänsä aikaisempiin kokemuksiin. (Alasuutari 2001, 254). Tutkimuksessani tämän kohdan täytyminen oli haasteellista, koska vastaavia romani-

lapsia koskevia tutkimuksia 3P:n viitekehyksessä ei löydy, joitakin raportteja ja selvityksiä sen sijaan.

5.2 Aineisto ja aineiston keruu

Tutkimuksen aineistona on YK:n Lapsen oikeuksien komitean julkaisema *Concluding Observation* -raportti, joka on komitean antama loppulausunto sopimusvaltion toimittamasta määräaikaissäraportista. *Concluding Observation* -raportit perustuvat Lapsen oikeuksien sopimusten 44 artiklaan, jonka mukaan jokainen jäsenmaa on sitoutunut antamaan säännöllisesti määräaikaissäraportin maansa lasten oikeuksien tilanteesta ja erityisjärjestöillä, UNICEF:illa sekä muilla YK:n toimielimillä on oikeus olla edustettuina omaan toimialaan kuuluvien kysymysten täytäntöönpanossa ja raportoinnissa. Näillä toimielimillä on merkittävä vaikutus määräaikaissäraporttien sisällön tuottamiseen. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. ja 45. artikla.)

Raporteissa on osoitettava niitä mahdollisia tekijöitä ja vaikeuksia, jotka vaikuttavat Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen. Raporteissa on myös oltava riittävästi tietoja, jotta komitea voi saada kattavan käsityksen miten lapsen oikeudet toteutuvat. Sopimusvaltiota voivat avustaa valtiossa toimivat lapsiasiajärjestöt. Komitealla on oikeus pyytää jäsenmaalta lisätietoja. Sopimusvaltion tulee julkaista raportti laaja-alaisesti maassaan. (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. artikla.)

Aloitin tutkimuksen tekemisen lataamalla sähköisen aineiston internetistä. Aineisto oli saatavilla useilla YK:n ja sen toimielinten sivuilla. Lopulta päädyin YK:n Pakolaisjärjestön UNHCR:n sivuille www.refworld.org, josta löytyy palkki *UN Committee on the Rights of the Child (CRC)* (Lapsen oikeuksien komitea). Seuraavasta valikosta valitsin *Concluding Observations*, jonka jälkeen valitsin tutkimustani koskevat jäsenvaltiot eli *Romania ja Hungary* (Unkari).

Tämän jälkeen tarkastin, että sivuilla on etsimäni kohdemaiden kaikki *Concluding observation* -raportit. Unkarin kaikki julkaisut eli ensimmäisen ja toisen määräaikaissäraporttien *Concluding observation* -raportit löytyivät hyvin ja latsin ne tietokoneelle-

ni. Romanian kohdalla löytyi ensimmäisen ja toisen kauden määräaikaisraportit niin ikään, mutta viimeinen *Concluding observation* -raportti, joka pitää sisällään 3. ja 4. kauden määräaikaisraportit jäi puuttumaan. Puuttuva raportti löytyi lopulta googlettamalla *Concluding observations Romania* ja latasin etsimäni YK:n ihmisoikeustuomioistuimen OHCHR sivuilta. Talletin koko aineiston työpöydälleni sähköisenä Adobe Reader -tiedostona.

Romanian *Concluding observation* -raporteista ensimmäinen vuodelta 1994 sisälsi neljä sivua, toinen vuodelta 2003 19 sivua ja yhdistetty 3. ja 4. raportti 27 sivua. Unkarin ensimmäinen raportti vuodelta 1998 sisälsi kuusi sivua ja toinen sekä tutkimuksen tekohetkenä viimeinen raportti yhteensä 14 sivua. Analyysin aikana, päädyin rajaamaan aineiston molempien maiden viimeiseen raporttiin. Ne vastasivat tutkimuskysymyksiin, eikä aineistoa ollut relevanttia lisätä ottamalla mukaan vanhempia raportteja.

Aineiston käsittelyn aloitin testaamalla hakusanoja. Syötin jokaisen raportin Adobe reader hakukenttään romaniväestöä yleisesti kutsuttavat englanninkieliset käsitteet *roma, roman, gypsy, gypsies, travellers ja sinti*. Käytin hakusanana myös vähemmistöä koskevia käsitteitä *minority tai minorities*, koska halusin testata tuottavatko ne lisätietoa tai joitain muita romanivähemmistöön liittyviä käsitteitä. Vähemmistöä koskevat käsitteet eivät kyenneet selittämään romaneja koskevaa aineistoa ja saattoivat viitata myös muihin kielivähemmistöihin. Tulin siihen päätelmään, että hakusanojen laajentaminen ei ole tarpeen.

Havaitsin, että hakusanat *roma ja roman* esiintyivät tyypillisesti aineistossa. Käsite *gypsy* esiintyi ainoastaan Unkarin ensimmäisessä maaraportissa vuodelta 1994, mutta saman käsitteen monikko *gypsies* ja vaihtoehtoiset käsitteet *travellers ja sinti* sen sijaan eivät esiintyneet aineistossa lainkaan.

5.3 Aineiston analyysi

Aloitin aineiston käsittelyn kronologisessa järjestyksessä, ensin Romanian raporteista, jonka jälkeen siirryin Unkarin vastaaviin. Hakuprosessin tuloksena kopioin raportista

löytämäni *roma tai gypsy* -käsitteeseen sisältyvän raportin kohdan kokonaisuudessaan ja liitin sen word-tiedostoon. Toimin näin jokaisen raportin kohdalla. Tämän jälkeen tein ensimmäisen suomennoksen aineistoon.

Romanian raportin käsittelyn aikana huomasin, että romaneja koskevat käsitteet muuttuivat 1990-luvulta 2000-luvulle siirryttäessä. Kun vuonna 1994 puhuttiin romaneista vielä käsitteellä *gypsy*, seuraavissa raporteissa sen on korvannut käsite *roma*. Asian laajuudesta kertoo myös se, että vuoden 1994 raportti on kokonaisuutena suppea vain neljä sivua, jonka vain kahdessa kohdassa puhutaan romaneista. Sisällön suppeutta selittää se, että raportissa ei kerrota suoraan romanien olosuhteista vaan viitataan yleisesti lapsen oikeuksien sopimusten tiettyihin artikloihin. Romanian toinen raportti vuodelta 2003 on sisällöltään laajempi, yhteensä 19 sivua. Tästä aineistosta romanien asiaa, hakusana *roma* käsitellään kahdeksassa (8) kohdassa.

Romanian yhdistetyn 3. ja 4 kauden raportin vuodelta 2009 laajuus on 27 sivua ja siinä käsitellään romaneja koskevia asioita hakusanalla *roma* yhteensä 18 kohdassa. Raportissa on kaikkiaan 103 kohtaa, joilla on myös alakohtia. Kohdat 1.-2. ja 99.-103. käsittelevät lapsen oikeuksien sopimuksen 44 artiklan mukaisia yleisiä tekijöitä. Romanilapsia koskevaa asiaa käsitellään vajaassa viidesosassa (18,75%) raportissa.

Unkarin ensimmäisen maaraportin 24.6.1998 julkaistun *Concluding observation* -raportin hakusana *roma* ei esiinny raportissa lainkaan, mutta sen sijaan *gypsy* esiintyy ainoastaan kerran. Unkarin raportin sisältö on samankaltainen Romanian ensimmäisen raportin kanssa vuodelta 1994.

Toisen maaraportin 17.3.2006 julkaistun *Concluding observation*-raportin kohdalla hakusana *gypsy* ei enää esiinny vaan *roma* korvaa sen ja esiintyy yhteensä 17 kohdassa. Raportissa on yhteensä 68 kohtaa, joista kohdat 1.-2 ja 66.-68 käsittelevät lapsen oikeuksien sopimuksen 44 artiklan mukaisia yleisiä tekijöitä. Romanilapsia koskevaa asiaa esiintyy neljäsosassa (25%) raportissa.

Suomentamisen jälkeen katsastin koko aineiston ja mahdollisuuden luokitella aineistoa. Lapsen oikeuksien komitea oli nimennyt jokaisessa raportissa asioita, joista he olivat huolestuneita, tai joihin he kehottivat puuttumaan, mutta he myös totesivat asi-

oita, jotka olivat kehittyneet myönteisesti. Tältä pohjalta aloin kokeilemaan aineiston luokittelua käsitteillä *huolenaiheet*, *kehotukset* ja *myönteiset tekijät*. *Huolenaiheet* tarkoittivat niitä huolenaiheita, joita Lapsen oikeuksien komitea on ilmaissut romanilapsen oikeuksista jäsenmaassa. *Kehotukset* tarkoittivat niitä toimenpiteitä, joita Lapsen oikeuksien komitea kehottaa, suosittelee tai rohkaisee jäsenmaata tekemään. *Myönteiset tekijät* tarkoittivat niitä tekijöitä ja myönteisiä muutoksia, joita Lapsen oikeuksien komitea on havainnut romanilapsen oikeuksien toteutumisessa.

Aloin taulukoimaan aineistoa. Päädyin kuitenkin pian taulukon aloittamisen jälkeen tilanteeseen, jossa saman kohdan sisällä oli toisistaan poikkeavia sisältöjä, siis sekä huolenaiheita, että suosituksia. Huomasin myös, että tämä luokittelu ei tuota lisäarvoa aineistolle, sillä aineisto sisälsi pääsääntöisesti huolenaiheita ja kehotuksia toimenpiteisiin parantaa romanilasten oikeuksien toteutumista.

Samaan aikaan jäin pohtimaan aineiston kokoa ja sitä miten se vastaa tutkimuskysymyksiin. Totesin, että aineistossa on ristiriita. Vanhimmat raportit ovat hyvin suppeita, eikä niiden perusteella voi tehdä päätelmiä romanilasten oikeuksien toteutumisesta kronologisesti ja aineisto määrällisesti painottuu kummankin maan viimeiseen raporttiin.

Jäin pohtimaan Eskolan ja Suorannan (2001) sanoja, joiden mukaan aineiston tehtävänä on toimia tutkijan apuna rakennettaessa käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Heidän mukaan tarkoitus ei ole kertoa ainoastaan aineistosta, vaan pyrkiä rakentamaan siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia. Tutkijan tulisi kehittää teoreettista herkkyyttä kohdeilmiöstä ja samaan aikaan koota rajattu laadullinen aineisto. Aineistoa on riittävästi kun uudet tapaukset eivät tuota mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Emt., 62.)

Päädyin, että aineiston rajaaminen on oleellista tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta. Molempien maiden viimeiset raporttien romanilapsia koskevat aineistot olivat kattavia ja sitä aiempien raporttien aineisto suppea tai jopa olematon. Aineisto ei vastaa yhteen kolmesta tutkimusongelmasta: *miten romanilasten oikeuksien toteutuminen näkyy kronologisesti Romaniassa ja Unkarissa*. Aineisto oli kronologisesti liian suppea.

Asiaa vahvisti myös Eskola ja Suoranta (2001) toteama, että laadullisen tutkimuksen aineisto voi olla hyvinkin pieni, kunhan tarkoituksenmukainen poiminta toteutuvat tutkimuksessa. Heidän mukaan kysymys on ensisijassa tutkimusongelmasta, kysymyksen asettelusta, näkökulmasta ja siitä mihin tietoa tarvitaan. Aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta eikä myöskään merkitystä laadullisen tutkimuksen onnistumisen näkökulmasta. Tutkimukseni pyrkimyksenä ei ole myöskään tilastollisten yleistyksien tekeminen vaan laadulliselle tutkimukselle tyypillisenä piirteenä tutkimuksen kohteena olevan ilmiön kuvaaminen tai ymmärtäminen. (Emt., 61-62.)

Tein päätöksen, että käytän ainoastaan kunkin maan viimeistä *Concluding observation* -raporttia. Päätin myös, että tarpeen tullen voin lisätä aineistoa vanhemmilla *concluding observations* -raporteilla tai käyttää kyseisiä raportteja tulosten selittämisen apuvälineinä. Myös Eskola ja Suoranta (2001) ovat todenneet, että tutkimuksen voi aloittaa pienestä aineistosta ja tarvittaessa aineistoa voi kerätä lisää myöhemmin. Tavoitteena on rakentaa aineiston avulla eheä tulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Emt., 64.)

Aineiston rajauksen päätöksen jälkeen kävin aineiston suomenkielen toistamiseen apuvälineinä englanninkielisen sanakirja *Collins Dictionary* ja Itä-Suomen yliopiston kirjaston MOT-käännösohjelman avulla. Apuna olivat myös Suomen vastaavat määräaikaisraportit ja niiden sisältämästä suomenkielestä sain mallia suomennokseen. Tein havainnon, että Suomen määräaikaisraporteissa kieli oli muuttunut vuosien 2005 ja 2011 välillä siten, että myöhemmin julkaistu oli sisällöltään selkeämpää yleisuomea ja vähemmän virkakielinen. Päädyin käyttämään vuoden 2011 mukaisia ilmaisuja, kuitenkin siten, että tietyt englanninkieliset sanat käänsin vapaasti suomenkielelle melko suoraan alkuperäiskieltä mukailten, jotta niiden sisältö pysyisi jokseenkin sellaisena kuin se oli kussakin asiakirjassa ilmaistu. Päädyin tähän ratkaisuun, sillä asiakirjojen englannin kielen ilmaisussa oli eroavaisuuksia vuosien 1994 ja 2009 välillä.

Suomennoksen toisen vaiheen jälkeen aloin pohtimaan uusia näkökulmia lähestyä aineistoa. Päädyin lähestymään aineistoa teorialähtöisesti 3P:n teorian, *protection*, *provision*, *participation* mukaisesti. Aloin käymään aineistoa läpi siten, että luokittelin raportin jokaisen kohdan 3P:n teorian ja lapsen oikeuksien sopimusten artiklojen mu-

kaisesta (TAULUKOT 3 ja 4). Tavoitteena oli järjestää ja jäsentää aineistoa sekä kasvattaa aineiston informaatioarvoa.

Lyhensin ja yksinkertaistin *Concluding observation* -raporttien sisältöä, tavoitteena selkeä yleissuomenkieli (TAULUKOT 3 ja 4). Raporttien sisältö ja numeroidut kohdat ovat sijoitettu taulukkoon siinä järjestyksessä kuin ne raportista on poimittu. Seuraavassa sarakkeessa on *otsikko*, joka kertoo mitä sisältö pitää sisällään. Otsikko vastaa Lapsen oikeuksien sopimuksen luokittelua.

Seuraavassa sarakkeessa *artikla* kertoo mitä Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklaa sisältö koskee. Samassa sarakkeessa voi olla useampi artikla, joista merkityksellisimmän koodasin tummennetulla bold-fontilla. Tavoitteenani oli pitää mieleni avoimena 3P:n teorialle ja tutkimuskysymykselle. Päädyin siihen tulokseen, että käytän luokittelun perusteena kunkin raportin kohdan sisältöä kokonaisvaltaisesti ja sitä lapsen oikeuksien artiklaa, joka nousee tekstistä oleelliseksi. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan tämä vaihe on analyysin kriittisin vaihe. Aineistosta nousee teemoja, mutta tutkijan tulee itsenäisesti löytää nämä teemat omaan ymmärrykseen ja tulkintaan peilaten. Tein myös päätöksiä, millä perusteella sisällöt kuuluvat samaan luokkaan. (Emt., 102-103.).

Muutin myös otsikointia, jossa 30. artikla vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen lapset on lyhennetty taulukkoon *vähemmistöjen lapset*, mikä on riittävä ilmaisu kertomaan lyhyesti artiklan sisällöstä.

Viimeisessä sarakkeessa *PPP*, aineiston sisältö on luokiteltu 3P:n teorian otsikoiden mukaan. Olen käyttänyt 3P:n luokittelussa määritelmää mitkä artiklat ensisijaisesti kuuluvat ryhmiin; *protection*, *provention* ja *participation*. Tulkinnallista asiassa on se, että artiklat 4, 13 ja 37 kuuluvat useampaan ryhmään (TAULUKOT 3 ja 4). Näin ollen 3P:n teoria ei ole yksioikoinen, vaan sisältö määrittelee sen miten teoria tulkitaan. Tutkijana koodasin näiden artiklojen oleelliset sisällöt ja sen perusteella määrittelin mihin luokkaan kukin sisältö kuului.

Aineistossa on myös tapauksissa, jossa *Concluding observation* -raportin otsikko vähemmistöryhmien lapset viittaa 30. artiklaan vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen

lapset. Koska kyseinen artikla se ei kuulu lainkaan 3P:n teoriaan, muu sisältö kertoo sen onko kyse lapsen suojelusta *protection*, oikeudesta yhteiskunnan voimavaroihin *provision* vai osallisuudesta *participation*.

Tutkimuksen tekee mielenkiintoiseksi se, että 3P:n teoria ei sisällä kaikkia artikloja ja erityisesti artikla 30 vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen lapset, ei kuulu mihinkään 3P:n luokista. Tämä on huomioitavaa myös siitä näkökulmasta, että tutkimusaiheeni koskee vähemmistöryhmää, joka kertoo ettei vähemmistöryhmään kuulumisen itsessään määrittele oikeutta suojeluun, voimavaroihin tai osallisuuteen vaan oikeus syntyy Lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artiklan mukaisen yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti kaikille lapsille syntyperästä huolimatta.

TAULUKKO 3. Romanilasten oikeuksien toteutuminen Romaniassa 2009 Lapsen oikeuksien komitean mukaan

ROMANIA	OTSIKKO	ARTIKLA	PPP
1. Erityisesti romanien syrjintää koskevat suositukset ei ole pantu käytäntöön.	Komitean aiemmat suositukset	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Protection
2. CRC suosittelee kansallista strategiaa ja ”A world fit for children”-ohjelman huomista mukaan lukien kaikkein haavoittuvassa asemassa olevat lapset, kuten romanilapset.	Kansallinen toimintasuunnitelma	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Protection
3. CRC kuuluttaa kansallista ohjelmaa, joka kerää ja analysoi tietoja mukaan lukien romanilapsista tavoitteena saada realistinen kuva oikeuksien toteutumisesta.	Tiedon keruu	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Protection
4.1 CRC panee merkille eri instituutioiden työn syrjinnän poistamiseksi mukaan lukien ”The National Agency for the Roma”	Syrjinnän kieltö	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Protection
4.2 CRC on huolestunut, että romaneihin kohdistuva syrjintä jatkaa syrjäytymisen ja stigmatisoitumisen olemassa oloa.		Art. 2 Syrjimättömyys	Provision
5. CRC on huolestunut, että hylätyt ja pienet lapset, jotka eivät pysty vielä kertomaan henkilöllisyyttään, tunnustetaan usein romaneiksi, mistä seuraa lapselle rotuerottua ja muita syrjiviä toimenpiteitä.	Syrjinnän kieltö	Art. 2 Syrjimättömyys	Provision
6. CRC suosittaa, että valtio vahvistaa toimenpiteitä selvittää lapsi- ja vastasyntyneiden kuolemien ja aliravitsemuksen syyt mukaan lukien heikon terveyspalvelujen käytön, köyhyyden ja matalan koulutustason syitä romaniperheiden keskuudessa.	Oikeus elämään, eloonjäämiseen ja kehitykseen	Art. 6 Oikeus elämään	Provision
7. CRC on huolestunut rekisteröimättömien romanilasten määrästä ja kehottaa toimenpiteisiin selvittää syitä rekisteröimättömien lasten määrän kasvun ja toimenpiteitä rekisteröimättömien lasten auttamiseksi. CRC on huolestunut kohtuuttoman pitkistä menettelyprosesseista, kun vanhemmilla ei ole syntymätodistuksia tai lapsi on syntynyt kotona.	Lapsen syntymän rekisteröiminen	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 7 Oikeus nimeen ja kansalaisuuteen	Provision

8. CRC on huolestunut romanilasten yliedustavuudesta lastensuojelussa ”care system”, jota ei voida perustella kulttuuriohjelmilla, perheiden tukitoimilla tai integroitumista tukevinä toimenpiteinä.	Kodin ulkopuolella asuvat lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 9 Vanhemmista erottaminen Art. 18 Kasvatus ja kehitys Art. 20 Erityinen suojele ja tuki	Protection
9. CRC on huolestunut terveyspalvelujen epätasa-arvoisuudesta erityisesti romanien keskuudessa. Tietyillä alueilla on vähän perhelääkäreitä, joka johtaa asuinalueen väestön huono-osaisuuteen.	Terveys ja terveydenhoito	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 24 Terveys- ja sairaanhoito	Protection
10. CRC on huolestunut, että romaniväestön köyhyyden vähenemisestä huolimatta vuosina 2003-2006, romanien köyhyysriski on neljää kertaa koko väestöä suurempi.	Elintaso	Art. 27 Elintaso	Provision
11. CRC suosittelee, että valtio kehittää pysyviä sosiaalipalveluita romanilapsille ja perheille monitahoisten tilanteiden käsittelemiseksi.	Elintaso	Art. 26 Sosiaaliturva	Provision
12. CRC on huolestunut että, romanilasten peruskouluun ilmoittautuminen on vähentynyt ja koulupudokkaiden määrä on lisääntynyt suhteettomasti romanilasten keskuudessa.	Koulutus, mukaan lukien ammattikoulutus ja opinto-ohjaus	Art. 28 Oikeus koulutukseen	Provision
13. Kouluun suunnatuista henkilöstöresursseista huolimatta, romanien kouluun ilmoittautuminen on valtaväestöä huomattavasti heikompaa, heidän läsnäololukunsa ovat matalampi ja heillä on kokemuksia rotuerottelusta koulussa. Romanilapset voidaan virheellisesti ilmoittaa erityiskouluun, koska perheillä ei ole varaa koulusta aiheutuviin kustannuksiin.	Koulutus, mukaan lukien ammattikoulutus ja opinto-ohjaus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 28 Oikeus koulutukseen Art. 29 Koulutuksen tarkoitus	Provision
14. CRC on huolissaan päivähoitopalveluiden riittämättömyydestä koko väestölle, jonka seurauksena romanille osoitetut esikoulut ovat pääosin järjestöjen tuottamia.	Koulutus, mukaan lukien ammattikoulutus ja opinto-ohjaus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 28 Oikeus koulutukseen	Provision
15. CRC suosittelee, että valtio ottaa romanivanhemmat ja -yhteisöt mukaan romaneille kohdistetun opetussuunnitelman tekoon, jonka tavoitteena on romanikulttuurin ja -tapojen kunnioittaminen, tuottaa lasten olosuhteita auttavaa materiaalia ja kunnioittaa romanien äidinkieltä ja kulttuuria koulun opetuksessa ja sosiaalisessa elämässä.	Koulutus, mukaan lukien ammattikoulutus ja opinto-ohjaus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 28 Oikeus koulutukseen Art. 29 Koulutuksen tarkoitus Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Provision
16. CRC suosittelee, että valtio kehittää romanilasten päivähoito- ja esikoulupalveluita tavoitteena parantaa heidän koulukypsyytään ja mahdollisuuksiaan osallistua leikki- ja urheilutoimintaan.	Koulutus, mukaan lukien ammattikoulutus ja opinto-ohjaus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 28 Oikeus koulutukseen Art. 29 Koulutuksen tarkoitus	Provision
17. CRC on huolissaan romanilasten tilanteesta, jotka on pakotettu häätöön omasta kodistaan, mutta heille ei ole tarjottu asianmukaista hyvitystä tai mahdollisuutta vaihtoehtoiseen ja asialliseen majoitukseen.	Oikeus kotiin	Art. 16 Oikeus yksityisyyteen ja perhe-elämään Art. 27 Elintaso Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Provision
18. 1. CRC panee merkille Laki koulutuksesta - ”Law of education”, joka mahdollistaa romanilasten koulunkäynnin äidinkielellään joka osittain tai täysimääräisenä. ----- 18.2 Toimenpiteistä huolimatta romanilapsilla on todettu olevan liian vähän mahdollisuuksia oman äidinkielen ja kulttuurin käyttöön. -----	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 28 Oikeus koulutukseen ----- Art. 28 Oikeus koulutukseen Art. 29 Koulutuksen tarkoitus	Provision Provision

18.3 CRC on tyytyväinen lain suomaan mahdollisuuksiin asioida tuomioistuimessa ja viranomaisissa sekä saada tv- ja radio-ohjelmia omalla äidinkielellä, kuten myös saada rahoitusta opetuksen, kulttuurin ja nuorten projekteihin.		----- Art. 17 Tiedotusvälineiden rooli Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Participation
19. CRC suosittelee että, poliittisissa toimenpiteissä huomioidaan lasten oikeuksien sopimus ja niitä sovelletaan vailla syrjintää romaneihin heidän oikeuksien suojelemiseksi.	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Provision
20.1 CRC panee merkille, että koulut ja muut instituutiot eivät huomioi romanilasten kulttuurisia ja muita tarpeita. ----- 20.1 Toimenpiteistä huolimatta romanilapsilla on yhä rajoittuneet mahdollisuudet saada tietoa mediasta heitä koskevista asioista ja käyttää äidinkieltä viranomaisissa asioidessaan tiettyjen paikallisviranomaisten sitä vastustaessa.	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 30 Vähemmistöjen lapset ----- Art. 17 Tiedotusvälineiden rooli Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Protection Participation
21. CRC suosittelee poliittisia toimenpiteitä pysyvien kieli- ja kulttuuri- sekä opetuksen palveluiden kehittämiseksi romanilapsille ja heidän perheilleen.	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Protection
22. CRC suosittelee toimenpiteitä poistaa syrjintää ja kehittää yhdessä romaniyhteisön kanssa toimenpiteitä tavoitteena tarjota tasapuoliset kulttuurin, varhaiskasvatuksen ja opetuksen palvelut romanilapsille.	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 28 Oikeus koulutukseen Art. 29 Koulutuksen tarkoitus Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Provision
23. CRC suosittelee kampanjoita mediassa romaneihin kohdistuvien ennakkoluulojen ja asenteiden poistamiseksi, kohderyhmänä koko väestö, sekä poliisi ja muut asiantuntijat.	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 17 Tiedotusvälineiden rooli Art. 30 Vähemmistöjen lapset	Participation

Osa raportin kohdista on ollut hyvin pitkiä ja sisällöltään sellaisia, että aineiston selkeyttämisen näkökulmasta on ollut oleellista jakaa sisältö asiasisällön mukaan osiin. Taulukon 3 kohdat 4, 18 ja 20 ovat saaneet alakohdat esimerkiksi 18.1, 18.2 ja 18.3 sisällön mukaisesti. Myös alkuperäiseen aineistoon merkityt otsikot eivät aina selitä keräämääni aineistoa ja näin ollen olen nimennyt kohdan 17 *oikeus kotiin*, kun taas raportissa sama kohta on otsikoitu *katulapset* -nimellä.

Seuraavaksi luokittelin Unkarin aineiston (TAULUKKO 4). Unkarin aineistosta nousee esille tiettyjä erityisyyksiä. Erityisesti kohta 4, johon sisältyy lukuisia lapsen oikeuksien toteutumiseen liittyviä käsitteitä: tasa-arvo, lakisääteinen, syrjintä, muukalaisviha, pitkäaikainen ja laajalle levinnyt ilmiö, etninen status, stigmatisoituminen, syrjäytyminen, taloudellinen eriarvoisuus, asuinolosuhteet, työttömyys, terveydenhuol-

toon pääsy, yhteiskuntaan osallistuminen ja koulutusmahdollisuudet. Tähän kohtaan kiteytyvät laajalti romanilapsen oikeuksien toteutumiseen liittyvät tekijät oikeus erityiseen suojeluun *protection* ja Oikeuksien toteutus artikla 4. Toisaalta kohdan sisältö viittaa oikeuteen osallistua yhteiskuntaan *participation*. Käsitteet *taloudellinen eriarvoisuus, asuinolosuhteet, työttömyys, terveydenhoitoon pääsy ja koulutusmahdollisuudet* viittaavat oikeuteen yhteiskunnan varoista *provision*.

Taulukossa olen valinnut sisällön kuuluvaksi *provision*-luokkaan, sillä pääsääntöisesti asia koskee osallisuutta yhteiskunnan voimavaroista. Päädyin myös olemaan jakamatta lausetta eri osioihin, se ei ollut merkityksellistä tutkimuskysymyksen näkökulmasta.

TAULUKKO 4. Romanilasten oikeuksien toteutuminen Unkarissa 2006 Lapsen oikeuksien komitean mukaan

UNKARI	OTSIKKO	ARTIKLA	PPP
1. CRC kiittää positiivisista muutoksista mukaan lukien romanilapsille kohdistettujen inkluusio-ohjelmien laaja-alaisuutta.	Saavutetut toimenpiteet	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Protection
2. CRC:n edelliset huolenaiheet ja suositukset on laitettu riittämättömästi toimeen, erityisesti kansallista toimintasuunnitelmaa koskevat toimet. Puutteita esiintyy myös etnisiin vähemmistöryhmiin erityisesti romaneihin kohdistuvan syrjinnän poistamiseksi.	Kansallinen toimintasuunnitelma	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Protection
3. CRC huomauttaa että, tilastotiedolla on merkitys syrjinnän vastaisen toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen. Tietosuojalaki ”Data Protection Act” viivyttää tilastointia erityisesti romanilasten kohdalla.	Tiedon keruu	Art. 4 Oikeuksien toteutus	Participation
4. CRC on huolestunut että, tasa-arvoa koskevasta lakisääteisistä edistyksistä huolimatta, syrjintää ja muukalaisvihaa esiintyy yhä erityisesti romaniväestöä kohtaan pitkäaikaisena ja laajalle levinneenä ilmiönä. Erityisesti romanilapset kärsivät etnisen statuksensa takia stigmatisoitumisesta, syrjäytymisestä ja taloudellisesta eriarvoisuudesta, millä on vaikutus asuinolosuhteisiin, työttömyyteen, terveydenhuoltoon pääsyyn, yhteiskuntaan osallistumiseen ja koulutusmahdollisuuksiin.	Syrjinnän kieltö	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus	Provision
5. CRC suosittelee, että valtio jatkaa yhteistyötä romaniyhteisön kanssa lisäämällä romanien neuvontaa lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta	Syrjinnän kieltö	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 5 Vanhempien vastuu kasvatuksesta	Protection
6. Lapsen edun yleiset periaatteet johdonmukaisesti perustuvat lakiin, mutta näitä ei aina sovelleta käytännössä, erityisesti romaneja koskevassa päätöksenteossa.	Lapsen etu	Art. 3 Lapsen etu Artikla 4 Oikeuksien toteutus	Protection
7. CRC on huolestunut sijaishuoltoon sijoitettujen lasten suuresta määrästä, usein taloudellisten syiden takia, joista moni pieniä ja vam-	Vanhemmista erottaminen	Art. 20 Erityinen suo- jelu ja tuki	Protection

maisista lapsia pitkäaikaisesti sijoitettuna. Puolet sijoitetuista ovat sijaisperheen sijaan laitoshuollossa. Huolestuttavaa romanilasten huomattava edustavuus sijaishuollossa.			
8. CRC on huolestunut sijaishuoltoon sijoitetujen romanilasten suuresta määrästä, sen sijaan, että adoptio olisi ollut lapsen etu.	Adoptio	Art. 9 Vanhemmista erottaminen Art. 20 Erityinen suojeleminen ja tuki	Protection
9. CRC on huolestunut epäoikeudenmukaisesta terveydenhuoltoon pääsystä kaikkialla maassa, erityisesti romanilasten keskuudessa.	Terveys ja terveydenhoito	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 24 Terveys- ja sairaanhoito	Protection
10. CRC kehottaa lasten ja koko perheen toimeentulojärjestelmän uudistuksiin. CRC on huolestunut köyhyydessä elävien perheiden suuresta määrästä ja romaniväestön ylivoimaisesta esiintyvyydestä köyhien keskuudessa. Romaneilla on vaikeaa torjua taloudellisia ongelmia työttömyyden, syrjäytymistä aiheuttavan asutuksen ja koulutusvajeen takia.	Elintaso	Art. 26 Sosiaaliturva Art. 27 Elintaso	Provision
11. CRC kiittää, että peruskoulu on pakollinen ja ilmainen 18 ikävuoteen asti ja että ylivoimainen enemmistö hankkii perus- ja toisen asteen koulutuksen. Vaikka hallitus on perustanut ohjelmia ja rahoitusta romanilasten oppisaavutusten kehittämiseksi, lasten poissaolojen määrää ei ole riittävästi valvottu ja moni romanilapsi jättää koulun kesken.	Koulutus	Art. 28 Oikeus koulutukseen	Provision
12. Syrjivää koulutusta vähentävistä toimenpiteistä huolimatta, CRC:n huolenaiheena on lukuista romanilapset, jotka on mielivaltaisesti sijoitettu erityislaitoksiin tai erityisluokille. Koulupetuksen laadussa on alueellisia eroja ja esikouluun pääsystä on rajoitteita romaniväestön vallitsevilla alueilla.	Koulutus	Art. 28 Oikeus koulutukseen	Provision
13. CRC suosittelee, että valtio huolehtii kaikista välttämättömistä toimenpiteistä ja varmistaa, että koulutusta koskevien artiklojen (art28&29) toimenpiteet tulee täytäntöön. Erityinen huomio tulee osoittaa romanien kouluerojen lakkaamiseen, joka jatkuaan asettaa heidät eriarvoiseen asemaan.	Koulutus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 28 Oikeus koulutukseen Art. 29 Koulutuksen tarkoitus	Provision
14. CRC on huolestunut raportoiduista tapauksista, joissa vähemmistöön kuuluvia on pidätetty mielivaltaisesti ja kohdeltu huonosti. Yleisesti aikuisvankeja kohdellaan huonosti ja nuoria sijoitetaan heidän pariin. Huolta aiheuttaa myös romanien ylläpitäminen nuorisovankiloissa.	Nuoriso-oikeus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 37 Suojelu kidutukselta ja kuolemantuomiolta Art. 40 Rikosprosessi ja kriminaalihuolto	Protection
15. CRC suosittelee, että valtio täysin soveltaa lapsen oikeuksien sopimusta, erityisesti artikloja 37, 40 ja 39 ja huomioi YK:n nuoriso-oikeutta koskevat normit toiminnassaan. CRC suosittelee, että valtio varmistaa, että syrjinnän kiellon periaatteet laitetaan täytäntöön, erityisesti koskien romaneja.	Nuoriso-oikeus	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 30 Vähemmistöjen lapset Art. 37 Suojelu kidutukselta ja kuolemantuomiolta Art. 39 Kuntoutus ja toipuminen Art. 40 Rikosprosessi ja kriminaalihuolto	Protection
16. CRC on huolestunut romanilasten yhä jatkuvista ongelmista, jotka vakavasti haittaavat heidän oikeuksien kokonaisvaltaista nauttimista. Huoli koskee myös romanilapsien putoamista koulutuksesta, joka vaikuttaa kielteisesti heidän koulutukseen ja työllistymiseen tulevaisuudessa.	Vähemmistöryhmien lapset	Art. 2 Syrjimättömyys Art. 27 Elintaso Artiklat 28 Oikeus koulutukseen Art. 30 Vähemmistöjen lapset Art. 27 Elintaso	Provision
17. CRC suosittelee, että valtio jatkaa romani-	Vähemmistöryhmien	Art. 2 Syrjimättömyys	Protection

lasten integraatiota tukevia toimenpiteitä ja käynnistää toimia marginalisoitumista ja stigmatisoitumista vastaan. Valtion tulee taata romanilapsille heidän oikeutensa nauttia täysin sopimuksen mukaisista oikeuksista, erityisesti mahdollistaa koulutus ja asianmukainen elintaso.	lapset	Art. 4 Oikeuksien toteutus Art. 27 Elintaso Art. 30 Vähemmistöjen lapset.	
--	--------	--	--

Seuraavaksi luokittelin taulukon 3 ja 4 pohjalta Romanian ja Unkarin aineiston taulukoihin *protection, provision ja participation*, sen mukaan mihin luokkaan ja sen alaluokkaan (pääartikla) aineisto kuului. Viimeinen sarake *yhteiset* vastaa tutkimuskysymykseen *mitä yhteisiä tekijöitä Romanian ja Unkarin romanilasten oikeuksien toteutumisella on?* Sarake on perustelua siksi, että taulukossa molempien maiden vastaavat asiasisällöt on esitetty selvästi ja sarake tuottaa lisäarvoa tutkimukselle.

Lopuksi totesin että, keräämäni aineistoa on riittävästi, koska uudet tapaukset eivät tuota mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. Ei ole perusteita lisätä aineistoa vanhemmilla raporteilla. Aineisto on näin ollen saavuttanut saturaatiopisteen ja kyläännytynyt. (Eskola & Suoranta 2001, 62.)

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan Alasuutari (2001) mukaan eri kriteereillä riippuen lähteistä tai näkökulmista, joista lähteen tarjoamaa informaatiota tarkastellaan. Myös lähdekritiikki on olennainen osa tutkimuksen analyysia. (Emt., 95.)

Tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus on merkittävä kriteeri tutkimukselle. Tutkimusraportissa tämä konkretisoituu argumentaatiossa ja siinä miten ja millaisia lähteitä tutkija käyttää. Oman tutkimukseni ongelmaksi muodostuu aihetta koskevan julkaisujen tutkimusten puute. Tutkimus nojaa vahvasti 3P:n teoriaan, josta ei ole olemassa yhtään selkeää julkaisua, vaan se perustuu Unicefin ja Lurien (2003) pohjalta luotuun kokonaisuuteen. Tuomen ja Sarajärven (2001) mukaan hyvän tutkimuksen tulee olla myös eettisesti kestävä eli laadukas. Aineisto on luotettavaa ja sen kääntämisessä ja tulkitsemisessä olen käyttänyt paljon apukeinoja, mm. Suomen vastaavaa raporttia ja sanakirjoja. (Emt., 127.)

Teoreettisessa tutkimuksessa keskeinen kysymys on, miten argumentointi suoritetaan eli kuinka uskottavasti ja pätevästi lähdeaineistoa käytetään. Tällöin lähteiden merkitys korostuu. Lähteiden tulee olla aiheen kannalta keskeisiä ja lähdeviitteiden relevantteja esimerkiksi teoreettisen analyysin lähteet voi olla vain tieteellisesti relevantteja tekstejä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 20.)

Olen käyttänyt tutkimuskirjallisuutena myös raportteja, jotka sisältävät tilastoja tai muutoin kuvaavat romanien elinolosuhteita. Olen käyttänyt myös Euroopan Komission mietintöjä ja asiakirjoja, joiden sisältö on luetettavaa.. Asiakirjojen kieli eroaa perinteisestä tutkimuskirjallisuuden kielestä, joka vaatii tutkijalta kieliasun muuttamista tutkimuksen kannalta mielekkääseen asuun. Raporttien käyttäminen on ollut välttämättömä esimerkiksi köyhyyden tilastoinnin suhteen, sillä muuta vastaavaa tietoa ei ole ollut saatavilla.

Aiempiä tutkimuksia vastaavasta aiheesta tai näkökulmasta ei ole ollut, joka on asettanut haasteita tutkimuksen tekemiselle. Romanien olosuhteita on tutkittu aiemmin ja siihen liittyviä raportteja löytyy myös suomenkielellä esim. Katukerjääminen ja viiranomaisyhteistoiminta (2008).

Metodikirjallisuudessa tutkimusmenetelmien luotettavuutta käsitellään usein validiteetin (tutkittu, sitä mitä on luvattu) ja reliabiliteetin (tutkimustulosten toistettavuus) käsittein. Laadullisessa tutkimuksessa näiden käsitteiden käyttöä on kritisoitu, koska ne ovat syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen parissa ja vastaavat ensisijassa sen tarpeita. Monet laadullisen tutkimuksen käytännöt edellyttävät ainoastaan että tutkimuskohteen oletetaan olevan reaalisesti olemassa (reaalinen ontologia). (Tuomi & Sarajärvi 2011, 136.)

Monessa laadullisen tutkimuksen oppaissa ehdotetaan käsitteiden validiteetti ja reliabiliteetti hylkäämistä tai korvaamista laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Esimerkiksi monet käsitteet ovat saaneet suomenkielelle kääntämisessä uudenlaisia merkityksiä, kun tutkijat painottavat suomennoksissa ei asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 137.) Tutkimustani koskee sama problematiikka, jossa aineisto on englanninkielistä asiakirjatekstiä ja kieliasultaan lainopillinen.

Tein suomenkielelle kääntämisen huolellisesti ja tarkastin kielen useaan kertaan ja useita menetelmiä käyttäen, jotta aineiston sisältö ja ymmärrys siitä pysyy validina. Pidän suomentamisessa olennaisena sitä, että luotettavuudelle merkityksellistä on ymmärrettävyys, jossa luotettavuudella tarkoitetaan helppolukuisuudella ja ratkaisuil-la, jotka perustuvat tekstin rakenneominaisuuksiin, sanavalintoihin ja ulkoasuun (Hirsjärvi 2009, 293). Tästä syystä käytin suomennoksen tukena Lapsen oikeuksien komitean Suomen vastaavia raportteja ja valitsin niistä viimeisen käännöksen mukai-sen suomenkielen, joka oli hyvää ja selkeää suomenkieltä, vailla virkamieskielelle tyypillisiä ilmaisuja. Suomentaminen teki tutkimuksesta mielenkiintoisen, mutta työ-lään. Samalla opin lapsipoliittista sanastoa ja hahmottamaan sosiaalityötä kansainväli-sestä viitekehystä.

Käytin paljon aikaa käsitteiden määrittelyyn, jotta käännöstekstin käsitteet vastaisivat suomenkielistä sisältöä. Käsitteiden määrittelyyn vaikutti myös käsitteiden kehitys 1990-luvulta 2010-luvulle esim. romaneja kuvaavan *gypsy* (mustalainen) käsitteen korvaaminen *roma* eli romani-käsitteellä. Hirsjärven (2009) mukaan, käsitteen tai termin olemukseen kuulu, että se käsitteen kielellisenä ilmaisimena vastaa merkityk-seltään tarkasti käsitettä ja osoittaa käsitteen paikan omassa käsitejärjestelmässä. Termit ovat olennainen osa tieteen kieltä, ja niiden takana oleva käsitteiden vankka osaaminen on alan ammattitaitoa. Kuitenkin ne eivät ole muuttumattomia vaan teoriat muuttuvat ja niiden mukana alan termistö. (Emt., 305.) Analyysissä olen käyttänyt *oikeuksien toteutus artikla 4* mutta tuloksissa olen jäsentänyt käsitteen *viranomais-toiminta*. Olen päätenyt tähän siitä syystä, että käsite *oikeuksien toteutus* ei kerro sen sisällöstä riittävästi esimerkiksi diagrammissa. Kyse on niistä toimenpiteistä, mitä viranomaiset ovat tehneet romanilasten oikeuksien toteutumiseksi.

Hirsjärven (2009) mukaan nykyisenä englannin kielen valta-aikana tutkijoiden pitäisi vaalia ja kehittää suomenkielistä sanastoa sekä ymmärrettävää ja kokonaisuudessaan kunnollista suomenkielistä ilmaisua. Tutkijat käyttävät liikaa englanninkielisiä sanoja suomalaisen vastineen sijaan (Emt., 307.) Pohdin tätä, suomentamisen kulmakivenä. Erityisesti asia nousi esiin kun mietin vastineita sanoille *inkluusio* tai *post-sosialistiset* tai *relevantti* (asiaan vaikuttava, merkityksellinen, tähdellinen) tai *rasismi*. Rasismi on suomenkieleen vakiintunut sana, mutta antaako vastine suvaitsevaisuus tai syrjintä sille paremman vastineen? Toisaalta rasistisuudella tarkoitetaan laajassa merkitykses-

sä myös valkoisen valkoiselle osoittamaan syrjintää. Post-sosialistiset käsitteen päädyin lopulta suomentamaan Itä-Eurooppa, koska se on viime vuosina enemmän vakiintunut käsite.

6 ROMANIAN JA UNKARIN ROMANILASTEN OIKEUDET

6.1 Tutkimuksessa ilmenneet 3P:n periaatteet

Tässä luvussa kokoan yhteen, mitä tutkielmassa on tähän asti käsitelty ja havainnollistettu. Tutkielman tarkoitus on ollut havainnollistaa Romanilasten oikeuksien toteutumisesta Romaniassa ja Unkarissa. Tutkimuskohteeksi on valittu Romanian ja Unkarin YK:n lapsen oikeuksien komitean *Concluding Observation* –raportit, joista on Romanian raportti on vuodelta 2009 ja Unkarin vuodelta 2006. Raportit havainnollistavat romanilapsen elämää 2000-luvun lopulla kunkin omassa kotimaassaan. Tutkimus vastaa tutkimuskysymyksiin miten romanilapsen oikeudet toteutuvat? Onko valtioiden kesken yhtenäisiä tai eroavia tekijöitä? Esiintyykö oikeuksien toteutumisessa sukupuolisia eroja?

Sisällönanalyysimenetelmän keinoin aineistosta on pyritty selvittämään, toteutuuko romanilapsen oikeudet Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla. Ja jos oikeuksien toteutumisen toimeenpanossa on ollut puutteita, millaisia ne ovat olleet ja voiko siitä saatua kokonaiskuvausta syventää lapsipoliittisten teorioiden tarjoamien mahdollisuuksien avulla. Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa toimii lapsipoliittikka ja lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n periaatteet.

Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältöä voidaan luokitella, jotta sen sisältö saadaan näkymään paremmin. Sisältö voidaan jakaa kolmen kovan P:n periaatteen mukaisesti, joita ovat *protection*; lapsen tulee saada osakseen suojelua ja huolenpitoa, *provision*; lapsen tulee saada oma osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista ja *participation*, joka tarkoittaa että lapselle tulee ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti taata mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja tuoda näkemyksensä päätöksentekoon. (Kiili 2006, 17. Lurie 2003, 2. Taskinen 2006, 6.)

Tässä luvussa tarkastelen myös koko aineiston valossa, miten lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n periaatteet näkyvät aineistossa. Lapsen oikeuksien sopimuksen 4.artiklan mukaan, siinä turvatut oikeudet toteutetaan mahdollisimman täysimääräisesti kunkin jäsenvaltioiden taloudelliset mahdollisuudet huomioiden. Sopimuksen

mukaan, myös lapsen etu tulee olla ensisijainen kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa ja lasta tulee iän ja kehitystason mukaisesti kuulla häntä koskevissa asioissa. (Selvitys YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimusta koskevasta tiedotuksesta Suomessa 2004, 5.)

TAULUKKO 5. Lausumien määrä Romanian aineistossa

Romania	Protection	Provision	Participation
n = 29	6	19	4
100 %	20.7 %	65.5 %	13.8 %

Romanian aineiston lausumista (n=29) enemmistö 65.5 prosenttia (n=19) koskee romanilapsen oikeutta saada osallisuutensa yhteiskunnan voimavaroista *provision*. Seuraavaksi eniten 20.7 prosenttia koskee *protection*-luokkaa, oikeutta suojeluun ja huolenpitoon (N=6). Vähiten lausumia kuuluu luokkaan *participation*, jossa lausumia on 13.8 prosenttia aineistosta (n=4).

TAULUKKO 6. Lausumien määrä Unkarin aineistossa

Unkari	Protection	Provision	Participation
n = 21	7	13	1
100 %	33.3 %	61.9 %	4.8 %

Unkarin aineiston lausumista (n=21) enemmistö 61.9 prosenttia (n=13) koskee romanilapsen oikeutta saada osallisuutensa yhteiskunnan voimavaroista *provision*. Seuraavaksi eniten 33.3 prosenttia koskee *protection*-luokkaa, oikeutta suojeluun ja huolenpitoon (N=7). Vähiten lausumia kuuluu luokkaan *participation*, jossa lausumia on 4.8 prosenttia aineistosta (n=1). Molempien maiden tulokset ovat saman suuntaisia, lausumista enemmistö koskee *provision*-luokkaa, romanilapsen oikeutta saada osallisuutensa yhteiskunnan voimavaroista ja toiseksi eniten *protection*-luokkaa.

6.2 Protection – oikeus suojeluun ja huolenpitoon

Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on oikeus saada osakseen suojelua ja huolenpitoa *protection* (Kiili 2006, 17. Lurie 2003, 2. Taskinen 2006, 6). Taulukko 7 havainnollistaa, kuinka nämä oikeudet ovat toteutuneet Romaniassa ja Unkarissa lapsen oikeuksien komitean mukaan.

TAULUKKO 7. Protection Romaniassa ja Unkarissa Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan

	ROMANIA	UNKARI	YHTEISET
Viranomais-toiminta Art.4	Eri instituutiot tehneet työtä syrjinnän poistamiseksi mm. ”The National Agency for the Roma”.	Positiivisia muutoksia toteutettu mm. laaja-alaiset romanilapsien inklusio-ohjelmat.	Toimenpiteitä romanien syrjinnän poistamiseksi on tehty.
	Romanien syrjintää koskevat suositukset ei ole pantu käytäntöön.	Huolenaiheet ja suositukset on riittämättömästi laitetta toimeen. Puutteita esiintynyt erityisesti romaneihin kohdistuvan syrjinnän poistamisessa.	Toimenpiteet on kuitenkin todettu riittämättömäksi tai osa suosituksista jätetty huomioida.
	Koulut ja muut instituutiot eivät huomioi romanilasten kulttuurisia ja muita tarpeita.	Valtio on tehnyt yhteistyötä romanityhteisön kanssa, tavoitteena antaa neuvontaa romaneille lapsen kehityksestä ja kasvatuksesta. CRC suosittaa, yhteistyön jatkamista.	
		Lapsen edun yleiset periaatteet johdonmukaisesti perustuvat lakiin, mutta periaatteita ei ole aina kunnioitettu käytännössä, erityisesti romanilapsia koskevassa päätöksenteossa.	
	Suositus: Poliittisissa toimenpiteissä huomioitava lasten oikeuksien sopimuksen mukaiset oikeudet ja niitä tulee soveltaa vailla syrjintää romaneihin tavoitteena suojella vähemmistöön kuuluvien lasten oikeuksia.	Suositus: Poliittisia toimenpiteitä pysyvien kieli- ja kulttuuri- sekä opetuksen palveluiden kehittämiseksi romanilapsille ja heidän perheilleen.	CRC suosittaa poliittisia toimenpiteitä, joissa huomioidaan lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet romanivähemmistön lasten oikeuksien suojelemiseksi.
	Suositus: Kansallinen strategia ja ”A world fit for children”-ohjelma, jossa huomioidaan mm. romanilapset.		
Erityinen suojelu ja tuki Art. 20	Romanilapsilla on yliedustavuus lastensuojelussa (care system), jota ei voida perustella kulttuuriohjelmilla, perheiden tukitoimilla tai integroitumista tukevin toimenpiteinä.	Sijaishuoltoon sijoitettujen lasten määrä on huolestuttava ja sijoituksen syyt ovat usein taloudelliset, moni pitkäaikaissijoitettuna, mukaan lukien pieniä ja vammaisia lapsia. Puolet on sijaisperheen sijaan laitoshuollossa. Erityinen huoli romanilasten suuri edustavuus sijaishuollossa.	Romanilapsilla merkittävä edustavuus sijaishuollossa ja sijoituksen syyt ovat kyseenalaisia.
		Sijoitettujen romanilasten määrä on huolestuttavan suuri, kun monelle adoptio olisi ollut edunmukaisempi vaihtoehto sijoituksen sijaan.	
Rikosprosessi		Raporttien mukaan vähemmistön	

Art. 37,39&40		edustajia on pidätetty mielivaltaisesti ja kohdeltu huonosti. Erityinen huoli koskee romanilasten yliedustavuutta nuorisovankiloissa.	
		Valtio ei ole soveltanut täysin lapsen oikeuksien sopimusta, erityisesti sen artikloja 37, 40 ja 39 ja YK:n nuoriso-oikeutta koskevia normeja. Syrjinnän kiellon periaatteiden täytäntöön panossa on puutteita, erityisesti koskien romaneja.	

Oikeus saada osakseen suojelua ja huolenpitoa *protection* jakautuu TAULUKON 7 mukaan kolmeen (3) osa-alueeseen:

1. Viranomaistoiminta (Artikla 4)
2. Erityinen suojelu ja tuki (Artikla 20)
3. Rikosprosessi (Artikla 37, 39 ja 40)

Aineiston ensimmäinen teema on viranomaistoiminta, joka kuuluu lapsen oikeuksien sopimuksen 4. artiklan alaisuuteen. Artiklan mukaan valtion on toteutettava sopimuksen määräämät oikeudet. (Emt., 4.artikla.) Taulukosta voi havaita, että Romanian ja Unkarin viranomaistoimenpiteet ovat samansuuntaisia: Romanilasten syrjinnän poistamiseksi osoitetut toimenpiteet on havaittu riittämättömiksi tai osa Lapsen oikeuksien komitean suosituksista on laitettu puutteellisesti tai ei ollenkaan käytäntöön. Molempien jäsenmaiden kohdalla Lapsen oikeuksien komitea suosittaa poliittisia toimenpiteitä, joissa huomioidaan lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet romanivähemmistön lasten oikeuksien suojelemiseksi.

Erityinen suojelu ja tuki kuuluu lapsen oikeuksien sopimuksen 20. artiklan sisältöön. Sen mukaan lapsella, joka ei voi elää perheensä kanssa, on oikeus saada valtiolta erityistä suojelua ja tukea, tämä koskee lastensuojelu- ja adoptiolapsia. (Emt., 20. artikla.)

Tulosten mukaan romanilapset ovat komitean mukaan molemmissa jäsenmaissa yliedustettuina lastensuojelussa. Romanian kohdalla yliedustavuutta eivät selitä kulttuuriohjelmia, perheiden tukitoimet tai integroitumista tukevat toimenpiteet. Erityisesti Unkarin kohdalla nousevat esille sijoitukseen liittyvät kysymykset. Lapsen oikeuksien komitean mukaan romanilapsia on sijoitettu lainvastaisesti taloudellisista syistä ja lapsista puolet on sijoitettu laitoshuoltoon. Komitea ottaa myös kantaa sijoitettujen ro-

manilasten määrään ja arvioi että monelle romanilapselle sijoituksen sijaan adoptio olisi ollut parempi vaihtoehto.

Romanien etujärjestö ERRC:n mukaan yksi selitys romanilasten yliedustavuuteen lastensuojelussa, voi olla lastensuojelun sosiaalityön johtamisessa raportoidut puutteet. Esimerkiksi sosiaalityöntekijöillä ei ole selviä ohjeita ja kuvauksia siitä, mitkä olosuhteet ovat vaaraksi lapsen terveelle kasvulle ja kehitykselle. Tämä aiheuttaa sen, että työntekijät tekevät subjektiivisia tulkintoja ja vääriä päätöksiä lastensuojelutoimenpiteistä, millä on kielteinen vaikutus romanilasten ja perheiden elämään. (ERRC 2011, 8.)

Seuraava teema koskee alaikäisen rikosprosessia ja se sisältää Lapsen oikeuksien sopimuksen 37, 39 ja 40. artiklat. Sopimuksen 37. artiklan mukaan lasta ei saa kiduttaa eikä tuomita kuolemaan, lasta ei saa myöskään rangaista julmalla tai halventavalla tavalla. Alaikäisen vangitsemista on käytettävä vasta viimeisenä keinona. Sopimuksen 39. artiklan mukaan väärinkäytösten uhriksi joutunutta lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on tuettava. Sopimuksen 40. Artiklan mukaan lakia rikkonutta tai siitä epäiltynä olevaa lasta on kohdeltava hänen ihmisarvoaan kunnioittaen ja hänen ikänsä huomioon ottaen. (Emt., 37, 39 & 40. artikla.)

Unkarin kohdalla nousevat esille nuoriso-oikeudelliset kysymykset, jossa romanilapsilla on yliedustavuus nuorisovankiloissa. Komitean mukaan jäsenmaa ei ole noudattanut täysin lapsen oikeuksien sopimuksen rikosprosessia koskevia 37, 39 ja 40. Artikloja sekä YK:n nuoriso-oikeutta koskevia normeja. Tämä koskee yleisesti syrjinnänkiellon periaatteita prosessissa. Romaniassa rikosprosessia koskevia asioita ei tuoda lainkaan esille.

Taulukosta 7 *protection* voi havaita kaksi Romaniaa ja Unkaria yhdistävää tekijää romanilapsen oikeudesta saada suojelua osakseen; samansuuntaiset toimenpiteet romanilasten syrjinnän poistamiseksi ja romanilasten merkittävä edustavuus sijaishuollossa. Romanilasten syrjinnän poistamiseksi osoitetut toimenpiteet on havaittu riittämättömiksi tai osa Lapsen oikeuksien komitean suosituksista on laitettu täytäntöön puutteellisesti tai ei ollenkaan. Molempien jäsenmaiden kohdalla Lapsen oikeuksien komitea suosittaa poliittisia toimenpiteitä, joissa huomioidaan lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet romanivähemmistön lasten oikeuksien suojelemiseksi.

6.3 Provision – oikeus saada osansa yhteiskunnan voimavaroista

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3P:n toisena periaatteena on *provision*, jonka mukaan lapsen tulee saada oma osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista. Taulukko 6 osoittaa miten 3P:n periaatteiden *provision* toteutuu lapsen oikeuksien mukaan. (Kiili 2006, 17. Lurie 2003, 2. Taskinen 2006, 6).

Taulukon 8 laajuus kertoo, että Lapsen oikeuksien komitean romanilasten oikeuksien toteutumista koskevat toteamat ja huomautukset koskevat suuremmalta osin lapsen oikeutta saada oma osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista, joita ovat muun muassa oikeus olla joutumatta syrjityksi, oikeus elämään, nimeen ja kansalaisuuteen, oikeus terveydenhuoltoon, elintason, sosiaaliturvaan ja koulutukseen.

TAULUKKO 8. Provision Romaniassa ja Unkarissa Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan

	ROMANIA	UNKARI	YHTEISET
Syrjinnän kielto Art. 2	Romaneihin kohdistuvaa syrjintää esiintyy yhä, mikä osaltaan pitää yllä syrjäytymistä ja stigmatisoitumista.	Valtio on käynnistänyt toimenpiteitä lasten sosiaalisen integraation toteutumiseksi ja taistelussa romanilasten marginalisoidumista ja stigmatisoitumista vastaan.	
	Hylätyt ja hyvin pienet lapset, jotka eivät ole kyenneet kertomaan henkilöllisyyttään, on usein tunnistettu romaneiksi, seurauksena rotuerottelua ja muita syrjiviä toimenpiteitä.	Romanilapset eivät ole kyenneet nauttimaan täysimääräisesti sopimuksen mukaisista lasta suojelevista oikeuksista.	Romanilapsiin kohdistuu syrjintää eivät he kykene nauttimaan täysimääräisesti sopimuksen mukaisista lasta suojelevista oikeuksista.
Oikeus elämään, nimeen ja kansalaisuuteen Art. 6&7	Romaniperheiden keskuudessa esiintyy lapsi- ja vastasyntyneiden kuolemia, joiden syitä ei ole riittävästi selvitetty.		
	Rekisteröimättömien romanilasten määrä on korkea ja kasvanut. Valtion tulee selvittää syitä ja toimenpiteitä rekisteröimättömien lasten auttamiseksi. Kun lapsi on syntynyt kotona tai vanhemmilla ei ole ollut syntymätodistuksia, syntymän menettelyprosessi on kohtuuttoman pitkä.		
Terveys ja terveydenhoito Art. 24	Perheiden terveyspalvelut jatkautuvat epätasa-arvoisesti maassa ja kohdistuvat erityisesti romanien asuttamille alueille, joka osaltaan lisää huonosuutta.	Kaikkialla maassa esiintyy terveydenhoitoon pääsyssä epätasa-arvoisuutta ja erityisesti romanilasten keskuudessa.	Epätasa-arvoisuutta päästä terveydenhuoltoon erityisesti romanien asuttamilla alueilla.
	Romaniperheiden keskuudessa esiintyy aliravitsemusta ja heikkoa terveyspalvelujen käyttöä ja		

	joiden syitä ei ole riittävästi selvitetty.		
Elintaso ja sosiaaliturva Art. 26&27	Romaniväestön köyhyys on vähentynyt 2003-2006. Silti romanien köyhyysriski on neljää kertaa koko väestöä suurempi.	Köyhien perheiden esiintyvyys suurta, joista romaniperheitä ylivoimainen enemmistö. Romanien korkea työttömyys, huonot asumisolosuhteet ja koulutusvaje lisäävät taloudellisia ongelmia ja syrjäytymistä.	Köyhyys merkittävä tekijä, romanien köyhyys moninkertainen valtaväestöön nähden.
	Romanilapsilta ja heidän perheiltään puuttuu pysyvät ja monipuoliset sosiaalipalvelut, jotka pystyisivät vastaamaan heidän monitahoisiin ongelmiinsa. CRC suositus kehittää ko. palvelut.	Romanilapset eivät ole kyenneet nauttimaan sopimuksen mukaisista lasta suojelevista oikeuksista, erityisesti puutteita on mm. oikeudesta asianmukaiseen elintasoon. CRC kehottaa uudistuksiin ja perheen sosiaaliturvamuutoksiin..	CRC kehottaa kehittämään sosiaaliturvaa, jolla parannetaan romanilasten Art. 26&27 mukaisia oikeuksia.
	Romaniperheitä on pakotettu häättöön omasta kodistaan, mutta heille ei ole tarjottu asianmukaista korvausta tai vaihtoehtoja kotia.		
	Romaniperheiden keskuudessa esiintyy köyhyyttä, jonka syitä ei ole riittävästi selvitetty.		
Koulutus Art. 28&29	Romanilasten kouluun ilmoittautuminen on vähentynyt ja koulupudokkaiden määrä kasvanut merkittävästi.	Moni romanilapsi jättää koulun kesken, poissaoloja ei valvota ja ehkäistä riittävästi. Hallituksen perustamat ohjelmat romanilasten koulunkäynnin kehittämiseksi ei ole auttaneet tilannetta.	Romanilasten koulun keskeyttämisen määrä on merkittävä.
	Romanilasten kouluun ilmoittautuminen ja läsnäolot ovat valtaväestöä huomattavasti heikompia, vaikka kouluun on suunnattu henkilöstöresursseja tilanteen parantamiseksi. Romanilapsia on myös ilmoitettu erityisopetukseen taloudellisista syistä.	Romanilapset eivät ole kyenneet nauttimaan sopimuksen mukaisista lasta suojelevista oikeuksista, puutteita on mm. pääsystä koulutukseen.	Romanilasten kouluun ilmoittautuminen on valtaväestöä heikompaa.
	Romaniperheiden keskuudessa esiintyy matalaa koulutustasoa, jonka syitä ei ole riittävästi selvitetty.	Romanilasten ongelmat haittaavat vakavasti heidän oikeuksien kokonaisvaltaista nauttimista. Erityisen huolestuttavaa on romanilasten koulutuksesta putoaminen, mikä vaikuttaa kielteisesti heidän myöhempään koulutukseen ja työllistymiseen.	
	Koko väestön päivähoito- esi-koulupalvelut ovat riittämättömiä ja romanien esikoulut ovat jääneet pääosin järjestöjen tuotamiksi. CRC suosittelee, että valtio kehittää niitä ja asettaa tavoitteeksi kouluikäisyyden ja leikki- ja urheilutoiminnan mahdollisuuksien lisäämisen.	Toimenpiteitä on osoitettu syrjivän koulutuksen vähentämiseksi, silti lukuisat romanilapset on perusteetta sijoitettu erityisopetukseen. Opetuksen laadussa on alueellisia eroja ja pääsyä esikouluun on rajoitettu mm. romaniväestön vallitsevilla alueilla.	Romanilasten osallistuminen esikouluun on rajoittunutta.
	Laki koulutuksesta - ”Law of education” mukaan romanilapsilla on oikeus käydä koulua äidinkielellään osittain tai täysimääräisenä.		

	Lakimuutoksista huolimatta, romanilapsilla on liian vähän mahdollisuuksia oman äidinkielen ja kulttuurin käyttöön koulussa.		
	Koulussa esiintyy yhä rotuerottelua.	Romanien koulueroittelua esiintyy yhä, joka jatkuessaan aiheuttaa eriarvoisuutta ja estää nauttimasta sopimuksen 28. ja 29. artiklan mukaisia oikeuksia.	Koulussa esiintyy yhä rotuerottelua.
	Suositus: Valtion tulee kehittää romaniyhteisöjen ja -perheiden kanssa romanikulttuuria ja – tapoja kunnioittavaa opetus-suunnitelmaa ja välineitä, jotka tukevat lapsen kasvua, romani-kieltä ja kulttuuria niin koulussa kuin muussa elämässä.	Suositus: Valtion tulee huolehtia kaikista välttämättömistä toimenpiteistä ja varmistaa, että koulutusta koskevien artiklojen (art28&29) toimenpiteet tulee täytäntöön.	Molemmissa maissa vakavia puutteita 28&29 artiklojen toteutumisessa. CRC suosittaa toimenpiteitä romanivähemmistön lapsien koulunkäynnin tukemiseksi.
	Suositus: kehittää toimenpiteitä romaniyhteisön kanssa, jotka poistavat syrjintää ja kehittävät tasapuolisten kulttuurin, varhaiskasvatuksen ja opetuksen palveluja romanilapsille.	Unkari on tehnyt romaniyhteisöjen kanssa yhteistyötä lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa ja neuvonnassa. Suositus jatkaa alkanutta yhteistyötä. (Protection. Art 4)	Jäsenvaltioiden tulee tehdä yhteistyötä romaniyhteisöjen kanssa.

Osallisuus yhteiskunnan voimavaroista jakautuu TAULUKON 8 mukaan neljään (4) osa-alueeseen:

1. Syrjinnän kieltö (Artikla 2)
2. Terveys- ja terveydenhuolto (Artikla 24)
3. Elintaso ja sosiaaliturva (Artikla 26 ja 27)
4. Koulutus artikla (Artiklat 28 ja 29)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artikla koskee syrjinnän kieltoa, jonka mukaan ketään ei saa syrjiä. Artiklan mukaan lasta ei saa syrjiä lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuen. Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia. (Emt., 2. artikla.)

Taulukosta 8 voi havaita, että molemmissa jäsenmaissa romanilapsiin kohdistuu yhä syrjintää, joka estää heitä nauttimasta täysimääräisesti lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisista lasta suojelevista oikeuksista. Romanian kohdalla komitea toteaa, että romaneihin kohdistuvaa syrjintää esiintyy yhä, joka yhä esiintyessä ylläpitämää stigmatisoivia ja syrjäyttäviä käytäntöjä yllä. Lapsen oikeuksien komitea on rohkaissut toi-

menpiteisiin romanilasten integraation toteuttamiseksi, tästä huolimatta romanilapset eivät ole kyenneet nauttimaan täysimääräisesti oikeuksistaan.

Seuraava teema koskee Lapsen oikeuksien sopimuksen 6. ja 7. artiklaa, jonka mukaan lapsella on oikeus elämään, nimeen ja kansalaisuuteen. Sopimuksen 6. artiklan mukaan jokaisella lapsella on oikeus elämään ja 7. artiklan mukaan jokainen lapsi on rekisteröitävä heti syntymän jälkeen. (Emt., 6. ja 7. artikla.) Tätä aihetta käsitellään ainoastaan yhdessä kohdassa Romanian raportissa ja Unkarissa ei lainkaan. Lapsen oikeuksien komitea toteaa, että romaniperheiden keskuudessa esiintyy lapsi- ja vastasyntyneiden kuolemia, joiden syitä ei ole tiedossa. Myös rekisteröimättömien lasten määrä on korkea ja yhä kasvanut. Kun lapsi on syntynyt kotona tai vanhemmilla ei ole syntymätodistusta, lapsen rekisteröimisprosessi on kohtuuttoman pitkä. Komitea kehottaa Romanian valtiota selvittämään syitä ja toimenpiteitä rekisteröimättömien lasten auttamiseksi.

Terveyttä ja terveydenhoitoa koskeva teema koskee sopimuksen 24. artiklaa. Sen mukaan lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä ja saada tarvittaessa hoitoa (Emt., 24. artikla). Romaniassa ja Unkarissa esiintyy epätasa-arvoisuutta terveydenhoitoon pääsemisessä ja puutteita esiintyy erityisesti romanien asuttamilla asuinalueilla. Lapsen oikeuksien komitea toteaa lisäksi, että Romaniassa esiintyy romanilasten aliravitsemusta ja heikkoa terveyspalveluiden käyttöä. Syitä tilanteeseen ei ole, sillä jäsenmaa ei ole riittävästi selvittänyt syitä. Heikot terveyspalvelut lisäävät osaltaan romanilasten huono-osaisuutta.

Romaniperheiden elintason ja sosiaaliturvan teemat sisältyvät sopimuksen 26. ja 27. artiklaan. Sopimuksen 26. artiklan mukaan lapsella on oikeus sosiaaliturvaan ja jäsenvaltio ryhtyy toimenpiteisiin tämän oikeuden turvaamiseksi lainsäädäntönsä mukaisesti. Sopimuksen 27. artikla sen sijaan käsittelee lapsen oikeutta riittävään elintason ja lapsen vanhemmilla on ensisijainen velvollisuus turvata tämä lapsen oikeus. Sopimusvaltiolla on velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin ja tukea vanhempia ja antaa tarvittaessa aineellista apua kiinnittäen huomioita erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen. (Emt., 26 ja 27 artikla.)

Romaniperheissä köyhyys on merkittävä tekijä ja se on monenkertainen normaaliväestöön verrattuna molemmissa jäsenmaissa. Romanien köyhyys väheni Romanissa

vuosina 2003-2006 ja tästä huolimatta romanien köyhyysriski on nelinkertainen koko väestöön nähden. Lapsen oikeuksien komitean mukaan romanilapsilla on puutteita heidän oikeudesta asianmukaiseen elintasoon molemmissa jäsenmaissa. Romaniassa tarvitaan romanilapsille ja heidän perheilleen sosiaalipalveluita, jotka auttaisivat ratkaisemaan vähemmistön perheiden monitahoisia ongelmia. Romaniassa on todettu myös tapauksia, joissa romaniperhe on häädetty kodistaan, vailla asianmukaista korvausta tai kotia. Romanian romaniperheiden köyhyyden syitä ei ole myöskään riittävästi selvitetty. Komitea kehottaa myös Unkaria sosiaaliturvaa koskeviin muutoksiin romanilasten oikeuksien turvaamiseksi.

Koulutukseen liittyvät kysymykset nousevat keskeiseksi teemaksi tuloksissa. Koulutukseen kuuluvat sopimuksen 28. artikla, jonka mukaan lapsella on oikeus maksuttomaan koulunkäyntiin. Sen lisäksi 29. artikla koskee koulunkäyntiä ja sen mukaan koulutuksen tulee kehittää lapsen kykyjä, ihmisoikeuksien, lapsen vanhempien sekä oman ja muiden kulttuurien kunnioittamista sekä suvaitsevaisuutta. (Emt., 28 ja 29. artikla.)

Romanian kohdista yhdeksän (9) ja Unkarin kuusi (6) kohtaa koskee koulutusta. Molempia jäsenmaita yhdistää romanilasten koulunkäynnin ongelmat. Kouluun ilmoittautuminen on valtaväestöä huomattavasti heikompi ja koulupudokkaiden määrä on merkittävä. Komitean mukaan Unkarissa koulupoissaoloja ei valvota eikä ehkäistä riittävästi. Romaniassa koulupudokkaiden määrä on kasvanut merkittävästi romanilasten keskuudessa. Myöskään romanien matalan koulutustason syiden selvittämiseksi ei ole tehty riittävästi. Molemmissa jäsenmaissa romanilapsia on ilmoitettu erityisopetukseen perusteella, Romaniassa syyksi on ilmoitettu vanhempien taloudelliset ongelmat.

Molempien maiden esikouluun osallistumisessa on rajoitteita. Romaniassa julkinen sektori ei ole kyennyt tarjoamaan esikoulua romaneille, vaan se on jäänyt järjestöjen vastuulle ja Unkarissa esikouluun pääsyssä on rajoitteita romanien asuttamilla alueilla.

Molempien jäsenmaiden kouluissa esiintyy yhä rotuerottelua. Komitea toteaa, että sekä Romaniassa että Unkarissa esiintyy vakavia puutteita lapsen oikeuksien koulutusta koskevien 28. ja 29. artiklan toteutumisessa. Komitea suosittaa toimenpiteitä

romanilasten koulunkäynnin tukemiseksi. Romaniassa on säädetyt lain *Law of education* mukaan lapsilla on oikeus käydä osittain tai täysimääräisenä koulua omalla äidinkielellä. Lakimuutoksesta huolimatta mahdollisuudet oman äidinkielen käyttöön ja kulttuurin hyödyntämiseen ovat rajallisia kouluissa.

6.4 Participation – mahdollisuus osallistua päätöksentekoon

Lapsen oikeuksien sopimuksen viimeinen ja kolmas 3P:n periaate on *participation*. Se tarkoittaa, että lapselle tulee ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti taata mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja tuoda näkemyksensä päätöksentekoon. (Kiili 2006, 17. Lurie 2003, 2. Taskinen 2006, 6.)

Sopimuksen 4. artiklan mukainen teema - viranomaistoiminta esiintyy myös *protection*-luokassa, joka tarkoittaa, että valtion on toteutettava sopimuksen määräämät oikeudet. Tässä se viittaa tiedonkeruuta koskevaa sisältöön ja sen myötä lapsiasiaa koskevien asioiden suunnitteluun. Tiedostusvälineiden toimintaa kuvaavan 17. artiklan mukaan lapsella on oikeus saada tietoa tiedostusvälineiltä. Sen lisäksi lasta tulee suojella hänen hyvinvoinnin kannalta vahingolliselta aineistolta. (Emt., 4. ja 7. artikla.)

Komitea toteaa, että molemmissa jäsenmaissa esiintyy puutteita tilastoinnissa, josta aiheutuu haittaa syrjinnän vastaisten toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen. Romaniassa on säädetty laki, jonka mukaan romanilapsilla on oikeus asioida viranomaisissa ja vastaanottaa radio- ja tv-ohjelmia omalla äidinkielellään. Lainsäädännöstä huolimatta romanilapsilla on rajoittuneet mahdollisuudet asioida äidinkielellä tai saada tietoa mediasta heitä koskevista asioista. Lapsen oikeuksien komitea suosittaa koko väestölle ja viranomaisille kohdistettua kampanjaa ennakkoluulojen poistamiseksi.

Participation - lapsen mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja tuoda näkemyksensä päätöksentekoon jakautuu TAULUKON 9 mukaan kahteen osa-alueeseen, viranomaistoiminta (4. artikla) ja tiedostusvälineet (17. artikla).

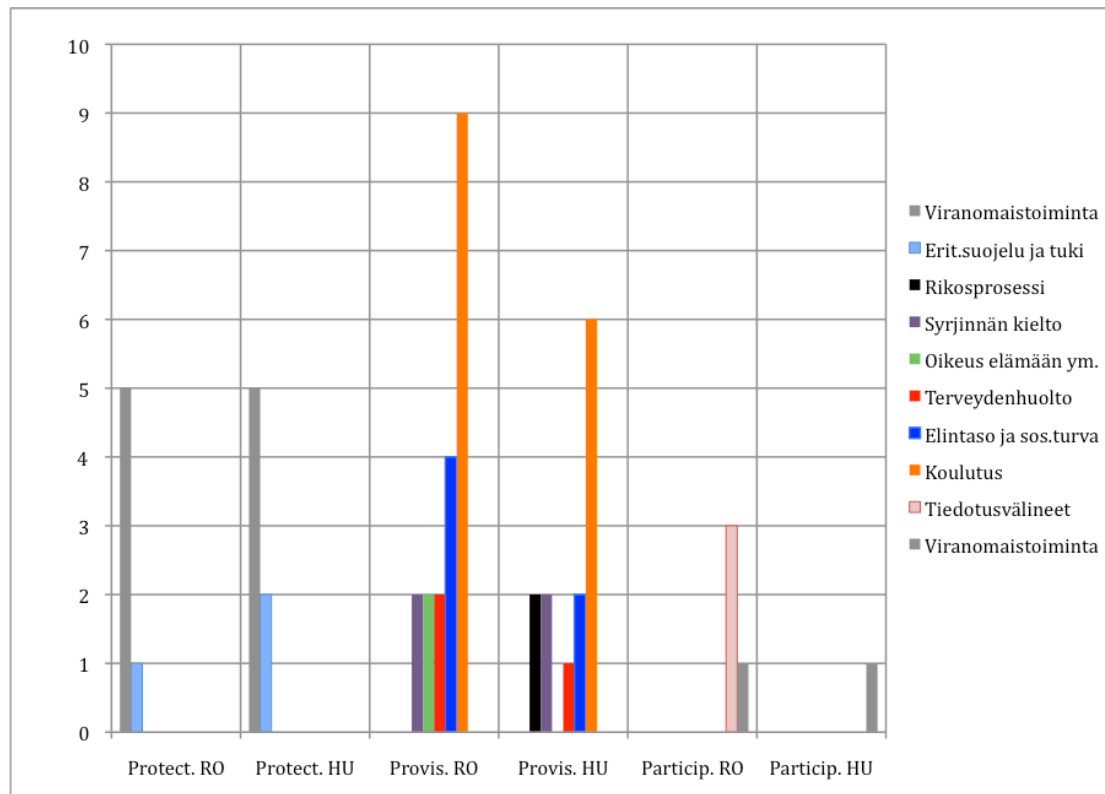
TAULUKKO 9. Participation Romaniassa ja Unkarissa Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan

	ROMANIA	UNKARI	YHTEISET
Viranomaistoiminta Art.4	Suositus: Kansallinen ohjelma, joka kerää ja analysoi tietoja mm. romanilapsista, tavoitteena saada realistinen kuva oikeuksien toteutumisesta.	Tietosuojalaki ”Data Protection Act” viivyyttää tilastointia. Ajankohtaisia tilastoja tarvitaan syrjinnän vastaisen toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen.	Tilastoinnissa esiintynyt puutteita. Syrjinnän vastainen taistelu tarvitsee tilastoja.
Tiedotusvälineet Art.17	Romaneilla on lain mukaan oikeus asioida tuomioistuimessa ja viranomaisissa sekä saada tv- ja radio-ohjelmia omalla äidinkielellä sekä saada rahoitusta opetuksen, kulttuurin ja nuorten projekteihin.		
	Toimenpiteistä huolimatta romanilapsilla on rajoittuneet mahdollisuudet saada tietoa mediasta heitä koskevista asioista ja käyttää äidinkieltä viranomaisissa asioidessaan tiettyjen paikallisviranomaisten sitä vastustaessa.		
	Suositus: Kampanjat mediassa romaneihin kohdistuvien ennakolluulojen ja asenteiden poistamiseksi, kohderyhmänä koko väestö, poliisi ja muut asiantuntijat.		

TAULUKKO 9 *participation* kertoo, miten romanilapsi on voinut osallistua yhteiskuntaan, itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja tuoda näkemyksensä päätöksentekoon (Kiili 2006, 17. Lurie 2003, 2. Taskinen 2006, 6). Komitean toteamat ja huolenaiheet koskevat vähäisissä määrin romanilasten osallisuutta yhteiskuntaan ja 3P:stä kaikkein vähäisissä määrin.

6.5 Yhteenveto tuloksista

Kuviossa 1 on esitetty tutkimuksen tulokset. Lapsen oikeuksien komitean viimeisissä *Concluding Observation* -raportit (Romania 2009 ja Unkari 2006) kertovat, että enemmistö komitean huolenaiheita, suosituksia tai toteamia on koskenut lapsen oikeutta saada oma osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista (*provision*). Aineistosta poimittujen lausumien määrä n= 50, josta Romania n=29 ja Unkari n=21.

KUVIO 1. Romanilasten oikeuksien toteutuminen

Tulokset kertovat, että romanilasten oikeuksien toteutuminen tai pikimiten rajoittuneisuus nauttia heille kuuluvien oikeuksia vastaa teoriaosuudessa esitettyjä romanilasten olosuhteita Itä-Euroopassa. Aineistosta nousee esille institutionaalisen syrjinnän tekijöitä ja pääsääntöisesti ne koskevat oikeutta saada oma osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista *provision*.

Tulosten mukaan Romaniassa ja Unkarissa romanilasten kouluun ilmoittautuminen on valtaväestöä vähäisempää ja koulun keskeyttämisen määrä on huolestuttava. Romanilasten oikeus osallistua esiopetukseen on rajallista ja siihen vaikuttaa molempien maiden puutteet päivähoitojärjestelmässä. Sen lisäksi molempien valtioiden koulussa on todettu esiintyvän yhä rotuerottelua.

Yksi Romaniaa koskeva kohta *romanilapsia on myös ilmoitettu erityisopetukseen taloudellisista syistä* kertoo romaniperheen valinnoista, jossa romanivanhemmat ovat valinneet erityiskoulun sen tarjoaman taloudellisen edun vuoksi. Myös tässä tapauksessa yhteiskunta on välillisesti tarjoamassa taloudellista hyötyä perheelle, jos se valitsee vaihtoehdon, joka ei ole lapsen edun mukainen. Perhe joutuu punnitsemaan ta-

loudellisuuden ja lapsen koulutuksen välillä. Näin ollen yhteiskunta itsessään omalla toiminnallaan edistää romanilapsen oikeuksien toteutumatta jättämistä. Esimerkiksi Romanian romanilasten koulunkäyntiä koskevat tulokset ovat erittäin huolestuttavia. Romaniassa 80 prosenttia romanilapsista ei osallistu koulunkäyntiin, vaan perheen köyhyyden takia, he ovat velvollisia osallistumaan perheen elatukseen ja kodin töihin. Romanilapsen huono-osaisuus on monen tekijän summa. (Butler & Gheorghiu 2010, 238).

Komitean mukaan vakavia puutteita esiintyy lapsen oikeuksien sopimuksen koulutusta koskevien 28. ja 29 artiklojen toteutumisessa. Komitea suosittaa Romanian ja Unkarille toimenpiteitä romanivähemmistön lapsien koulunkäynnin tukemiseksi ja valtioiden tulisi tehdä yhteistyötä romaniyhteisöjen kanssa koulunkäyntiin liittyvien mahdollisuuksien parantamiseksi.

Toiseksi merkittävin tekijä 3P:n periaatteesta molemmissa valtioissa on romanilapsen oikeus saada osakseen erityistä suojelua *protection*. Aineistosta Romania n=6 (20.7%) ja Unkari n=7 (33.3%) koskee oikeutta erityiseen suojeluun. Molempien valtioiden kohdalla viranomaistoimenpiteet ovat keskeisiä tekijöitä ja koko aineiston toiseksi suurin löydös.

Viranomaistoiminnasta merkittäväksi tekijäksi muodostuu se, että toimenpiteitä on tehty molemmissa maissa romanien oikeuksien edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi, mutta toimenpiteet on todettu riittämättömäksi. Myös Lapsen oikeuksien komitea suosituksia on jätetty huomioimatta molemmissa valtioissa ja komitea suosittaa yhä poliittisia toimenpiteitä romanilasten oikeuksien suojelemiseksi, joissa huomioidaan lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteet.

Participation-luokan mukaan lapsella on mahdollisuus osallistua itseään koskevien asioiden suunnitteluun ja tuoda näkemyksensä päätöksentekoon, on kiinnitetty vähiten huomioita, Romania n=4 (13.8%) ja Unkari n=1 (4.8%). Molemmissa maissa yksi kohta koskee viranomaistoimintaa tiedotukseen ja päätöksentekoon liittyvissä asioissa. Romanian kolme kohtaa käsittelee tiedotusvälineiden roolia, kun Unkarissa ei tähän asiaan kiinnitetä huomioita. Romaniassa on säädetty laki, jonka mukaan romaaneilla on oikeus käyttää omaa äidinkieltään viranomaisissa ja saada mediasta tietoa

omalla äidinkielellään. Tämä ei ole kuitenkaan toteutunut lain edellyttämällä tavalla. Komitea suosittaa myös kampanjoita mediassa syrjinnän poistamiseksi ja painottaa tiedotusvälineiden roolia ennakkoluulojen poistamiseksi.

Kuviosta 1 voi havaita, että elintason ja sosiaaliturvaan, terveydenhuoltoon, syrjinnän kieltoon ja erityiseen suojeluun ja tukeen liittyvät lausumat ovat vähäisiä (n= 1-2), lukuun ottamatta Romanian elintason ja sosiaaliturvaa koskeva määrä (n=4). Elintason ja sosiaaliturvaan liittyvät tekijät ovat vakavia ihmisoikeusasioita ja haittaavat vakavasti romanilapsen hyvinvointia. Molemmissa valtiossa köyhyys on merkittävä ongelma romaniperheille ja se on moninkertainen muuhun väestöön nähden. Tämä estää romanilapsia nauttimasta heille kuuluvisa oikeuksia. Köyhyys on monen tekijän summa ja sosiaaliturvan nauttimista estää erityisesti henkilöllisyystodistuksen puute (Lisätietoa romaneista Euroopassa).

Romaniassa nostetaan myös esille tapaukset, jossa lapsen oikeuksia on rikottu pakottamalla romaniperheet häätöön omista kodeistaan, eikä heille ole tarjottu asianmukaista korvausta tai vaihtoehtoisia kotia. Komitea kehottaa molempia valtioita kehittämään sosiaaliturvaa ja parantamaan romanilasten mahdollisuuksia päästä osalliseksi sosiaaliturvaan ja riittävään elintason.

Romanilapsiin kohdistuu molemmissa valtioissa yhä syrjintää, joka estävät romanilapsia nauttimasta heille kuuluvia oikeuksia. Romanian syrjäytymistä ylläpitää stigmatisoituminen ja ennakkoluulot. Syrjivillä käytännöillä ja ennakkoluuloilla on pitkä historia Euroopassa, juuret ulottuvat aina 1800-1900-luvun teollistumisen aikakauden. Myös natsit kohdistivat vihamielisyyden romaneja kohtaan ja arviolta 500.000 romania joutui teloitettavaksi. (Peoples, Nations and Cultures 2005, 346.) Sosialismin hajottua vihamielisyys romaneja kohtaan on todettu lisääntyneen kansalaisten keskuudessa. Myös instituutioiden on todettu aktiivisesti ja passiivisesti harjoittaneen syrjiviä käytäntöjä vähemmistöryhmiä kohtaan. (Miles 1994, 15.) Monen sukupolven taakse ulottuvat romaneihin kohdistuvat ennakkoluulot ja romanien yhteiskunnasta syrjäytyminen vievät aikaa ja vaativat yhteiskunnallisia toimenpiteitä. Romanilapsilla on Lapsen oikeuksien sopimuksen 2. artiklan mukaisesti oikeus yhdenvertaisuuteen.

Terveydenhuolto ei jakaannu tasaisesti Romaniassa ja Unkarissa ja se kohdistuu yleisesti romanien asuttamille alueille. Romanilapset jäävät siksi vaille riittävää terveydenhuoltoa. Romaniassa nostetaan esille se, ettei valtio ole riittävästi selvittänyt lasten aliravitsemuuteen liittyviä tekijöitä ja heikkoa terveydenhoitopalvelujen käyttöä.

Eriytyiseen suojeluun ja tukeen eli lastensuojeluun liittyvät kysymykset nousevat esille huolena romanilasten korkeaa edustavuutta sijaishuollossa. Komitea on myös ollut huolissaan sijoituksen syistä, jotka eivät aina täytä Lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteita. Unkarissa romanilapsia on sijoitettu taloudellisista syistä ja vammaisuuteen vedoten. Komitean mielestä Unkarin lastensuojeluviranomaiset olisivat voineet päätyä romanilapsen adoptioon sijoituksen sijaan.

Provision-luokassa oikeus elämään, nimeen ja kansalaisuuteen ei esiinny Unkarin aineistossa ja vuorostaan rikosprosessia koskevat oikeudet eivät esiinny Romanian prosessissa. Elämään, nimeen ja kansalaisuuteen liittyvät tekijät korostuvat Romanian kohdalla, jossa Romaniaa koskevaa sekä suomenkielistä että englanninkielistä aineistoa oli hyvin saatavilla. Tämä ei ole kuitenkaan ainoastaan Romanian ongelma, vaan myös muissa Itä-Euroopan maissa romanilapset ovat vailla henkilöisyydestä. (Lisätietoa romaneista Euroopassa).

Päätelen, että Unkarin romanilasten rikosprosessia koskevat huolenaiheita esiintyy myös Romaniassa, vaikka niitä ei ole esitettykään raportissa. Tätä tukee se, että Romaniassa romanit ovat todettu olevan edelleen laajamittaisen ja avoimen syrjinnän kohteena muun muassa taholta ja yleisesti esiintyy syytöksiä poliisiväkivallasta etenkin pidätysten yhteydessä. (Maatiedosto Romania 2013.) Päätelen, että jonkun tekijän tai osa-alueen puuttuminen ei tarkoita, että romanilapsen oikeudet toteutuisi täysimääräisesti vaan kysymys on mielestäni siitä, mitä tekijöitä nousee esille kussakin valtiossa raportin tekoaikana.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena ja tavoitteena oli tuottaa tietoa romanilapsen oikeuksien toteutumisesta Romaniassa ja Unkarissa ja sen avulla haluttiin selvittää millaisena romanilasten tilanne näkyy YK:n lapsen oikeuksien komitean näkökulmasta. Sen lisäksi tavoitteena oli selvittää ilmeneekö eroja lasten asemassa sukupuolten välillä. Tutkimuksessa haluttiin vertailla molempia maita, jotta voidaan nähdä onko kyse yksittäisen valtion kulttuurisesta tavasta toimia tietyllä tavalla romanikulttuuria edustavien lasten kanssa vai onko kyse syvemmälle juurtuneista yli valtiorajat ylittävistä toimintatavoista.

Tutkimuksen aineistona on Romanian ja Unkarin YK:n Lapsen oikeuksien komitean julkaisemat *Concluding Observation* -raportit, jotka sisältävät komitean antaman lopulausannon sopimusvaltion toimittamasta lapsen oikeuksien toteutumista koskevasta määräaikaisraportista (Lapsen oikeuksien sopimus 1989, 44. ja 45. artikla). Aineisto oli sähköinen ja ladattu YK:n pakolaisjärjestö UNCHR:n internetsivuilta. Ensimmäiseksi suomensin aineiston.

Seuraavaksi päädyin rajamaan aineistoa Eskolan ja Suorannan (2001) sanoihin nojaten. Aineiston tehtävänä on toimia tutkijan apuna rakennettaessa käsitteellistä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksen tarkoituksena on koota rajattu laadullinen aineisto ja pyrkiä rakentamaan siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia, aineistoa on riittävästi kun uudet tapaukset eivät tuota mitään uutta tietoa tutkimusongelman kannalta. (Emt., 62.)

Totesin, että aineisto ei vastannut kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Aineistossa oli ristiriita. Romanian ja Unkarin vanhimmat raportit olivat hyvin suppeita, eikä niiden perusteella voinut tehdä päätelmiä romanilasten oikeuksien toteutumisesta kronologisesti. Päädyin rajaamaan aineiston molempien tutkimusmaiden viimeisiin *Concluding Observation* -raporteihin. Samalla totesin, että 1990-luvulla romaneista käytettiin käsitettä mustalainen gypsy, kun 2000-luvulla romaneja kuvaava käsite oli vakiintunut romaniksi *roma*.

Aineistona käytetyn Romanian 3. ja 4 kauden raportin vuodelta 2009 laajuus oli 27 sivua, joista romanilapsia koskevia asioita esiintyi 18,75% raportissa. Unkarin aineisto koostui toisesta raportista vuodelta 2006, jossa romanilapsia koskevaa asiaa esiintyy 25% raportissa. Tarkastin aineistoin toistamiseen *Collins Dictionary*, Itä-Suomen kirjaston MOT-käännösohjelman ja Suomen määräaikaisraportin vuodelta 2011 suomenkielen avulla.

Seuraavaksi luokittelin aineiston 3P:n teorian *protection, provision, participation* ja lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti, tavoitteena järjestää ja jäsentää aineistoa sekä kasvattaa aineiston informaatioarvoa. Luokittelussa oli mielenkiintoista, että 3P:n teoria ei sisällä kaikkia lapsen oikeuksien sopimuksen artikloja ja erityisesti tutkimusaihetta koskeva artikla 30 vähemmistöjen ja alkuperäisryhmien lapset, ei kuulu mihinkään 3P:n luokista. Vähemmistöryhmään kuulumisen ei sinänsä määrit lapsen tele oikeutta suojeluun, voimavaroihin tai osallisuuteen vaan oikeus syntyy 2. artiklan mukaisista yhdenvertaisuusperiaatteista.

Molempien maiden tulokset kertovat siitä, että romanilasten oikeuksien toteutumises- sa on puutteita Romaniassa ja Unkarissa. Lapsen oikeuksien komitean lausumat kos- kevat molemmissa maissa suurimmalta osin lapset oikeutta saada osallisuutensa yh- teiskunnan voimavaroista *provision*, jossa korostuu erityisesti koulutukseen liittyvät kysymykset. Tulosten mukaan romanilasten koulutukseen ilmoittaminen on vähäistä ja koulun keskeyttämisen määrät ovat huolestuttavia. Pääsy esiopetukseen on rajoittu- nutta ja molempien maiden kouluissa esiintyy yhä rotuerottelua. Romaniassa ja Unka- rissa esiintyy vakavia puutteita romanilasten koulunkäynnin turvaamiseksi.

Lapsen oikeuksien komitea kiinnittää huomioita koulutuksen lisäksi muihin sopimuk- sen mukaisiin tekijöihin, mutta niitä esiintyy vähemmässä määrin kuin koulutukseen liittyviä tekijöitä. Romanilapsilla on havaittu puutteita päästä terveydenhuoltoon, per- heiltä puuttuu riittävät sosiaalipalvelut ja heidän oikeus päästä osalliseksi sosiaalitur- vaan on rajoittunut. Köyhyys muodostaa merkittävän tekijän romanilasten elämässä.

Toiseksi suurin lausumien määrä kohdistuu 3P:n luokkaan *protection*, jonka mukaan lapsella on oikeus saada osakseen suojelua ja huolenpitoa. Tulosten mukaan molem- missa maiden viranomaistoiminta on todettu riittämättömäksi romanilasten oikeuksien

toteutumiseksi ja osa Lapsen oikeuksien komitean edellisen raportin suosituksista on todettu jätetyn huomioimatta. Komitea kiinnittää molemmissa maissa lastensuojeluun liittyviä tekijöitä, jonka mukaan romanilapset ovat ylliedustettuina lastensuojelussa. Aineistossa lastensuojelukysymykset ovat vähäisessä roolissa.

Kolmas 3P:n periaate mahdollisuus osallistua päätöksentekoon *participation*, on vähäisessä roolissa romanilasten oikeuksien toteutumisessa. Romaniassa asiaan kiinnitetään huomiota enemmän ja kyse on ensisijassa romanilasten oikeudesta asioida omalla äidinkielellä ja saada tietoa omalla äidinkielellään.

Tulos vastaa hypoteesiin siltä osin, että koulutukseen liittyvät kysymykset nousevat olennaisiksi tekijöiksi suurimpana tekijänä romanilasten oikeuksien toteutumisessa. Viranomaistoiminnassa esiintyy puutteita, komitean aiempia huomautuksia ei ole huomioitu tai toiminta on todettu riittämättömäksi.

Aineisto ei vastaa tutkimuskysymykseen romanilasten sukupuoleen perustuvista eroista lapsen oikeuksien toteutumisessa. Toisin kun hypoteesi, jonka mukaan komitea on kiinnittänyt huomioita eroihin sukupuolten kesken, niitä ei tule lainkaan esiin. Päätellen, että raporttien julkaisuajankohdalla on merkitys niiden sisältöön. Aineisto on vuosilta 2006 ja 2009, joka osaltaan voi vaikuttaa siihen, että sukupuoleen liittyvät kysymykset eivät ole vielä ajankohtaisia. Romanityttöjen tilaan on alettu kiinnittämään huomioita erityisesti 2010-luvulla, joten on odotettavissa, että seuraavissa maa-raporteissa tullaan käsittelemään tyttöjen kaksoissyrjintää.

Molemmissa valtioissa, sekä Romaniassa ja Unkarissa on yhtäläisyyksiä, tosin molemmissa valtioissa esiintyy erityisiä tekijöitä, joihin tämä tutkimus ei vastaa. Lapsen oikeuksien komitean *Concluding observations* -raportti on objektiivinen, mutta jonkun lapsioikeuden osa-alueen heikko edustus tai puuttuminen ei tarkoita, että lapsen oikeudet toteutuisivat täysin sillä osa-alueella.

Tulokset noudattavat aiempien tutkimusten tuloksia, joiden mukaan romanilasten oikeuksien nauttimisessa on puutteita esimerkiksi Roth ja Moisa (2011) tai Butler ja Gheorghiu (2010). Myös lukuisat raportit ja Euroopan Unionin julkaisut kertovat romanilasten oikeuksien täytäntöönpanon puutteista esimerkkinä Euroopan Unionin

romaneja koskeva strategia 2008. Koulutukseen liittyvät kysymykset korostuvat romanilapsia koskevissa tutkimuksissa ja raporteissa.

Tutkimus kertoo, että Romaniassa ja Unkarissa on tehty toimenpiteitä romanilasten oikeuksien toteutumiseksi, mutta lainsäädännön ja sen soveltamisen käytäntöjen jalkautuminen käytännön tasolle on yhä kesken. Jäsenvaltiolla on tahtotila muuttaa olosuhteita, mutta vuosisatoja olleet syrjivät käytännöt vaativat aikaa. Aineistossa korostuvat lapsen oikeus saada osuutensa yhteiskunnan taloudellisista voimavaroista tai paremminkin *provision*-oikeuksien nauttimisen puute, mukaan lukien tuloksissa korostuneet koulutukseen liittyvät kysymykset.

Romanilapsilla on myös rajoittuneet mahdollisuudet päästä terveydenhuoltoon, joka yhdessä koulutukseen pääsyn kanssa on avain romanilapsen hyvinvoinnin kehittämiseen. Sekä käytännön asiantuntijat kuin tutkijat uskovat, että näiden kahden parantamisella on suuri vaikutus romanilasten tulevaisuuteen.

Näiden lisäksi lapsella on oikeus yhdenvertaisuuteen etnisestä taustasta huolimatta (Butler & Gheorghiu 2010, 238). Yhdenvertaisuuden periaate (2.artikla syrjimättömyys) esiintyy *provision*-luokassa. Myös romanilapsella on oikeus olla yhteiskunnan yhdenvertainen jäsen ja oikeus nauttia lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisista oikeuksista. Yhteiskunnalla ja sen viranomaisten tulee toteuttaa lapsen oikeuksien täytäntöönpano täysimääräisenä ja tulosten perusteella (4. artikla viranomaistoiminta) Romania ja Unkari eivät ole täysin pystyneet täyttämään tätä velvoitettaan.

Tuloksista voi havaita, että huolimatta Euroopan Unionin jäsenyydestä ja Romanian ja Unkarin lapsen oikeuksien sopimuksen ratifioimisesta ensimmäisten joukossa, lasten ihmisoikeuskysymyksissä on vielä paljon parannettavaa. Tuloksissa ilmenevät romanilapsiin kohdistuvat ihmisoikeusrikkomukset kertovat myös samaa mitä Haka-lehto-Wainio ja Nieminen (2013) toteavat: ihmisoikeuksien vakavasti ottamisen historia on lyhyt. Heidän mukaan myös lapsen oikeuksien kehitys on kiinteässä yhteydessä ihmisoikeuksien kehitykseen. (Emt., 13.) Entisten sosialististen maiden romanit ovat kokeneet ihmisoikeuksia rikkovia toimenpiteitä monen sukupolven ajan ja se on jatkunut sosialismin hajottua näihin päiviin. (Katukerjääminen ja viranomaisyhteistyö 2008, 19.) Tulokset kertovat samaa tarinaa.

Tutkimuksen tulos kertoo, että romanilasten mahdollisuudet koulutukseen ja työllistymiseen aikuisiässä ovat rajoittuneet valtaväestöön nähden. Romanilapset kohtaavat laajalti syrjintää ja ennakkoluuloja heille tärkeissä asioissa, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaana, koulussa ja sosiaaliturvan nauttimiseen liittyvissä prosesseissa. Valtaväestön ja viranomaisten ennakkoluulot syrjivät romanilapsia ja sen lisäksi yhteisön patriarkaalisella kulttuurilla on vaikutus lasten tulevaisuuteen. Kun romaniperhe kamppailee toimeentulon kanssa, lapset osallistuvat perheen elatukseen koulunkäynnin sijaan (Butler & Gheorghiu 2010, 238. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen - Romanit” 2009). Romanilapsen pääsy ulos sukupolvia kiusanneesta köyhyydestä, tarkoittaa romanilapsille osoitettua ja perheille osoitettua erityistä tukea sekä mahdollisuuksia nauttia heille kuuluvista oikeuksista.

Tutkimuksen tekemisessä koin haasteelliseksi lapsioikeutta koskevan kirjallisuuden vähäisyyden koskien niin kansainvälisesti romanilapsia kuin kansallisesti lapsioikeutta laajemmin. Myös Hakalehto-Wainio ja Nieminen (2013) ovat tunnistaneeet, että lapsen oikeuksien kehitys on ollut hidasta suomalaisessa oikeustieteessä, joka johtuu ihmisoikeuksien vakavasti ottamisen lyhyeen historiaan. (Emt., 13-15.)

Tulosten tulkinnassa olen joutunut käyttämään raportteja ja Euroopan Unionin julkaisuja etsiessäni tietoa romanilasten olosuhteista ja lapsen oikeuksien toteutumisesta. Mielestäni olen kuitenkin löytänyt keskeiset pääkohdat romanilasten oikeuksien toteutumisesta ja peilannut tuloksiani aiempiin tutkimustuloksiin. Tutkimukseni tuottaa lapsioikeuden näkökulmasta tietoa siitä missä olosuhteissa Romanian ja Unkarin romanilapset elävät. Se tuottaa myös tietoa Euroopan Unionin alueen lapsipoliittisesta lainsäädännöstä ja sen lisäksi kansainvälisten sopimusten ja kansallisen lainsäädännön suhteesta.

Tutkimusaiheen tulkintaan vaikuttavat omat havaintoni Itä-Euroopassa romanilasten tilanteesta. Eettistä näkökulmaa edustaa työurani lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja ymmärrys siitä, että lapsen oikeuksien sopimus ja ihmisoikeussopimusten tulkinta on varsin nuorta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa ja erityisesti Romaniassa sekä Unkarissa, jotka rakentavat vielä yhteiskuntaansa sosialismin hajoamisen jälkeen.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen raporttien käyttö aineistona on kielen vuoksi haasteellista. Suomentaminen osoittautui työlääksi ja sen tavoitteena oli tehdä käännöksestä ymmärrettävää sekä todenperäisyyttä vastaavaa. Kääntäminen tapahtui tästä syystä monessa eri vaiheessa. Mielestäni onnistuin kääntämisessä ja suomenkielinen aineisto vastaa englanninkielistä alkuperäistä aineistoa totuudenmukaisesti.

Tutkimuksen aineisto on objektiivista, jonka on tuottanut YK:n lapsen oikeuksien komitea. Kuitenkin, YK:n Lapsen oikeuksien komitealla on mahdollisuus kiinnittää erityistä huomioita tiettyihin osa-alueisiin, mikä näkyy esimerkiksi koulutukseen liittyvien asioiden korostumisena. Ne tosiasiat, jotka raportissa ilmenevät ovat todenperäisiä, mutta eivät poissulje sitä tosiasiaa, että raportin sisältö kertoisi koko totuuden romanilasten olosuhteista Romaniassa ja Unkarissa. Raporttien ulkopuolella on todennäköisesti paljon sellaista dataa, joka ilmenee tulevissa määräaikaisraporteissa tai muissa romanilapsia koskevissa tutkimuksissa.

Tutkimuksen aineisto on tuorein Lapsen oikeuksien komitean julkaisema Romaniasta ja Unkarista, mutta tutkimuksen tekoaikana niillä on jo ikää. Viimeisen 10 vuoden ajanjakson tekee erityiseksi se, että tuona aikana Euroopan sisäinen muuttoliike on ollut aktiivista ja Euroopan Unionin sekä neuvoston ihmisoikeus- ja lapsipolitiikka on kehittynyt vastamaan ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin. Näin ollen seuraavaksi julkaistut lapsen oikeuksien sopimuksen määräaikaisraportit tulevat todennäköisesti antamaan paremman kuvan siitä, miten Euroopan yhdentyminen on vaikuttanut romanilasten oikeuksiin. Tämä voisi olla myös tulevaisuuden tutkimusaihe.

Tutkimuskirjallisuutta ja aiempia tutkimuksia romanilapsen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta on niukasti ja tämä tutkimukseni on yhtenä lisänä tässä aihepiirissä. Tutkimukseni lienee ainoa laatuaan suomenkielellä. Tutkimustani voisi jatkaa tutkimalla esimerkiksi romanialaisten ja unkarilaisten sosiaalityöntekijöiden näkökulmia romanilasten oikeuksien toteutumisesta. Toisaalta aiheeseen liittyvää tutkimusta voisi laajentaa kansainväliselle tasolle ja tutkia sosiaalityön vertaileva tutkimuksen menetelmän avulla miten romanilasten oikeudet toteutuvat kansainvälisesti. Suomi voisi toimia yhtenä tutkimusmaana.

8 POHDINTA

Tutkimukseni koskee kansainvälistä lapsipolitiikkaa, sosiaalityötä ja lapsioikeutta. Aihe on ajankohtainen ja se laajentaa näkemystä lastensuojelusta sen lainsäädännön taustalla oleviin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Eurooppalaiseen lapsipolitiikkaan. Myös Alilan (2011) mukaan kansainvälisessä tarkastelussa lastensuojelun käsitteestä on alettu hiljalleen siirtymään kokonaisvaltaisempaan näkemykseen lapsen oikeuksista (Emt., 11). Tämä näkyy toimenpiteissä, joissa myös kansainvälistä yhteistyötä lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten velvoitteiden hoitamiseksi on tiivistetty. Esimerkiksi kansainvälinen Unicefin hanke globaalien lapsivaikutusten arviointia koskevan työkalujen kehittämiseksi. (Alila 2011, 70-71.)

Lapsen oikeuksien komitean lisäksi Euroopan neuvosto ja Euroopan Unionin toimielimet tukevat jäsenmaan lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Muun muassa Euroopan neuvosto on laatinut lapsen oikeuksiin liittyvää sääntelyä ja kannanottoja, mukaan lukien Euroopan neuvoston strategia lasten oikeuksista. Sen lisäksi Euroopan parlamentti huomioi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöt ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset romaneja koskevissa lausumissa. Nämä lapsipoliittiset toimenpiteet ohjaavat jäsenmaan kansallista lapsipolitiikkaa. (Hakalehto-Wainio 2013, 21. EurLex 2009.)

Muun muassa Winter (1999) on tutkinut lapsen oikeuksien sopimuksen soveltamista lastensuojelun sosiaalityössä Pohjois-Irlannissa. Sopimus määrittää raamit lapsen etu ymmärretään lastensuojelussa ja maan lainsäädännössä sosiaalityöntekijöiden tulee määrittää käytännöt, jolloin lapsi on kykenevä ilmaisemaan mielipiteensä. Sosiaalityön käytäntöihin ja lain soveltamiseen liittyy eettisiä haasteita. (Emt. 102-105.)

Hakalehto-Wainio (2013) toteaa lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa, että Lapsen oikeuksien komitea on huomauttanut myös Suomea, jonka pitäisi poistaa lapsen kuulemisen ehdottomat ikäraajat ja rajoitukset kansallisesta lainsäädännöstä. (Emt., 41). Suomi on saanut lisäksi komitean huomautuksen koskien erityisryhmiin kuuluvien lasten oikeuksia, joihin myös romanit lukeutuvat. Ongelmia on esiintynyt koulutuksen, terveyspalvelujen ja päivähoiton toteutumisessa, mutta alu-

eelliset erot näiden perusoikeuksien toteutumisessa ovat olleet suuria. (Nieminen 2013, 53.)

Edellä mainitut kansainväliset esimerkit todistavat kuinka haasteellinen lapsen oikeuksien sopimuksen täytäntöönpano on sen jäsenvaltiolle, myös valtioissa, joissa on pitkä ja kehittynyt lainsäädäntö ja lakiin perustuvat käytännöt. Voidaan olettaa, että post-sosialistisissa maissa tulee kulumaan vielä vuosia, kunnes lainsäädäntö ja sen soveltaminen viranomaistasolla vastaa kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja mahdollistaa romanilasten täysimääräisen oikeuden nauttia lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisista oikeuksista. Myös romanilapsella on oikeus asianmukaisiin elinolosuhteisiin, elää omassa perheessä ja oikeus saada asianmukaista kouluopetusta (Roth & Moisa 2011, 519).

Lapsen oikeudet ovat universaaleja oikeuksia ja romanilasten kohtaamien esteiden ja syrjinnän tunnistaminen on avain kohti heidän olosuhteiden muutosta. Tämä sisältää myös näkemyksen koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kehittämiseksi, näkemykseni mukaan ihmisoikeuksien huomioiminen yhden väestöryhmän kohdalla tukee koko yhteiskunnan väestön hyvinvointia. Tutkimus osoittaa, että koulutus on merkityksellinen tekijä romanilapsen olosuhteiden ja oikeuksien paranemiseksi.

Koulutus on myös avain parempaan tulevaisuuteen ja vuosisatoja jatkuneen köyhyyden ketjun poistamiseksi. Romanilapset ovat kärsineet vakavia ihmisoikeusloukkauksia, eikä väestö yksin pysty muuttamaan köyhyyden ketjua. Tutkimuksen mukaan viranomaistoiminnassa on puutteita ja komitean aiemmista huomautuksista huolimatta romanilapset eivät ole päässeet nauttimaan heille kuuluvista oikeuksista. Romanilapset tarvitsevat erityistä tukea ja jäsenmaan yhdessä romaniyhteisön kanssa luomia menetelmiä taatakseen lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisten oikeuksien täytäntöönpano.

Rothin ja Moisan (2011) mukaan muun muassa Romanian romanilasten koulunkäynnistä on käyty paljon julkista keskustelua niin poliitikkojen kuin asiantuntijoiden osalta, mutta siitä huolimatta heidän koulunkäynnissä ei ole tapahtunut käytännön tasolla merkittäviä muutoksia. Tutkijoiden mukaan lukuisat kansainväliset tutkimukset kertovat siitä, että romanilasten koulunkäynnin parantaminen tarvitsee paikallisten viran-

omaisten toimintaa tasa-arvoisen koulunkäynnin, myönteisen oppimisympäristön turvaamiseksi ja syrjinnän poistamiseksi. Tutkijoiden mukaan romanilasten koulunkäynnin parantaminen vaatii moniammatillista, kansainvälistä vertailevaa ja laajaa toimintaa, jossa tavoitteena on ehkäistä syrjintää ja tuottaa pitkäkestoisia positiivisia vaikutuksia romanilasten koulunkäyntiin koko Euroopan alueella. (Emt., 509-519.) Lapsen oikeuksien sopimuksen pohdinta osana kansallista keskustelua on mielestäni erityisen tärkeää kansallisissa lapsipoliittisissa prosesseissa.

Lapsen oikeuksien komitealla on mahdollisuus vaikuttaa romanilasten oikeuksien toteutumiseen. Se voi painostaa jäsenmaitaan huomioimaan lapsen edun toiminnassaan ja päätöksenteossaan (Alila 2011, 11). Komitea ei kuitenkaan pysty asettamaan uhkakkoja tai vastaavia juridisia toimenpiteitä, joilla painostaa jäsenvaltiota toteuttamaan lapsen sopimuksen mukaiset oikeudet.

Butler ja Gheorghiu (2010) suhtautuvat kriittisesti Lapsen oikeuksien komitean kykyyn vaikuttaa romanilasten tilanteeseen. Heidän mukaan vaikutukset Euroopan Unionin ja muun muassa Romanian hallituksen politiikkaan ei ole toteutunut täysimääräisesti lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Tutkijoiden mukaan lapsen oikeuksien komitean raportit osoittavat että, Euroopan Unionin ja kansalliselle poliitikalle ei saisi laittaa liikaa painoarvoa vaan täytyisi huomioida, että muutosprosessiin vaikuttaa muun muassa Romaniassa perinteisesti vallinnut korruptio ja läpinäkyvyyden puute. (Emt., 238, 245.) Nämä tekijät yhdessä tarkoittavat sitä, että työtä erityisesti viranomaistasolla on tiivistettävä. Mielestäni ratkaisu tähän on myös Rothin ja Moisan (2011) ehdottama moniammatillinen kansainvälinen yhteistyö.

Euroopan romaniaasia koskettaa kaikkia Euroopan Unionin kansalaisia, ja romaneja tulisi auttaa siellä missä heidän kotinsa ja verkostonsa ovat. Suomalainen lastensuojelutyö omaa pitkät moniammatilliset traditiot. Työhistoriaani perustuvan kokemukseni mukaan Suomessa on tehty myös hyvää yhteistyötä romaniyhteisön ja julkisen sektorin kanssa romanilasten koulunkäynnin tukemiseksi. Esimerkiksi romanien Romano Missio -lastensuojelujärjestö, kunnan lastensuojelu ja koulun oppilashuoltoryhmät ovat perinteisesti tukeneet romanilasten koulunkäyntiä pääkaupunkiseudulla. Uskon, että suomalaisilla sosiaalityön ammattilaisilla olisi annettavaa muun muassa lasten oikeuksien kanssa työskenteleville Romanian ja

oikeuksien kanssa työskenteleville Romanian ja Unkarin viranomaisille moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi.

Alilan mielestä kansainvälisen kehittämistyön seuraaminen, koordinointi ja levittäminen edellyttävät tiivistä kansainvälistä yhteistyötä ja eri maiden tilanteen seuraamista sekä yhteistyötä tiedon jakamisen eri muotoina. Hän ehdottaa, että Suomi voisi toimia aloitteentekijänä tällä saralla. (Alila 2011, 70-71.) Tutkimuksen tulosten perusteella, voisin ehdottaa että, hyväksi havaittuja sosiaalityön, terveydenhuollon ja opetustoimen käytäntöjä romanilasten oikeuksien toteutumisen lisäämiseksi voisi viedä post-sosialistisiin jäsenmaihin, joissa vähemmistöihin liittyvät ihmisoikeuskysymykset nousevat vasta esille.

Romanilapsia koskeva tutkimukseni osoittaa, kuinka tärkeä instituutio lapsen oikeuksien komitea on lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien kehittämisen tekijänä. Lapsipolitiikan ja siihen liittyvien ihmisoikeussopimusten tunteminen on tärkeää myös sosiaalityön asiantuntijoille, jotka tekevät päivittäin eettisiä valintoja ja päätöksiä. Lapsen sopimuksen oikeudet kuuluvat kaikille lapsille, minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta. Nämä universaalit oikeudet kuuluvat yhtäläillä Romanian ja Unkarin romanilapsille kuin valtaväestöön kuuluville kaikkialla Euroopan Unionin alueella.

LÄHTEET

Aaltola, Elisa 2010. Ihmisoikeudet. Teoksessa Niemelä, Pauli (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOYpro.

Alasuutari, Pertti 2001. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alila, Kirsi 2011. Lapsivaikutusten arviointi, kansallisia ja kansainvälisiä näkökulmia. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2011:7.

Avoiding Dependency trap - the Roma in Central and Eastern Europe 2002, Bratislava: UNDP.
http://hdr.undp.org/en/reports/regional/europethecis/Avoiding_the_Dependency_Trap_EN.pdf
 Haettu 7.10.2013.

Ackers, Louise & Stalford Helen 2004. A community for Children? Children, Citizenship and Internal Migration in the EU. Lontoo: Ashgate Publishing, Ltd.

Allardt Erik 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Anderson, Benedict 2007. Kuvitellut yhteisöt, nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.

Barany Zoltan 2002. The East European Gypsies, Regime Change, Marginality and Ethnopolitics. New York: Cambridge University Press.

Björge, Tore & Witte, Rob 1993. Teoksessa Racist, Violence in Europe. Björge, Tore & Witte, Rob (toim). Basingstoke: Macmillan.

Butler Michael J.R & Gheorghiu Lidia 2010. Exploring the failure to protect of the Roma child in Romania. Public Administration and Development 30:4, 235–246.

Convention The Rights of the Child 1994. Romanian määräaikaisraportti CRC/C/15/Add 16, 7.2.1994.
<http://www.refworld.org/publisher,CRC,,ROM,3ae6aeff20,0.html>
 Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 1996. Unkarin määräaikaisraportti CRC/C/8/Add.34, 24.9.1996.
<http://www.refworld.org/publisher,CRC,STATEPARTIESREP,HUN,3ae6aecb0,0.html>
 Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 1998. Unkarin määräaikaisraportti CRC/C/15/Add.87, 24.6.1998.
<http://www.refworld.org/publisher,CRC,,HUN,3ae6af5dc,0.html>
 Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 2002. Romanian määräaikaisraportti
CRC/C/65/Add 19, 5.7.2002.

<http://www.refworld.org/publisher,CRC,,ROM,3df59db14,0.html>
Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 2003. Romanian määräaikaisraportti
CRC/C/15/Add.199, 18.3.2003.

<http://www.refworld.org/publisher,CRC,,ROM,3f2595c34,0.html>
Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 2005. Unkarin määräaikaisraportti
CRC/C/70/Add.25, 24.5.2005.

<http://www.refworld.org/publisher,CRC,STATEPARTIESREP,HUN,43f305440,0.html>

Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 2006. Unkarin määräaikaisraportti
CRC/C/HUN/CO/2, 17.3.2006.

<http://www.refworld.org/publisher,CRC,CONCOBSERVATIONS,HUN,45377ed60,0.html>

Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 2008. Romanian määräaikaisraportti
CRC/C/ROM/Q/4, 18.11.2008.

<http://www.refworld.org/publisher,CRC,,ROM,49ad10100,0.html>
Haettu 4.10.2013.

Convention The Rights of the Child 2009. Romanian määräaikaisraportti
CRC/C/ROM/CO/4/ 30.6.2009.

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/co/CRC-C-ROM-CO-4.pdf>
Haettu 4.10.2013.

Cook, Benjamin & Ferris Wayne, Geoffrey & Valentine, Anne & Lessios, Anna & Yeh, Ethan 2013. Revisiting the evidence on health and health care disparities among the Roma: a systematic review 2003–2012. *International Journal of Public Health*. 58:6, 885-911.

Crowe David 2007. *A history of the gypsies of Eastern Europe and Russia*. New York: Palgrave Macmillan.

Deacon, Bob 2007. *Global Social Policy and Governance*. Los Angeles: Sage Publications Ltd.

D.H. and others v. the Czech Republic -tapaus 2007.

<http://www.finlex.fi/fi/oikeus/eurooppa/feit/2007/20073229>
Haettu 9.10.2013.

Ending Discrimination against Roma Children 2013. Council of Europe. Committee on Equality and Non-Discrimination.

http://hub.coe.int/c/document_library/get_file?uuid=60d0fc8f-be0c-411f-b1cd-36e0cc49633f&groupId=10227
Haettu 4.11.2013.

Erkkilä, Tero & Tiilikainen, Teija 2007. Avain EU-käsitteisiin, Eurooppatiedotus.

ERRC 2007. Dis-Interest of the Child, Romani Children in the Hungarian Child Protection System.
<http://www.errc.org/cms/upload/media/02/8F/m0000028F.pdf>
Haettu 9.2.2014.

ERRC 2009. <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=2253>.
Haettu 5.3.2009.

ERRC 2011, Romani Children in Institutional Care.
<http://www.errc.org/cms/upload/file/life-sentence-20-june-2011.pdf>
Haettu 9.3.2014.

Euroopan neuvoston synty ja kehitys 2007.
<http://www.finlandcoe.fr/public/default.aspx?nodeid=35773&contentlan=1&culture=fi-FI>
Haettu 12.2.2014.

EU Lyhyesti 2013. Ulkoasiainministeriö.

EU:n suuntaviivat lapsen oikeuksien edistämiseksi ja suojaamiseksi.
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/16031.fi07.pdf>
Haettu 5.10.2013.

EurLex 2009. Virallinen lehti nro C 294 E. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:294:0054:01:FI:HTML>
Haettu 11.2.2014.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY.

Euroopan syrjinnän vastaisen oikeuden käsikirja 2011. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Vähemmistöjen integroituminen — Romanit” 2009.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:027:0088:0094:FI:PDF>
Haettu 17.2.2014.

Euroopan Unioni. Jäsenmaat.
http://europa.eu/about-eu/countries/index_fi.htm
Haettu 5.10.2013.

Euroopan Unioni 2010. Konsoloidut sopimukset. Perusoikeuskirja. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.

Euroopan Unionin vuosittainen ihmisoikeusraportti 2007.

Family matters 2005. A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union.

http://p-ced.com/reference/Family_Matters_summary.pdf

Haettu 9.2.2014.

Fraser, Angus 1995. The Gypsies. Oxford: Blackwell.

Hakalehto-Wainio Anna & Nieminen Liisa 2013. Teoksessa Lapsioikeus murroksessa. Hakalehto-Wainio Anna & Nieminen Liisa (toim.). Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Helkama, Klaus 1998. Teoksessa Arvot ja oikeudenmukaisuus vuorovaikutuksessa. Lahikainen Anja Riitta & Pirttilä-Backman Anna-Maija (toim.). Keuruu: Otava.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Ife, Jim 2001. Human rights and Social work: Towards rights rights-based practise. Cambridge: Cambridge University Press.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 2008. Helsinki: Suomen YK-liitto.

Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States. UNICEF Innocenti Research Centre.

http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/ism06_eng.pdf

Haettu 4.10.2013.

Kari, Matti & Kattelus, Mervi & Saari, Juho 2008. Sosiaalinen Eurooppa murroksessa: Euroopan unionin sosiaali- ja terveystalitiikka. Helsinki: Ulkoasiainministeriön Eurooppatiedotus.

Katukerjääminen ja viranomaisyhteistoiminta 2008. Sisäasiainministeriön julkaisu 21/2008. <http://www.intermin.fi/julkaisu/212008?docID=25047>

Haettu 4.10.2013.

Kiili, Johanna 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.

King, Michael 1997. A Better World for Children: Explorations in morality and authority. New York: Routledge.

Koivumaa, Katariina 1997. EU tänään ja tulevaisuudessa. Helsinki: Taloustieto Oy.

Lapsen oikeuksia koskeva EU:n toimintasuunnitelma 2011.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:fi:PDF>

Haettu 31.10.2013.

Lapsen oikeuksien sopimus 1989. Yhdistyneet Kansakunnat.

Lapset, talous ja EU: Kohti lapsiystävällisempää politiikkaa 2000. Keuruu: Pelastakaa Lapset.

Lapsiasiavaltuutettu: Lapsen oikeuksien sopimus.
http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet
 Haettu 30.10.2013.

Levin, Leah 1983. Ihmisoikeudet: kysymyksiä ja vastauksia. Helsinki: Ihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien puolesta ry.

Liégeois, Jean-Pierre 1986. Gypsies: An Illustrated History. Lontoo: Al-Saqi.

Lissabonin sopimus. Ulkoasiainministeriö. Helsinki 2008.

Lisätietoa romaneista Euroopassa.
http://www.unicef.fi/romanit_euroopassa
 Haettu 4.10.2013.

Lurie, Jim 2003. The Tension Between Protection and Participation – General Theory and Consequences as Related to Rights of Children, Including Working Children. IUC Journal of Social Work Journal. 2003/2004:7.7.

Maatiedosto Unkari 2013.
<http://www.finland.hu/Public/default.aspx?nodeid=43219&culture=fi-FI&contentlan=1&displayall=1>
 Haettu 30.10.2013.

Maatiedosto Romania 2013.
<http://www.finland.ro/Public/default.aspx?nodeid=38133&culture=fi-FI&contentlan=1&displayall=1>
 Haettu 30.10.2013.

Marushiakova, Elena & Vesselin, Popov 1997. Gypsies (Roma) in Bulgaria. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Marushiakova, Elena & Vesselin Popov 2006. Educational and Vocational Training Programmes for Roma in Bulgaria. Recommendation Brochure. Berlin: Parabolis.

Miles, Robert 1994. Rasismi. Tampere: Vastapaino.

Fevziye, Babar. International Romany Union: Trafficking of Roma children, mainly of girls, in Western Europe.
<http://esaconf.un.org/wb/default.asp?action=9&boardid=51&read=2776&fid=471>
 Haettu 11.3.2009.

Nebojša, Bato Tomašević & Rajko, Djurić 1988. Gypsies of the World. Lontoo: Flint River Press.

Nieminen, Liisa 2001. Teoksessa Perusoikeudet EU:ssa. Liisa Nieminen (toim). Helsinki: Kauppakaari.

Nieminen Liisa 2013. Teoksessa Lapsioikeus murroksessa. Hakalehto-Wainio Anna & Nieminen Liisa (toim.). Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Näin Euroopan unioni toimii: Tietoa EU:n toimielimistä 2007. Euroopan komissio.

Palola, Elina 2007. Näkökulmia eurooppalaiseen sosiaalipolitiikkaan: malli, väestö, resurssit ja kommunikaatio. Helsinki: Stakes.

Patrick, Jasper Lee 2000. We barrow the Earth: An intimate Potrait of the Gypsy shamanic Tradition and Culture. Lontoo: HarperCollins Publishers.

Peoples, Nations and Cultures, an A-Z of the peoples of the world, past and present. (toim.) MacKenzie, John & Haywood, John & Hall, Simon. Lontoo: Weidenfeld & Nicolson, 2005.

Ratchliffe Peter 1994. Teoksessa Race, ethnicity&nation: international perspectives on social conflict. (toim.) Ratchliffe Peter. Lontoo: UCL Press.

Hazekam Jan Laurens & Popple, Keith 1997. Teoksessa Racism in Europe: a challenge for youth policy and youth work (toim). Hazekam Jan Laurens & Popple, Keith. London: UCL Press.

Report of the Committee on the Rights of the Child General Assembly Official Records (A/55/41). New York: United Nations 2000.
<http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a5541.pdf>
 Haettu 4.10.2013.

Romaneja koskeva unionin strategia 2008.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:068E:0031:0035:FI:PDF>
 Haettu 4.10.2013.

Romani Children in East South Europe: The challenge of overcoming centuries of distrust and discrimination. Regional Office for CEE/CIS Social and Economic Policy for Children Discussion Paper #7, 2007.
http://www.unicef.org/ceecis/0703-CEECIS_ROMA_en.pdf
 Haettu 4.10.2013.

Romanien arjesta on romantiikka kaukana 2007. Maaailman Kuvalehti 2.10.2007.
http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2007_10/5082
 Haettu 9.10.2013

Romanilasten perusopetuksen tila: Selvitys lukuvuodelta 2001-2002. Helsinki: Opetushallitus 2004.

Romaninaisten tilanne Euroopan unionissa 2005.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:298E:0283:0287:FI:PDF>
Haettu 4.10.2013.

Rom po drom –projektin loppuraportti 2010. Helsingin diakonissalaitos.
https://www.hdl.fi/images/stories/liitteet/ROM_PO_DROM-loppuraportti.pdf
Haettu 8.1.2014.

Roth Maria & Moisa Florin 2011. The right to education of Roma children in Romania: European policies and Romanian practices. *International Journal of Children's Rights* 19, 501–522.

Saari Juho 2002. Teoksessa Euroopan sosiaalinen malli: Sosiaalipoliittinen näkökulma Euroopan integraatioon, (toim.) Saari, Juho. Helsinki: SOSTE Sosiaali- ja terveys-turvan keskusliitto ry.

Selvitys YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimusta koskevasta tiedotuksesta Suomessa 2004. Pelastakaa Lapset ry.

Štambuk, Maja 2005. How do Croatian Roma live. Zagreb: Ivo Pilar.

Suomen toinen määräaikaisraportti, päätelmät ja suositukset 2000. Lapsen oikeuksien sopimus.
<http://www.formin.fi/public/default.aspx?contentid=68147>
Haettu 17.2.2014.

Suomen kolmas määräaikaisraportti, päätelmät ja suositukset 2005. Lapsen oikeuksien sopimus.
<http://www.formin.fi/public/download.aspx?ID=14044&GUID={CE1E7F1A-E2E9-4FE0-8F8B-1DD4B590A480}>
Haettu 17.2.2014.

Suomen neljäs määräaikaisraportti, päätelmät ja suositukset 2011. Lapsen oikeuksien sopimus. <http://www.formin.fi/public/download.aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-A1DC-0985FA9542EC}>
Haettu 17.2.2014.

Suomen UNICEFin kannanotto 2008.
<http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/kannanotto070508.pdf>
Haettu 5.11.2013.

Taskinen Sirpa 2006. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioiminen. Helsinki: Stakes.

Tiedote EU 12 1998. Yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Ihmisoikeudet.
<http://europa.eu/bulletin/fi/9812/p103022.htm>
Haettu 3.11.2009.

Tigerstedt-Tähtelä, Elisabeth 2000. Teoksessa Honkanen, Jussi & Syrjälä Jaana (toim.) Lapsen oikeudet. Helsinki: Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31, 47-48.

- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Ulkoasiainministeriö, Tiedote 2004. Euroopan romanifoorumi käyntiin. <http://formin.finland.fi/Public/Print.aspx?contentid=62978&nodeid=15145&culture=fi-FI&contentlan=1>
Haettu 9.10.2013.
- Ulkoasiainministeriö: Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=68142>
Haettu 30.10.2013.
- Ulkoministeri Tuomioja, Erkki 24.2.2004. <http://www.formin.fi/public/Print.aspx?contentid=61132&nodeid=15149&culture=fi-FI&contentlan=1>
- United Nations Development Program 2002. Avoiding the Dependency Trap. Bratislava.
- Unicef, Human Rights Provision 2005. http://www.unicef.org/crc/index_30184.html
Haettu 15.11.2013.
- Unicef, Protection rights 2005. The Convention on the Rights of the Child. http://www.unicef.org/crc/files/Protection_list.pdf
Haettu 15.11.2013.
- Unicef, Participation rights 2005. The Convention on the Rights of the Child. <http://www.unicef.org/crc/files/Participation.pdf>
Haettu 15.11.2013.
- Unicef 2007. Breaking the Cycle of Exclusion, Roma Children in South East Europe. Belgrade: Unicef Serbia.
- Unicef 19.3.2013. <http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>.
Haettu 30.10.2013.
- Unicef: Lisätietoa romaneista. http://www.unicef.fi/lisatietoa_romaneista
Haettu 9.10.2013
- Winter, Karen 1999. Children's rights and social work practice. Child Care in Practice 5:2, 102-105.
- Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeuksien Yleismaailmallinen Julistus 1948.
- Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja 1956.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.
- Yoors, Jan 1983. The gypsies. New York: Simon & Schuster Inc.